

Radim Valenčík a kol.

**METODOLOGICKÁ
ROLE VIZE PŘI
ORIENTO VÁNÍ,
INTEGRO VÁNÍ A VYUŽITÍ
VÝZKUMU ZAMĚŘENÉHO
NA PROBLEMATIKU
SPOLEČENSKÉHO
VÝVOJE**

Vysoká škola finanční a správní, a.s.

Edice SCIENCEpress

www.vsfs.cz

Vysoká škola finanční a správní, a.s.

Radim Valenčík a kol.

**Metodologická role vize při orientování, integrování
a využití výzkumu zaměřeného na problematiku
společenského vývoje**

Praha 2023

VALENČÍK, Radim a kol. *Metodologická role vize při orientování, integrování a využití výzkumu zaměřeného na problematiku společenského vývoje* [online]. Praha: VŠFS, 2023. Edice SCIENCEpress. ISBN 978-80-7408-263-4.

Autorství a spoluautorství jednotlivých částí:

Vladimír Čechák: Kapitola 6

Ondřej Černík: Kapitola 8

Lenka Farkačová: Kapitola 6

Jan Mertl: Kapitola 1, 7

Jiří Mihola: Kapitola 3

Jan Pokorný: Kapitola 8

Jaroslav Šulc: Kapitola 4

Radim Valenčík: Ostatní

Radim Valenčík a kol.

Metodologická role vize při orientování, integrování a využití výzkumu zaměřeného na problematiku společenského vývoje

Recenzenti:

prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc.

doc. Giuseppe Maiello, Ph.D.

Vydání odborné publikace bylo schváleno vědeckou redakcí nakladatelství VŠFS.

Monografie vznikla při řešení studentského projektu "*Nástroje analýzy pozičního investování a vývoj finančních trhů*" s využitím účelově orientované podpory specifického vysokoškolského výzkumu Vysoké školy finanční a správní.

Vydala Vysoká škola finanční a správní, a.s., v edici SCIENCEpress

Estonská 500, 101 00 Praha 10

Tel.: +420 210 088 733

www.vsfs.cz

Vydavatelský redaktor Mgr. Petr Mach

Počet stran 126

První vydání, Praha 2023

© Vysoká škola finanční a správní, a.s., 2023

ISBN 978-80-7408-263-4

DOI <https://dx.doi.org/10.37355/03.2023/1>

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být reprodukována a používána v elektronické podobě, kopírována a nahrávána bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.

Obsah

1. Úvod	5
1.1 Zařazení monografie mezi dosavadní výsledky týmu.....	6
1.2 Cíl monografie a charakteristika výstupu	7
1.3 Dílčí metody a postupy použité při zpracování monografie	7
1.4 Základní metoda – budování systému	8
1.5 Dosavadní zkušenosti z pěstování vize	9
1.6 Alternativní přístupy k tvorbě vize	10
1.7 Co je nejdůležitější na našem pojetí vize ve srovnání s ostatními	11
1.8 Stručně o obsahu a návaznosti jednotlivých kapitol	11
1.9 Závěrečná poznámka k úvodní části.....	12
2. Struktura vize	15
2.1 Obecná struktura vize	15
2.2 Relativně samostatné součásti vize	15
2.3 Co může být významnou podporou vize	16
2.4 Konkretizace obecné struktury vize.....	17
2.5 Nejdůležitější dimenze vize: Od teorie k praktickému uplatnění	17
3. Globální kontext vize z prognostického hlediska.....	19
3.1 Vývoj USA, Číny a Indie dle HDP.....	19
3.2 Prognóza vývoje deseti největších ekonomik světa	24
4. Stávající vize	29
4.1 Vize Radovana Richty a jeho týmu v <i>Civilizaci na rozcestí</i>	29
4.2 Vize „Nové dohody“	35
4.3 K „Podnikatelské vizi ČR 2050“	40
5. Stručná verze vize.....	47
5.1 Nejstručnější verze vize – stručná, jasná, motivující	47
5.2 Rozšířená verze vize.....	48
5.3 Poznámky k uvedeným verzím vize	54
6. Jaká by mohla být vize univerzity	57
6.1 Úvodní poznámka k této části	57
6.2 Jaké jsou poznatky z tvorby podnikových vizí	58
6.3 Teoretická východiska vize univerzity	59
6.4 K připravované novele vysokoškolského zákona	66
6.5 Těžiště vize univerzity	67
6.6 Význam vize univerzity.....	69

6.7 Předpoklady budování vize univerzity	71
6.8 Jak nastartovat týmovou práci	73
6.9 Absolventská síť univerzity	75
6.10 Společenská vize očima univerzity.....	76
6.11 Co učit? – Aneb jak reagovat na nástup umělé inteligence (AI)?	77
6.12 Koncept vize univerzity ve společenském a globálním konceptu	79
6.13 Vize vybraných univerzit	82
6.14 Souhrnná poznámka k vizím univerzit.....	85
7. Metodologická role vize z hlediska reformy penzijního systému	87
7.1 Předmluva k této problematice.....	87
7.2 Naděje, která může zůstat nevyužita	87
7.3 Jaké jsou rezervy spojené s posílením výkonnosti, tj. motivační role penzijního systému.....	91
7.4 Proč došlo k Jurečkovu obratu?	93
8. Využití nástrojů analýzy pozičního investování k rozlišení reforem a antireforem	96
8.1 Popis a definování fenoménu pozičního investování	96
8.2 Základní nástroje analýzy pozičního investování	97
8.3 Rozlišení reforem a antireforem	101
8.4 Kdo jsou hráči v současné hře v České republice, jak se hra vyvíjí a jak skončí?.....	108
9. Závěrečná část.....	112
9.1 Shrnutí	112
9.2 Diskuse	113
9.3 Závěrečná poznámka.....	113
Summary.....	114
Zdroje.....	116
Přílohy: Přehled příspěvků uveřejněných v prvním roce pěstování vize (12. prosince 2021 až 11. prosince 2022).....	119

1. Úvod

Vizi chápeme jako ucelenou představu budoucího vývoje z hlediska řešení problémů identifikovaných v současnosti, obsahující:

- Analýzu příčin problémů.
- Způsob jejich řešení.
- Vymezení subjektu, který je schopen problémy řešit.¹

Monografie, která se dostává čtenáři do rukou, se zabývá problematikou **metodologické role** národní vize v globálním kontextu a jejího vztahu k institucionálním (firemním, univerzitním apod.) vizím:

- Při **orientaci teorie** zabývající se společenskými problémy.
- Při **zprostředkování interdisciplinárního přístupu** výzkumu zaměřeného na řešení společensky relevantních témat.
- Při vytváření **podmínek pro uplatnění výsledků** teorie zabývající se společenskými problémy.
- Při **podpoře týmové práce** zaměřené na řešení problémů vývoje společnosti.
- Při **inspirování institucionálních vizí** a vytváření podmínek pro jejich **realizovatelnost**.

Vzhledem k takto vymezené metodologické roli vize:

- Vztahujeme pojem vize k naší zemi v globálním kontextu (včetně uvažování možností spolupráce s dalšími zeměmi či začlenění naší země do nadnárodních struktur, případně vymanění se z existujícího nefunkčního začlenění).
- Chápeme vizi jako dlouhodobou, kdy jejím horizontem není pevně dané datum, ale překonání současných problémů, vyvedení společnosti ze současné krize, jejíž příčiny a návazně i definování toho, co znamená jejich překonání, musí být jasně pojmenovány.
- Důsledně rozlišujeme mezi vizí v podobě napsaného textu a vizí v podobě jejího sdílení v hlavách jednajících lidí, které je motivuje a dává jim oporu; z tohoto hlediska formy psaných či jinak zveřejňovaných výstupů musí být podřízeny efektivnosti jejího sdílení. (Předložený text je jednou z forem zveřejněného výstupu rozpracování vize.)
- Zabýváme se vztahem mezi národní vizí respektující globální kontext a vizemi nižší úrovně.

Vycházíme z toho, že:

1. V oblasti věd o společnosti a věd, které mají podstatný společenský dosah, má šanci na pozitivní uplatnění jen takový výstup, který se začleňuje do perspektivní, realistické a přitažlivé vize.
2. Rozpracování **perspektivní** (v tom smyslu, že jejím horizontem je překonání současných problémů), **realistické** (v tom smyslu, že existuje subjekt, který je schopen změny provést) a **přitažlivé** (v tom smyslu, že motivuje k podílu na jejím pěstování a realizaci) vize je cestou k obnovení role věd, které jsou nezbytné pro vyvedení současné globální společnosti z krize.

Nebo obojí spojené dohromady formulované s určitým zjednodušením: **Nehleďte řešení dílčích problémů mimo rozpracování perspektivní, realistické a srozumitelné**

¹ Jedná se o úvodní stručnou charakteristiku vize, kterou budeme v dalším textu konkretizovat současně s uvedením zdrojů, které se problematikou definování a popisu vize zabývají.

vize; pokud se o to pokusíte vně ucelené vize, nic nenajdete, nic se vám nepodaří.

K tomu několik poznámek:

- Ve společnosti mohou být vize, které se v řadě bodů liší. Z tohoto hlediska mají váhu i ty výstupy teorie, které přinášejí argumenty ve prospěch některé z nich.
- Není pravda, že různé vize nejsou navzájem porovnatelné – vždy lze ukázat, v čem je jedna z nich rozvinutější, co rozvíjí více než ta druhá, které nové aspekty či předpoklady objevuje a v čem ji přesahuje.
- Vazba na určitou vizi nemusí být prvoplánová, ale určitá představa toho, jak se ten či onen výstup k pěstování některé vize (či více vizí) vztahuje, by ve výstupu měla být obsažena.
- K nezbytným aspektům interdisciplinárního přístupu patří i použití těch disciplín, které umožňují začlenění příslušného výstupu do rozpracování určité vize (vizí).

1.1 Zařazení monografie mezi dosavadní výsledky týmu

Předkládaná monografie je v pořadí osmou, kterou zpracoval tým působící při Vysoké škole finanční a správní. Zde jsou názvy a roky vydání předcházejících s odkazem na stránku, na které jsou všechny přístupné online²:

Perspektivy a financování odvětví produktivních služeb, 2014

Čtvrtá průmyslová revoluce, nebo ekonomika produktivních služeb?, 2015

Ekonomický základ odvětví produktivních služeb a zahájení komplexních reforem, 2017

Odvětví produktivních služeb. Teorie a praxe, 2018

Ekonomie produktivní spotřeby, 2019

Bohatství a chudoba jako problém, 2020

Tvůrčí mezigenerační týmy: základ inovačního potenciálu i realizátor změn, 2022

Výše uvedené monografie jsou zaměřeny na problematiku pojetí současného vývoje jako změny srovnatelné s průmyslovou revolucí, ve které se rodí a prosazuje jako dominantní sektor odvětví produktivních služeb, tj. služeb zaměřených na rozvoj, uchování a uplatnění schopností člověka (vzdělávací systém, péče o zdraví, výchova v rodině apod.). Přitom:

- Metodologickou oporou je průběžně propracovaná ekonomie produktivní spotřeby (jako přesah neoklasické ekonomie).
- Hlavním vyústěním je koncept komplexních reforem systémů sociálního investování a sociálního pojištění (v návaznosti na problematiku financování vzdělání, péče o zdraví, penzijního systému).

² Ke stažení zde: <https://vsfs.cz/?id=2479-monografie>

1.2 Cíl monografie a charakteristika výstupu

Cílem monografie je identifikovat, charakterizovat a strukturovat metodologické funkce obecného konceptu vize **vycházející z pojetí současného vývoje jako změny srovnatelné s průmyslovou revolucí (resp. změny nejen srovnatelné, ale výraznější), ve které se rodí a prosazuje jako dominantní sektor odvětví produktivních služeb** (viz např. Valenčík, Sedláček 2020)³. V rámci toho:

- Bude prezentována obecná vícedimenzionální struktura, kterou by měla obsahovat každá dostatečně komplexní vize (tj. co vše musí vize obsahovat, aby splňovala požadavek, že se jedná o vizi perspektivní, realistické a přitažlivou).
- Bude uvedeno, co všechno musí vize obsahovat, pokud má být funkční, pokud má mít šanci na sdílení, pokud má najít svého adresáta a realizátora.
- Bude uvedeno, co všechno může přispět ke zvýšení přitažlivosti vize, větší efektivnosti jejího sdílení (včetně otázek dlouhodobé perspektivy lidstva a hledání smyslu).
- Bude prezentován vztah mezi jádrem vize a jeho resortními konkretizacemi.
- Zodpovězena otázka, jaký je vztah mezi "tištěnou" podobou vize (typy výstupů v této oblasti) a "živou" vizí v podobě jejího sdílení (včetně role marketingu).
- Budou charakterizovány problémy současné vědy o společnosti a role laické veřejnosti při pěstování vize.
- Bude uveden přehled stávajících vizí a provedena jejich analýza, a to jak nejvýznamnější vize zpracované v naší zemi v poválečném období, tak i přehled současných vizí.
- Bude prezentována analýza výsledků z pěstování vize v rámci seriálu *Vize, jakou potřebujeme* včetně největších problémů, na které pěstování vize naráží.
- Bude uveden příklad resortní konkretizace vize v souvislosti s cestou k prodloužení doby produktivního uplatnění člověka (včetně ocenění ekonomických efektů) a prezentována návaznost na další oblasti komplexní reformy systémů sociálního investování a sociálního pojištění.

1.3 Dílčí metody a postupy použité při zpracování monografie

Při zpracování monografie:

- Na základě definování toho, co jsou srovnatelné vize (ČR v globálním kontextu, které mají základní parametry vize a byly či jsou zpracovávány týmově), je dán jejich přehled.
- Prostřednictvím vhodně vytvořeného slovníku základních pojmů a vymezení obecné struktury srovnatelných vizí jsou jednotlivé vize porovnány z hlediska jejich obecnosti a komplexnosti (zodpovězena otázka, čím mohou obohatit ostatní vize a kterým směrem by měly být rozšířeny).
- Je využita metodika vytěžení poznatků z rozsáhlého empirického materiálu získaného při pěstování vize v rámci seriálu *Vize, jakou potřebujeme*.

³ VALENČÍK, R., SEDLÁČEK, P. 2020. Čtvrtá průmyslová revoluce, nebo změna srovnatelná s průmyslovou revolucí? Fórum sociální politiky. No 4, pp. 22-26.

- Na základě této metodiky jsou prezentovány poznatky týkající se stereotypů, na které pěstování vize naráží (sdílení čeho naráží na největší bariéry), a otázek, ke kterým proběhly nejintenzivnější diskuse (o co byl největší zájem).
- Rovněž tak je uvedeno, které otázky jsou politizovány či ideologizovány a které nikoli (empirický materiál získaný v rámci seriálu *Vize, jakou potřebujeme* je z tohoto hlediska dostatečně vypovídající).
- Je využita a zdokonalena metoda začlenění dílčích a konkrétních problémů do struktury vize.
- Jsou využita teoretická východiska ekonomie produktivní spotřeby.
- Je prezentováno, jak tvorba vize souvisí s problematikou pozičního investování.

1.4 Základní metoda – budování systému

Základní metodou vytváření vize (v případě tohoto textu vize s důrazem na její metodologické funkce) je naplnění požadavku, aby každý prvek systému poznání v dané oblasti byl dostatečně zdůvodněn jinými poznatky. Protože to platí **pro všechny poznatky** (tvrzení, výroky apod.), které systém obsahuje, znamená to vytvářet systém poznání (v tomto případě v podobě vize), ve kterém:

- Jednotlivé poznatky se vzájemně zdůvodňují ve smyslu prokázání jejich pravdivosti.
- Čím významnější poznatek (tvrzení), tím více je nutné zdůvodnit jeho pravdivost.
- Pravdivé poznání má podobu rozvíjejícího se a novým poznatkům otevřeného systému.
- Systém poznání je otevřen jednak ve smyslu vzájemné komunikace jeho nositelů (osob, kterými je sdílen), jednak z hlediska získávání nových poznatků při interakci s realitou.

Tato pojetí budování systému pravdivého (vědeckého) poznání jsme předznamenalí již v mottu této monografie. Jedná se o obecně platnou metodu poznání společnosti, kterou zrodila klasická německá filozofie na přelomu 18. a 19. století, kterou následně demytizovaly a převzaly přístupy založené na důsledně racionálním základě (stručně řečeno od Marxe až po Fukuyamu).

Vývoj tohoto přístupu k poznání společnosti, který sdílíme a uplatňujeme při tvorbě vize a využití jejích metodologických funkcí, lze ve stručnosti tématizovat takto:

1. U zrodu kritického myšlení stál R. Descartes, který hledal odpověď na otázku, v čem můžeme najít jistotu, pokud si uvědomujeme, že smysly nás mohou klamat a rozumem se můžeme mýlit. Odpověď nalézá v pochopení role pochybování jako úkonu lidského rozumu, tj. pochybování jako základnímu nástroji lidského myšlení, které se chce dobrat pravdy.
2. Na něj navázal D. Hume, který upozornil na to, že všeobecně pravdivé výroky nemohou být odvozeny z empirické indukce, protože vše, co se doposud mělo tak a tak, může být i jinak. To ostatně potvrdil vývoj moderní vědy.
3. I. Kant, jak sám o sobě prohlásil, byl D. Humem „probuzen z metafyzické dřímoty“ a položil si otázku „jak jsou možné syntetické apodiktické soudy apriori“, tj. jak je možné tvrdit něco, co lze označit za poznatek, a to s naprostou jistotou, bez opory v empirickém poznání. Odpověď nachází v tom, že všem lidem jsou dány neměnné, všem společné poznávací schopnosti, z nichž lze odvodit nikoli to, jaký je svět jako takový, ale jak jej všichni poznáváme.

4. G. Hegel ukazuje, že I. Kant popírá sám sebe, protože představu o našich poznávacích schopnostech si děláme rovněž empiricky, tj. postupem, který sám I. Kant vylučuje jako nástroj získání „nepodmíněného“ (tj. jednou provždy platného poznání). Na základě toho ukazuje a dokazuje, že pravdivé nemůže mít jinou podobu než podobu rozvíjejícího se systému, který vychází ze vztahu „ducha a reality“. Pod „duchem“ ovšem chápe nikoliv (jen) lidské myšlení, ale i mimolidskou entitu (typu Boha, v jeho terminologii Absolutního Ducha), která je základem všeho. V rámci této mysticko-spekulativní představy vyvinul velmi účinné postupy poznání.

5. Hegelovu metodu budování systému poznání jako rozvíjejícího se systému, v němž se nejdůležitější tvrzení vzájemně zdůvodňují a kdy celý systém je otevřen novým poznatkům vstupujícími do něj při reflexi vztahu mezi tímto systémem a hledáním cest jeho sdílení a praktické aplikace rozvíjí a přebírá řada teoretiků od Marxe až po Fukuyamu.

6. Ve vědách o společnosti se bohužel tento postup nestal dominantním, ale naopak je vytěšňován postmoderní relativizací, které nahrává pozitivistická fragmentarizace a následná sterilizace role vědy, pronikající i do její institucionální struktury, zejména do toho, jakým způsobem jsou výsledky hodnoceny, tj. do evaluace vědy.

1.5 Dosavadní zkušenosti z pěstování vize

Po přípravných konzultacích a zpracování některých výchozích textů byl 17. prosince 2021 zahájen proces **pěstování vize**. Skupina 10 až 20 odborníků z různých oblastí začala vyvíjet kontinuální odbornou činnost, jejímž cílem je nejen zpracovat různé varianty perspektivní, realistické a přitažlivé vize, ale postupně pronikat do povědomí veřejnosti s následujícími cíli:

- Aby si nejen odborníci, ale i laická veřejnost stále více uvědomovali potřebu perspektivní, realistické a přitažlivé vize.
- Aby si lidé uvědomovali, že se jedná o dlouhodobý proces postupného a vždy jen částečného sjednocování názorů vyústějící v odpověď na otázky, o co jde a co dělat.
- Aby co nejvíce lidí pochopilo, že bez opory v postupně rozvíjené vize prezentované různými formami a v různých modifikacích se nepodaří překonat úskalí narůstajících problémů.
- Aby se lidé naučili porovnávat různé alternativy příčin problémů a cest k jejich řešení.
- Aby si dokázali vytvořit zpětnou vazbu na spojení vlastní aktivity s reálným společenským vývojem, tj. dokázali vyhodnotit, co a proč se daří, co a proč se nedaří.
- Aby došlo k propojení osvětové práce zaměřené na širší veřejnost s odbornými výkony ve sféře konkrétních teoretických disciplín, kterých se zpracování vize týká.
- Aby byla posilována metodologická role v oblasti věd o společnosti (nikoli jen společenských věd) ve smyslu hlavního cíle této monografie.

Z výše prezentovaného je zřejmé, že zpracování monografie je pouze dílčí prvek procesu pěstování vize. Záměrně používáme pojem „pěstování“, abychom předem vyloučili naivní a nerealistickou představu, že vize, kterou společnost potřebuje, může být někým sepsána tak, aby ji dostatečný počet lidí vzal za svou a realizoval. Oproti tomu stojí představa trpělivého pěstování vize, překonávání názorových rozdílů jak na dílčí otázky, tak zejména na otázky fundamentální, které se postupně vynořují z oblasti neuvědomovaného.

Základními aktivitami při zpracování vize je:

- Seriál *Vize, jakou potřebujeme*, který, jak již bylo uvedeno, byl odstartován 17. prosince 2021.
- Pravidelná online setkání pěstitelů vize každé dva týdny, z nichž vycházejí i inspirace a následně příspěvky uveřejňované v rámci seriálu.⁴
- Odborné aktivity, z nich nejvýznamnějšími je vydání této monografie, publikování teoretických článků v odborném tisku, zejména pak konference *Lidský kapitál a investice do vzdělání: Metodologické role vize při iniciování, orientování a praktickém uplatnění výsledků společenskovevědního výzkumu*, kterou uspořádala Vysoká škola finanční a správní 25. listopadu 2022.

Cílem těchto aktivit tedy bylo (je a bude) **nastartovat společné uvažování zaměřené na vyjasnění otázek typu: co se to vlastně děje, proč k tomu došlo, jak se ze současných problémů dostat, jaká je dlouhodobá perspektiva**. Návazně na to se pak **orientovat na sdílení průběžně vytvářené, dotvářené a konkretizované vize co největší pospolitostí lidí**.

Je to běh na dlouhou trať. Mnoho z těch lidí, kteří vědí, že musí dojít k obratu, tedy že *"se musí něco stát"*, mají velmi zjednodušenou představu toho, jak zvrátit současné nebezpečné trendy vedoucí ke stále větším a větším ztrátám i tragédiím, jak čelit rizikům a jak se vydat na cestu postupné nápravy. Z různých důvodů mnozí hledají spíše jednoduchá řešení, než aby se vyzbrojili touhou po poznání, trpělivostí a vůlí i odvahou snažit se vytěžit z každodenních zkušeností pochopení toho, o co jde.

1.6 Alternativní přístupy k tvorbě vize

Vše se poznává ve srovnáních. Paralelně s naší vizí byly zveřejněny dvě další ambiciózní vize – **Nová dohoda** a **Druhá ekonomická transformace**. Obě za sebou mají značnou mediální i finanční podporu.

Nová dohoda je česká modifikace Green Dealu, *Druhá ekonomická transformace* se pokusila formulovat zájmy českých manažerů. Obě vize jsme podrobně rozebrali v seriálu věnovanému pěstování vize, ukázali jsme na jejich dost zásadní "konstrukční" nedostatky (zejména **nekomplexnost** přístupu) a předpověděli jejich ústup ze slávy (47-49. díl seriálu věnovaný *Nové dohodě*; 148-149., 152-155., 158-159. díl věnovaný *Druhé ekonomické transformaci*). A obě vize skutečně během roku 2022 skomíraly až "skomířely". Můžete se podívat na to, co a kdy vyprodukovaly během roku na stránkách zveřejňovaných aktivit:

Nová dohoda

<https://novadohoda.cz/aktuality/>

Radek Kubala: Kdo prosazuje Novou dohodu v zahraničí (1. 2. 2022)

Jan Bittner: Kde vzít na sociálně-ekologickou transformaci? (1. 2. 2022)

Podporujeme stávkovou pohotovost zdravotnických odborů (24. 2. 2022)

Josef Patočka: Jak chránit klima spravedlivě? (21. 3. 2022)

Šest kroků k soběstačnosti. Nová dohoda pro energetiku (5. 6. 2022)

Nová dohoda pro vaši obec: Šest kroků k soběstačnému, udržitelnému a spokojenému životu (2. 9. 2022)

⁴ Přehled názvů všech uveřejněných příspěvků 16. prosince (v den prvního výročí) je v příloze.

Druhá ekonomická transformace

<https://druhaekonomickatransformace.cz/co-se-deje/>

Setkání "Spojme se k digitalizaci státu", které proběhlo (6. 6. 2022)

Spojme síly pro podporu českého exportu (6. 9. 2022)

Zástupci 2. ekonomické transformace na jednáních v Bruselu (květen 2022)

Příčin, proč žádná z uvedených vizí nefunguje, je v tom, že nemají všechny podstatné atributy, které jsou k tomu nezbytné. V naší vizi je máme i v její velmi stručné, jednostránkové verzi.

Oběma vizím budeme věnovat samostatnou pozornost.

1.7 Co je nejdůležitější na našem pojetí vize ve srovnání s ostatními

V úvodu zmíníme ještě jeden velmi důležitý moment: **Naše vize pracuje s rámcovou představou historické změny, do které je situováno současné dění.** Vychází z toho, že **stojíme na prahu změny srovnatelné s průmyslovou revolucí, přičemž dominantním sektorem se budou postupně stávat produktivní služby, služby zaměřené na nabývání, uchování a uplatnění lidských schopností** (vzdělání, péče o zdraví, výchova v rodině i kulturní produkci, sociální práce zaměřená na odstraňování znevýhodnění, handicapů, vyloučení apod.). Zkrátka **ekonomika se vrací k člověku, od konzumu k naplnění smyslu žití, od drancování přírody k nové kvalitě růstu, který nezatěžuje přírodu, ale současně umožňuje plně uspokojovat mnohem bohatší potřeby člověka.**

Tento základní koncept se ukazuje být nejen nosný a produktivní v tom smyslu, že otevírá nové pohledy a dává vzniknout novým otázkám, ale také umožňuje převést práci na vizi do podoby velmi konkrétního rozpracování reformem v oblasti těch odvětví, o která jde, a také v oblasti pojišťovacích systémů (zejména penzijního a zdravotního), které jsou s příslušnými odvětvími spojeny.

1.8 Stručně o obsahu a návaznosti jednotlivých kapitol

Úvod je strukturován tak, aby monografie splňovala požadavky kladené na odbornou knihu, aby byla zařazena do kontextu dříve zpracovaných monografií, aby zvýraznila nejdůležitější aspekty dané problematiky.

Kapitola 2 nazvaná **Struktura vize** si klade za cíl prezentovat pojetí vize jako velmi komplexní a na praktické vyústění orientované formy poznání reality. Podcenění komplexnosti, přehlížení některých podstatných dimenzí, které musí vize mít, je nejčastější příčinou toho, že není dostatečně funkční (není sdílena, není teoretickým východiskem analýzy reality, reálný vývoj se stále více vzdaluje od poselství, které obsahuje).

Kapitola 3 nazvaná **Globální kontext vize z prognostického hlediska** zařazuje národní vizi do globálního kontextu, od kterého nelze odhlédnout. Věnuje pozornost očekávaným změnám souvisejícím s krizí monopolárního světa v ekonomické i politické oblasti.

Kapitola 4 nazvaná **Stávající vize pro naši zemi** je věnována nejvýznamnějším týmovým pokusům o zformulování vize pro podmínky naší země. Největší pozornost věnuje dílu Radovana Richty a jeho týmu, který vyústil do monografie *Civilizaci na*

rozcestí. Byla přeložena do vícera jazyků a dosáhla celosvětového ohlasu. Právě v době dokončování této monografie vychází velmi zdařilé připomenutí Richtova díla a doby, ve kterém vzniklo, z pera Pavla Sirůčka (2023). Z aktuálních vizí je uvedena „Nová dohoda“ a „Podnikatelská vizi ČR 2050“, které jsou nejnovější a nejlivnější, i když nenaplnily očekávání, která do nich byla vložena.

Kapitola 5, která vychází z poznatků získaných v předcházejících částí a je nazvaná **Stručná verze vize**, prezentuje velmi stručnou a návazně mírně rozšířenou verzi vize v podobě, která je nejvhodnější pro uplatnění její metodologické role. Jednotlivé teze, které obsahuje, slouží jako teoreticko-metodologická východiska analýzy reality a zařazení dílčích otázek do širšího kontextu.

Kapitola 6, která je nazvaná **Jaká by mohla být vize univerzity**, převádí problematiku z úrovně národní vize pojaté v globálním kontextu na úroveň vize univerzity (nejdříve v obecné podobě a návazně z hlediska porovnání s aktuálně existujícími vizemi jednotlivých univerzit). Univerzitní vize jsou jedno z oblastí, v nichž by se měla rodit společenská vize. Univerzity jsou k tomu i nejlépe vybaveny. Kapitola obsahuje i koncept vize univerzity ve společenském a globálním konceptu, který je jedním z nejkonkrétnějších výstupů monografie.

Kapitola 7 nazvaná **Metodologická role vize z hlediska reformy penzijního systému** převádí problematiku národní vize v globálním kontextu na úroveň jednoho z neaktuálnějších problémů – reformy penzijního systému. Ukazuje a dokazuje, že úspěšné a společensky i ekonomicky efektivní řešení tohoto a podobných problémů bez toho, aby vycházelo z komplexní vize a bylo do komplexní vize včleněno, není možné. To potvrzuje i současný reálný vývoj. Do této kapitoly je zařazena i část věnovaná nástrojům pojičního investování v oblasti zájmového kontextu přípravy a realizace komplexních reforem. Pojiční investování, které je monografií zviditelněno a analyzováno prostřednictvím původních teoretických nástrojů, je mimořádně významný fenomén, který je zdrojem největších obtíží oří vývoji (nejen) naší země v globálním kontextu.

1.9 Závěrečná poznámka k úvodní části

S výše uvedenou představou ekonomického růstu nového typu souvisí prognóza, která byla dána při příležitosti **prvního výročí** zahájení systematické práce na přípravě perspektivní realistické a přitažlivé vize, resp. při příležitosti zahájení pěstování této vize: „*Pokud z hlediska vize můžeme dát krátkodobou prognózu, tak v nejbližší době bude jeden nejostřejších sporů v oblasti penzijní reformy.*“⁵

Podrobně pak výše uvedené bylo zdůvodněno takto: „*Jde o to, aby penzijní systém motivoval k DOBROVOLNÉMU prodloužení doby výdělečného uplatnění na profesních trzích - proto se nesmí z EKONOMICKÝCH důvodů průběžný penzijní systém rozkrást ani redukovat! Je zdrojem ekonomického růstu a podstatným způsobem bude určovat jeho kvalitu. Mj. jedním z nejnovějších výsledků diskusí věnovaných penzijnímu systému je definice jeho výkonnosti jako jeho schopnosti dané jeho parametry i systémovými podmínkami, v nichž působí, motivovat člověka již v průběhu jeho přípravy na profesní život a během celého jeho profesního života k tomu, aby měl potřebu i předpoklady pro dobrovolné prodloužení dráhy svého uplatnění na profesních trzích. - Proto otázce penzijního*

⁵ Viz: <https://radimvalencik.pise.cz/10665-prvni-rok-pestovani-vize-souhrn.html>

systemu jako významné, perspektivní, ale především **STŘETOVÉ** oblasti aktuálního dění budeme věnovat prvořadou pozornost. V této oblasti se také ukáže, které komponenty vize jsou podstatné a proč.“⁶

Tato prognóza se nyní plně potvrzuje, viz:

<https://radimvalencik.pise.cz/10650-hlavni-oblast-stretu-penzijni-system.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10727-reforma-pnezijniho-systemu-ano-ale-ne-takto.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10728-v-bezdek-o-vyznamu-vize-a-proc-ji-nemame.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10740-penze-do-nich-dokud-jsou-zblbli.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10741-penze-dvoji-omyl-pekarove.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10742-penze-proc-jurecka-zradil-rozumne-reseni.html>

A potvrzují se i dílčí prognózy uveřejněné ve výše uvedených článcích souvisejících s pěstováním vize. Ukazuje to dvojí:

1. V tak důležité a složité oblasti, jakou reforma penzijního systému se bez teorie neobejdeme.

2. Pokud má být tato problematika řešena úspěšně, musí být řešena v rámci perspektivní, realistické a přitažlivé vize a musí využívat její metodologické funkce.

To dokumentuje i V. Bezděk (2022). Zde je nejdůležitější část jeho rozhovoru na toto téma:

„Otázka: Co byste tedy od politické reprezentace čekal?

*Odpověď: Není jasné, kam českou ekonomiku chce směřovat. **Chybí vize, kterou by přejaly síly napříč politickým spektrem.** V 90. letech to bylo celkem jasné. Bylo cílem včlenit se do euroatlantických bezpečnostních struktur, tedy vstoupit do NATO, a do evropských ekonomických struktur neboli vstoupit do EU. Většina společnosti se na tom dokázala sjednotit, tyto vize sdílela i tehdejší opozice (ČSSD), která je nakonec i dotáhla do konce. **V posledních deseti patnácti letech ale žádnou podobnou vizi u politiků nevidím.***

Otázka: Před třiceti lety velké změny následovaly převrat, změnu politického i ekonomického režimu. Vedla je touha patřit na Západ. Je otázka, jestli podobně velké cíle vůbec existují.

*Odpověď: Může jich být spousta. Můžeme si například říci, že z **Česka během následujících 15 let uděláme vzdělanostní ekonomiku, že budeme konkurovat schopností lidí. Vize je důležitá nejen proto, abychom věděli, co dělat, ale i co nedělat.***

Otázka: Je vhodná doba řešit při všech aktuálních problémech ještě dlouhodobou vizi?

*Odpověď: **Proč bychom v době, kdy řešíme problémy s dírami pod čarou ponoru, nemohli nastartovat ještě diskusi, kde chceme být za deset patnáct let? Pokud to budeme odsouvat, ztrácíme čas. Vizi potřebujeme nejen proto, abychom věděli, na co máme vynakládat veřejné prostředky a z čeho budeme jednou***

⁶ Tamtéž: <https://radimvalencik.pise.cz/10665-prvni-rok-pestovani-vize-souhrn.html>

vybírat daně. Je důležitá i pro soukromý sektor. Podnikatelé potřebují vědět, v čem se chce tato země profilovat, aby do toho nasměřovali své prostředky.⁷

Proto problematice penzijní reformy a hlavně základním dvěma alternativám v této oblasti, příčinám, proč střet o reformu nastal, budeme věnovat samostatnou pozornost. Přitom ukážeme následující:

1. Odlišné vidění této problematiky má základ v jiném pojetí ekonomického růstu nového typu a přechodu k němu:

- „Greendalovského“, který prezentuje setrvačnou alternativu vedoucí do slepé uličky.

- Našeho, které pracuje s představou výrazně rostoucí role produktivních služeb (tj. služeb přispívajících k nabývání, uchování a uplatnění lidského kapitálu), který současnou etapu vývoje považuje za zlomovou (srovnatelnou svou hloubkou s průmyslovou revolucí).

2. Neochota komunikovat jak o alternativách ekonomického růstu a způsobu přechodu k němu, tak i o alternativách reformy penzijního systému souvisí, jak ukážeme, s rolí pozičního investování.

⁷ Rozhovor Vladimíra Bezděka pro časopis Ekonom: Žádná důchodová reforma už v Česku nebude. Nastal čas utahování šroubů. 13. 10. 2022. Online zde: <https://ekonom.cz/c1-67125410-vladimir-bezdek-zadna-duchodova-reforma-uz-v-cesku-nebude-nastal-cas-utahovani-sroubu>

2. Struktura vize

Z hlediska metodologických funkcí vize má teoreticky podložená představa o její struktuře zásadní význam. Musí umožnit:

1. Zařazení místa jakéhokoli prvku vize do určitého místa v její struktuře.
2. Využití teoretických východisek obsažených ve vizi k tomu, aby byl prvek vize dostatečně kompletní, tj. byl začleněn do všech významných kontextů, které jsou ve verzi obsaženy.

Strukturu vize je nutné chápat jako vícedimenzionální a do každého prvku vize se tato vícedimenzionalita promítá.

2.1 Obecná struktura vize

Zde uvádíme to, co by měla obsahovat každá dostatečně komplexní vize.

V prvním přiblížení lze rozlišit tři úrovně vize:

I. úroveň: **Jádro vize** dané triádou ZMĚNA-SUBJEKT-POLARITA, tj. o jakou změnu z hlediska historického vývoje jde, kdo je schopen tuto změnu provést (kdo je tvůrcem i adresátem vize), kdo a proč změně brání.

II. úroveň: **Resortní rozvinutí vize**, tj. konkretizace vize na jednotlivé oblasti společenského života, které jsou pro realizaci změny nezbytné.

III. úroveň: **Přesahy vize do oblastí, které zvyšují přitažlivost vize** (například odpověď na otázku, v jakém světě žijeme z hlediska existenciální otázky smyslu žití a smyslu bytí).

Pokud má vize "fungovat" (být rozvíjena, konkretizována a hlavně sdílena, poskytovat přesné a ověřitelné krátkodobé predikce) lze uvažovat tyto dvě dimenze:

1. Úroveň prezentace vize: Od té nejstručnější pro "krátké čtení" a pro nejširší veřejnost, laickou i odbornou. Z tohoto hlediska lze uvažovat:

- Základní teze.
- Stručný výklad základních prvků vize.
- Podrobné rozvedení vize, které může mít podobu populární či teoretické monografie.
- Vyústění vize do populárních či odborných článků, pojednání apod.

2. Úroveň sjednocení alternativ: O té, která vyjadřuje to, na čem se všichni (či velká většina) shodují, až po vymezení nejdůležitějších sporných alternativ, tj. toho, na čem se shodujeme, že se zatím neshodujeme, ale o čem je nutné vést kvalifikovaný spor. Vědět, na čem se neshodujeme, ale potřebujeme shodnout je mimořádně důležité, aby vize "žila" a mohla plnit svoji roli.

2.2 Relativně samostatné součásti vize

To, co by ve vizi mělo být obsaženo, i když se jednotlivé body mohou překrývat:

1. **Individuální motivace k aktivnímu sdílení vize** (tj. nejen "souhlasu" s ní, ale osvojování, podílu na rozvíjení a konkretizaci, získávání dalších osob k jejímu aktivnímu sdílení a samozřejmě zapojení se do její realizace. Jde o to, aby osvojování vize bylo integrální součástí rozvoje osobnosti toho, kdo ji vzal za svou vlastní).

2. **Vyjádřené současné reality z nadhledu, tj. pochopení obsahu historické změny, která probíhá**, tj. toho, proč se problémy hromadí a proč se je nedaří řešit. To je velmi důležité pro správnou orientaci v turbulentním dění, sjednocování dílčích pohledů, ale v návaznosti na předešlé i pro dostatečnou motivaci k individuální aktivitě.
3. **Program komplexních reforem**, tj. toho, jak problémy řešit. Program, který vychází ze vzájemné provázanosti reforem i řazení kroků nezbytných k jejich realizaci.
4. **Vymezení základní polarizace doby**, tj. kdo a proč (svojí pozicí, zájmy, ideologií) stojí na straně uchování příčin problému, jejich prohlubování a vyostřování, kdo je subjektem schopným dějinné úskalí překonat.
5. **Identifikování subjektu změn**, tj. toho, na koho se vize obrací, koho svým ideovým nábojem jako subjekt schopný změny realizovat, spoluvytváří, a to včetně jeho z nejvýznamnějších aspektů formování subjektu změn – vymezení hegemonu a jeho spojenců.
6. **Monitorování a analýza reality, krátkodobé a ověřitelné predikce vyústující v aktuální návrhy na to, co udělat**, tj. srozumitelně s oporou ve vizi neustále a srozumitelně ukazovat, jak obecné problémy souvisejí s tím, co se právě děje, kdo je kdo, jaké samozřejmé kroky lze učinit, proč jsou odmítány. Zde musí vize prokázat svou sílu a je oblast, ve které získává své aktivní příznivce.
7. **Vyjádření vztahu dané konkrétní vize ke srovnatelným či příbuzným vizím**, tj. zohlednění aspektu konkurence vizí v daném komunikačním prostoru.

2.3 Co může být významnou podporou vize

1. **Prokazatelný přesah v oblasti základní teorie**, který navazuje na stávající teorii, ale obsahuje významné prvky nového paradigmatu, což ti, kteří jsou špičkami v příslušném oboru i v navazujících oborech, poznají. Protože každá teorie i přesah poznání na její úrovni je dobově podmíněn, nejedná se jen o "podpurný" faktor, ale i o kritérium, zda je vize budována správně.
2. **Širší pohled na svět, ve kterém žijeme**, který vychází z nejnovějších poznatků věd o přírodě. Náš svět má neomezenou možnost vzestupného vývoje a tuto možnost neomezeného vývoje lze s trochou vědomostí pochopit, což má značný motivační význam. Ne náhodou ve všech obdobích nástupu rekce, snahy zastavit vzestupný vývoj rostla agresivita tmářství. Proto také chápeme tento bod nikoli jen jako významně podporující, ale jako důležitou součást vize.
3. **Navržení způsobu zapojení do tvorby a realizace vize těch, kteří něco umí**, konkrétně tvůrčích mezigeneračních týmů, jejichž role na jedné straně poroste, na straně druhé ti, kteří v nich působí, budou stále více potřebovat oporu v dobré vizi.⁸

⁸ Nejčastější námitkou, se kterou se setkáváme, je, že takto pojatá vize "je příliš složitá", že "lidé tomu neporozumí", "lidé chtějí jednoduchá řešení" apod. Ano. S těmito a podobnými názory se lze často setkat. Zde je potřeba uvědomovat si to, že na jedné straně je důležité formulovat co nejjednodušší prezentaci vize, ale "nevykleštit" z ní to nejdůležitější (to, co jí dělá oporou pro orientaci při řešení současných problémů), na druhé straně využít všechny možnosti jejího rozvinutí do co nejplnějšího zobrazení současné reality. A to je pochopitelně jak umění, tak i dřina.

2.4 Konkretizace obecné struktury vize

Podrobnější představa o struktuře vize musí vycházet z jejích specifických charakteristik, z toho, **čím se dané vize liší od ostatních**, co je jejím základem. V našem případě se jedná o předpoklad, že:

1. Nazrál čas (z hlediska možnosti i nutnosti) pro realizaci přeměn srovnatelných (ale ještě výraznějších), než k jakým došlo v rámci průmyslové revoluce, kdy se prosazuje jako dominantní sektor odvětví produktivních služeb, služeb spojených s nabýváním, uchováním a uplatněním lidských schopností.

2. Příčinou současných problémů je pokračování setrvačného vývoje v podmínkách, kdy jak vnější podmínky (přírodní prostředí), tak i vnitřní podmínky (vývoj společenských vztahů i hodnot) takové pokračování neumožňují.

Na výše uvedenou základní charakteristiku vize navazují následující otázky, na které je nutné odpovědět:

1. Proč vize koncipovaná na tomto základě je obecnější než ostatní vize, v čem je jejich přesahem?

2. Řeší přechod ke společnosti, jejímž dominantním sektorem je sektor produktivních služeb, jak problémy vztahu člověka k přírodě, tak i vztahů uvnitř společnosti?

3. V čem je z ekonomického hlediska (z hlediska globální konkurenceschopnosti) ekonomika založená na produktivních službách efektivnější?

4. Umožňuje ekonomika založená na sektoru produktivních služeb trvalou udržitelnost ekonomického růstu, resp. neomezený a dynamický ekonomický růst?

5. Co brání změnám spojených s růstem role sektoru produktivních služeb, resp. kdo upřednostňuje výhody plynoucí mu ze současného stavu před podporou nezbytných změn?

6. Jaké reformy na podporu růstu role sektoru produktivních služeb lze provést?

S výše uvedeným pojetím změny, o kterou jde a která je pro specifikaci vize klíčová, souvisí situování nejvýznamnějších reforem do oblasti systémů sociálního investování a sociálního pojištění (zejména vzdělání, péče o zdraví, penzijního systému). Jde o komplex reforem, které umožní:

- Podstatným způsobem zvýšit kvalitu vzdělání z hlediska absolventů systému vzdělávacích služeb, a to jak z hlediska prvotního vzdělání, tak i celoživotního vzdělávacího upgrade.

- Podstatným způsobem zvýšit kvalitu zdravotní péče z hlediska dlouhodobého uchování fyzických i psychických schopností.

- Motivovat člověka k racionální volbě dráhy profesionálního růstu a celoživotního uplatnění, návazně na to i k prodloužení doby jeho produktivního uplatnění spojeným s postupným rozvolňováním výdělečných aktivit.

2.5 Nejdůležitější dimenze vize: Od teorie k praktickému uplatnění

Nejdůležitější dimenzí vize je **teoretické podchycení vztahu mezi pěstováním vize a její realizací**. Je to cesta k tomu, aby vize napomohla řešení těch problémů, s nimiž je nutné se vyrovnat, pokud chceme předejít krizovým situacím. Doposud problémy dramatictěji narůstají, než se je daří řešit.

Důraz na teorii při podchycení vztahů mezi pěstováním vize a její realizací je oprávněný, protože se jedná o problematiku složitou a laickým přístupem nevládnutelnou. Zde je vhodné mít na mysli:

1. Realizace vize jejím sdílením, tím, že se vytvoří podmínky pro týmovou spolupráci při jejím pěstování. Pokud vize není schopna oslovit ani ty, kteří si uvědomují její význam, pak nemá ani šanci něco ovlivnit.

2. Proto je velmi důležité věnovat pozornost tomu, co vytváří překážky pro vzájemné názorové obohacování těch, kteří si význam vize uvědomují a mají zájem na jejím pěstování. Zvláštní pozornost si zaslouží:

- Identifikování stereotypů, které blokují pochopení některých důležitých prvků vize, invencí, se kterými vize přichází apod.

- Identifikování těch prvků vize, které jsou náročné pro pochopení, zejména pokud člověk nemá dostatečnou průpravu.

(Výše uvedené je důležité rozlišovat – stereotypy jsou aktivním prvkem bránícím pochopení toho, co je nutné pochopit, obtížně srozumitelné invence, s nimiž vize přichází, si vyžadují aktivitu zejména ze strany toho, kdo s nimi přichází; souvisí to mj. s tím, že součástí vědecké práce je i popularizace.)

3. Při pěstování vize musí neustále docházet k průběžné konkretizaci odpovědi na otázku, kdo je hlavním subjektem, kterému je vize určena, a kdo jsou jeho spojenci.

4. V rámci toho je nutné vidět i vývoj vztahů mezi občanskou společností a institucionálním systémem.

5. Důležitým mezičlánkem mezi pěstováním vize a její praktickou realizací je rozpracování komplexních reforem v těch oblastech (systému sociálního investování a sociálního pojištění), které bezprostředně ovlivňují produktivní služby, jejich možnost získávat prostředky pro svůj rozvoj na základě podílu a ekonomických efektů, které jejich působení má. (Jakkoli jsou dnes aktuální například problémy v oblasti energetiky, potravin, bezpečnosti, pěstování vize se musí strategicky orientovat na komplexní reformy podporující produktivní služby.)

3. Globální kontext vize z prognostického hlediska

3.1 Vývoj USA, Číny a Indie dle HDP

Aktuálním příkladem využití časové produkční funkce je prognóza vývoje třech největších⁹ světových ekonomik USA, Číny a Indie. Výstupní veličinou této produkční funkce je HDP ve stálých cenách v paritě kupní síly (*mezinárodní \$ 2011*) a vstupní veličinou je čas. Prolongace vývoje za období 1992 až 2020 na dalších 10 případně 30 let ukazuje, že s velkou pravděpodobností dojde ke změnám v pořadí největších ekonomik podle HDP. Lze předpokládat, že v obrovských národních ekonomikách zákonitě převládají na desetileté i delší prognózované období především **setrvačné** tendence. Ty jsou doplněny některými očekávanými i neočekávanými poruchami jako jsou např. dopady plošných restrikcí a vypínání ekonomik (tzv. lockdownů) vyvolaných snahou ovlivnit vývoj epidemie Covid 19.

V tabulce 1 jsou uvedeny 3 největší ekonomiky v pořadí podle absolutní výše HDP za rok 2020. Ve srovnání s rokem 1992 došlo k určitým změnám: Čína se dostala na 1. místo z 5. místa.; USA kleslo na 2. místo; Indie se dostala na 3. místo z 8. Prognóza do roku 2030 byla vypočtena jako součin prolongovaných údajů *počtu obyvatel L* a *produktivity živé práce HDP/L*, pro které byla využita polynomičká funkce prvního, druhého i třetího řádu nebo exponenciální funkce podle odpovídající těsnosti měřené souhrnným koeficientem determinace R^2 . Tuto prognózu jsem zrealizoval také pro souhrnnou produktivitu faktorů místo pouhé produktivity živé práce. Vzhledem k tomu, že výsledné změny pořadí byly prakticky stejné, rozhodl jsem se publikovat pouze jednodušší a přehlednější variantu.

Tabulka 1: Prognóza vývoje třech nejsilnějších ekonomik na 10 let

		HDP (bilion \$)						HDP/L	L	i
		1992	2020	2030	2020/1992	2030/2020	2030/1992			
1	China	2151	24283	41416	12,9%	6,1%	8,3%	7,7%	0,6%	92,9%
2	United States	9503	17918	22281	3,2%	2,5%	2,3%	1,5%	0,8%	64,6%
3	India	1628	8870	28020	8,8%	13,6%	8,0%	6,5%	1,4%	81,7%

Zdroj: vlastní provedení. Data za roky 1992 a 2020 jsou převzata z World Economic Outlook Database International Monetary Fund¹⁰. Jsou v paritě kupní síly, mezinárodních \$.

Vysvětlující proměnnou je ve všech případech čas t uváděný v rocích prostřednictvím letopočtů, např. 1990 nebo 2030. Velký počet desetinných míst, na která jsou uváděny regresní parametry, je nezbytný. Snížení počtu desetinných míst přináší výrazné odchylky naměřených a odhadovaných hodnot. U každé rovnice je uveden rovněž souhrnný koeficient determinace R^2 .

⁹ Kritériem velikosti ekonomiky národní ekonomiky je zde absolutní výše HDP ve stálých cenách 2018 (Indie 2013) v paritě kupní síly vyjádřená v amerických \$.

¹⁰ Viz International Monetary Fund (2020).

Regresní rovnice pro počet obyvatel L :

- USA, $R^2 = 0,9917$

$$L = 2,5546.t - 4827,8 \quad (1)$$

- Čína, $R^2 = 0,9980$

$$L = -0,1274824170.t^2 + 519,4496547752.t - 527\,707,0728967320 \quad (2)$$

- Indie, $R^2 = 0,7297$

$$L = -0,20545319.t^2 + 842,23139928.t - 861\,584,35660050 \quad (3)$$

Regresní rovnice pro hrubý domácí produkt na obyvatele HDP/L :

- USA, $R^2 = 0,9656$

$$HDP/L = 677,46894719.t - 1\,311\,116,77411355 \quad (4)$$

- Čína, $R^2 = 0,9992$

$$HDP/L = -0,22921711.t^3 + 1\,397,47724405.t^2 - 2\,838\,932,93517677.t + 1\,921\,697\,385,47686000 \quad (5)$$

- Indie, $R^2 = 0,9950$

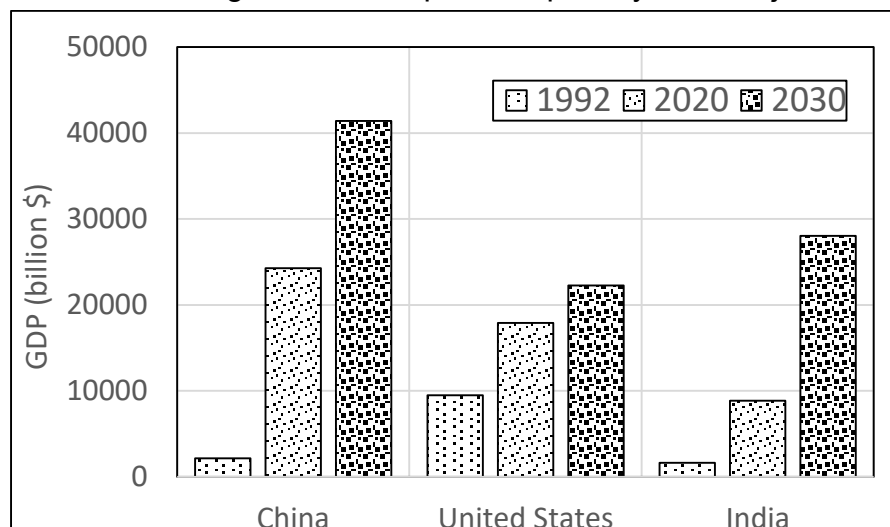
$$HDP/L = 1,2 \cdot 10^{20} \cdot e^{0,05361916821173360000.t} \quad (6)$$

Koeficienty determinace jsou vysoké, většinou vysvětlují danou souvislost z více než 99 %. Pouze lineární odhad vývoje produktivity práce HDP/L v USA vysvětluje rovněž vysokých 96 %. Lineární vývoj je zde přesvědčivý. Jedinou regresní rovnicí s relativně nižším, avšak dostatečně vysokým koeficientem determinace 73 % je kvadratická rovnice vyjadřující vývoj počtu obyvatel v závislosti na čase v Číně. Žádnou lepší rovnici z hlediska těsnosti se nepodařilo najít. Je to způsobeno tím, že vývoj není tak hladký jako ve všech ostatních případech, neboť dochází v údajích za období 2005 až 2020 ke zvlnění údajů o počtu obyvatel. Zvlnění spočívá v tom, že se postupně snižování tempa růstu počtu obyvatel zaznamenalo v posledních 5 až 10 letech, zvyšuje.

Vývoj počtu obyvatel je kromě tabulky 1 zachycen mimo jiné též na obrázku 1. Počet obyvatel USA je ve výchozím roce 1992 třetinový než v Indii a čtvrtinový než v Číně. Růst počtu obyvatel USA je přesvědčivě lineární, jeho růst o dalších 50 mil. obyvatel tak vychází cca na příštích 50 let. Pro Čínu a Indii se jeví jako nejvhodnější polynom II. stupně. Podstatný rozdíl je v tom, že se křivka Číny blíží své kulminaci, zatímco pro Indii stále významně roste. Je to zřejmý důsledek toho, že Čína již delší dobu usiluje o určitou regulaci vývoje počtu obyvatel, zatímco v Indii se nic takového, vzhledem k tradičním postojům k regulaci reprodukce a porodnosti, neděje a v uvažovaném horizontu dít nebude.

Vývoj produktivity živé práce HDP/L , který je zobrazen v tabulce 1 a na obrázku 4, přesvědčivě ukazuje výrazně vyšší úroveň technické vyspělosti USA, která má ve výchozím roce 1992 HDP/L cca 15krát větší než Čína i Indie. Přes mírná zvlnění vývoje HDP/L lze přesvědčivě vyjádřit vývoj tohoto ukazatele lineární regresní funkcí. Vývoj produktivity živé práce HDP/L jak Číny, tak Indie je akcelerující. Stále rychleji rostoucí produktivitu Číny nejlépe vystihuje polynom třetího stupně, zatímco vývoj v Indii lze nejlépe vystihnout dokonce jako exponenciální. To ovšem znamená, že se bude HDP/L , při zachování těchto trendů v Číně a v Indii, zákonitě přibližovat k HDP/L v USA.

Obrázek 1: Prognóza HDP v paritě kupní síly třech největších ekonomik světa

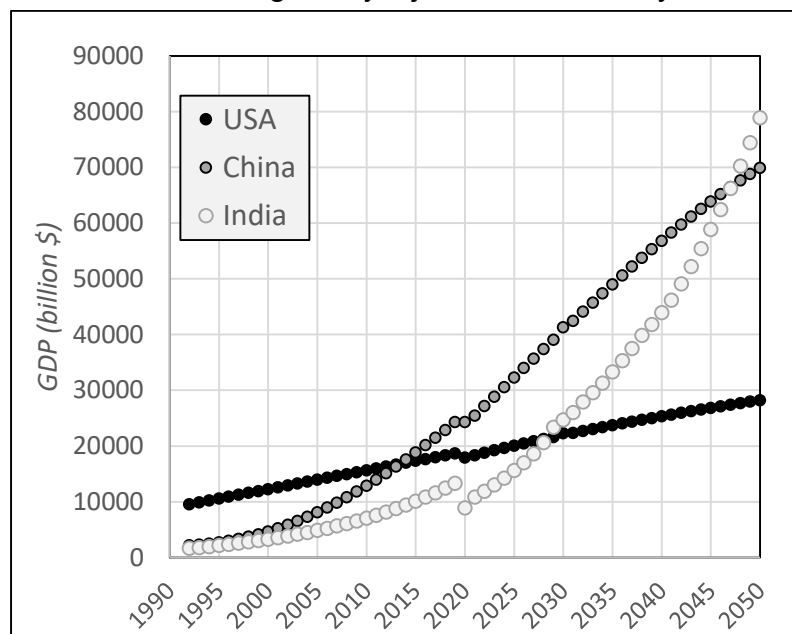
Zdroj: vlastní provedení

V roce 2020 byla u prognostických propočtů zohledněna opatření související s epidemií Covid 19. Databáze MMF, z které byly čerpány všechny výchozí empirické údaje, uvádí pro rok 2020 následující tempa růstu: USA -4,27 %; Čína 1,85 % a Indie -10,29 %. Nejhlubší ekonomická recese nastala v roce 2020 v Indii. USA zaznamenaly recesy též, pouze v Číně došlo k pouhému zpomalení¹¹ tempa růstu *HDP*. Je to podobná situace jako při poslední celosvětové hypoteční krizi v roce 2009, která potvrdila, že zejména Čína, ale i Indie jsou přes svou rostoucí absolutní otevřenost stále ještě relativně uzavřené ekonomiky. Pokud v Číně dochází k restriktivním opatřením, prakticky se netýkají základních průmyslových odvětví. Z tabulky 1 plyne, že dochází ke změnám pořadí i v prognózovaném roce 2030: USA zde klesá na 3. místo, dostává se před něj ještě Indie. Postupné změny pořadí na prvních třech místech jsou dobře patrné z obrázku 1, kde jsou zakresleny hodnoty *HDP* tří největších ekonomik za všechna tři sledovaná období.

Tabulka 1 ukazuje s pomocí průměrných meziročních temp růstu **dynamiku vývoje** za obě období, tj. retrospektivu 2020/1992, prognózu 2030/2020 i za celé analyzované období 2030/1992. V retrospektivě rostlo *HDP* nejrychleji v Číně, druhé největší tempo růstu pak bylo v Indii. V perspektivě je nejrychlejší růst *HDP* opět v Indii. V tabulce 1 lze sledovat ještě průměrná meziroční tempa růstu produktivity živé práce *HDP/L* a počtu obyvatel *L*. Počet obyvatel roste nejrychleji v Indii, kde bylo spočteno meziroční průměrné tempo růstu za celé sledované období 2030/1992 ve výši 1,4 %. V USA je obdobně jako v Číně prognostikováno tempo růstu asi poloviční, v USA 0,8 % a v Číně 0,6 %. Nejrychlejší růst počtu obyvatel Indie je důsledek toho, že v této zemi se na rozdíl od Číny prakticky neuvažuje o regulaci porodnosti. Oblast sexu je zde tradičně chápána, neboť je to pro ně „posvátná dimenze“, do které si nikdo netroufne anebo nechce zasahovat, protože pro Indý je to tabu.

¹¹ Předpokládáme v zásadě podobné rozložení dopadů jako při hypoteční krizi v letech 2008 a 2009, byť s jinou intenzitou.

Obrázek 2: Prolongace vývoje *HDP* USA, Číny a Indie

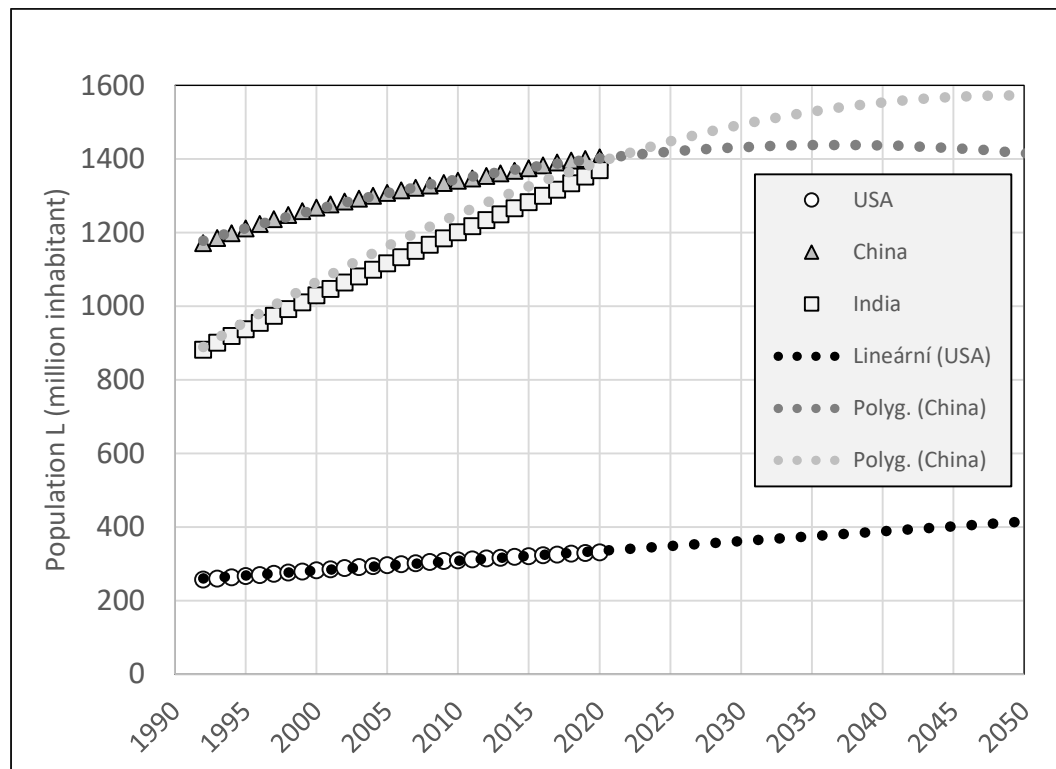
Zdroj: vlastní provedení

Základní informaci o kvalitě růstu dává intenzita¹² (i), která udává, jaký podíl mají na dosaženém vývoji intenzivní faktory, a tudíž do jaké míry je vývoj intenzivní nebo naopak extenzivní. Přesto, že takto pojatá intenzita vychází na vstupech jen z faktoru práce, má velmi dobrou vypovídací schopnost. Intenzita je podle pořadí dle *HDP* v roce 2020 uvedena v posledním sloupci tabulky 1. Ve všech třech sledovaných zemích za celé období 1992 až 2030 jsou všechny zde uvedené země převážně intenzivní. Obdivuhodných 92,6 % dosáhla Čína. Následuje Indie 81,7 %. Nejnižší intenzita 64,6 % byla vykázána pro USA. To dobře ilustruje kvalitativní vzednutí technologického i vědeckého potenciálu Číny, který se projevuje též ve zvládnutí některých špičkových technologií. Příkladem jsou třeba úspěchy v jejich kosmickém programu, ale i jinde. Vysoká intenzita vývoje ekonomiky Indie je dána jak vlastním potenciálem, tak procesem konvergence ke světovému vývoji. Na intenzitu USA je potřeba pohlížet tak, že jejich technologie je sice stále na dobré úrovni, kterou si ale již „jen“ **udržují**, což se zákonitě projeví nižší intenzitou. Dalším důvodem je skutečnost, že USA stále ještě patří mezi lídry rozvoje některých unikátních technologií, což rovněž přispívá k vykazování nižších temp růstu než u „napodobitelů“. Současně je ale potřeba poznamenat, že USA vykazuje již od 70 let některé alarmující trendy např. v dalším růstu již tak astronomické zadluženosti¹³, která je umožňována každoročním zvyšováním dluhového stropu. Závažným procesem je sílící dedolarizace, masivní výprodej pozemků cizím státním příslušníkům, krize základního a středního školství, diferencovaný vývoj jednotlivých federálních států apod.

¹² Intenzita je vypočtena podle vztahu (38) případně (48), kde výstupy tvoří index *HDP*, tj. $I(HDP)$; vstupy jsou indexem faktoru práce L , tj. $I(L)$ a index efektivnosti je index produktivity práce, tj. $I(HDP/L)$ viz analogické vztahy (73) a (74) pro souhrnný input faktor TIF a souhrnnou produktivitu faktorů TFP v monografii (Mihola a kol., 2017, s. 55).

¹³ Zajímavé video na toto téma je např. na <https://www.youtube.com/watch?v=yPfaT2vLu8k>, autor Peter D. Schiffer.

Obrázek 3: Prolongace vývoje počtu obyvatel USA, Číny a Indie

Zdroj: vlastní provedení

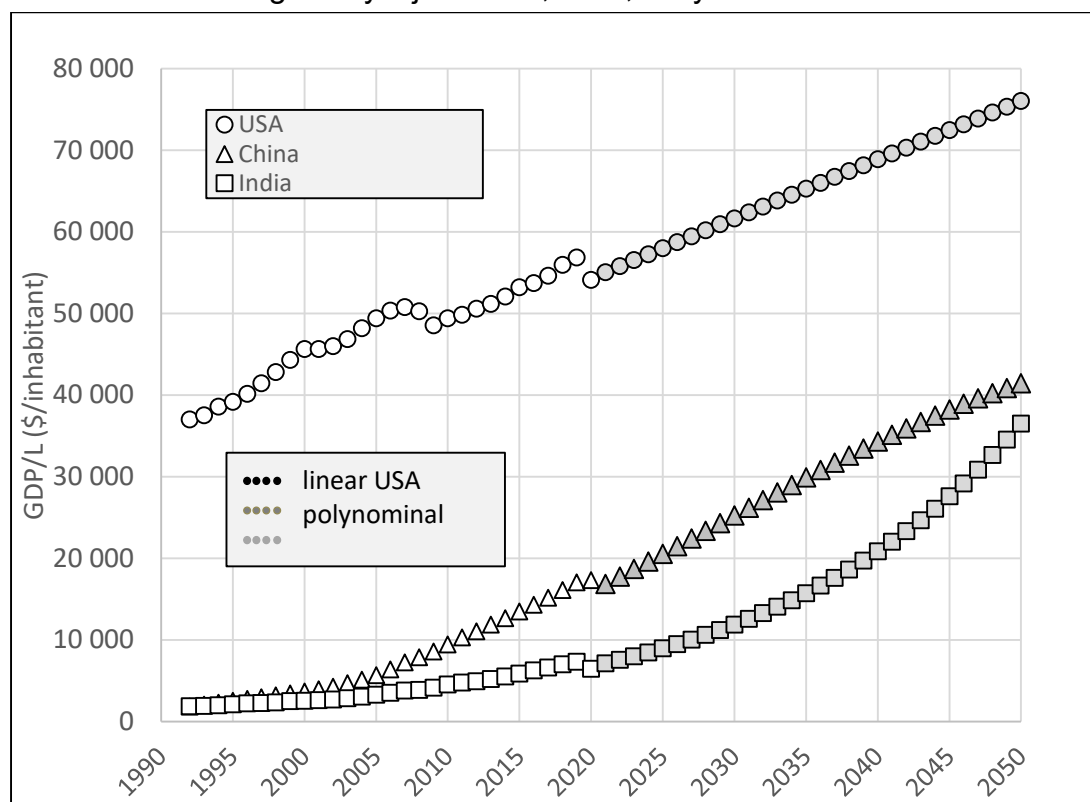
Vývoj HDP pro 3 uvedené nejsilnější ekonomiky světa byl prognózován rovněž až do roku 2050. Z obrázku 2 je zřejmé, že v tomto období pravděpodobně ještě Indie předběhne v absolutní výši *HDP* i Čínu. Prolongace vývoje absolutního vývoje *HDP* USA, Číny a Indie byla získána vynásobením počtu obyvatel *L* a produktivity práce představované *HDP/L*. Obě tyto výchozí veličiny byly prolongovány vhodnou regresní funkcí, jak je zobrazeno na obrázku 3 v případě počtu obyvatel *L* a na obrázku 4 v případě produktivity živé práce *HDP/L*. Jednorázový vliv plošných opatření v souvislosti s Covid 19 je v roce 2020 výrazný (zejména u Indie), avšak v rámci dlouhého období zatím tak významné nejsou. Na obrázku 2 jsou v průběhu vývoje *HDP* i vývoje *HDP/L* na obrázku 4 patrné v roce 2020 poklesy, které se v následujících letech opět vyrovnávají. Ovšem mohou se vyskytnout jiné celosvětové problémy, které je ale obtížné předpovídat, viz známá publikace *Černá labuť* část druhá *Předpovídat, není možné* (Taleb, 2011, s. 151). V této monografii se zabýváme především setrvačnými procesy, které jsou o to významnější, čím robustnější celky se zabýváme. Setrvačnost je mimořádně významný fenomén, který chrání přírodu a společnost před rizikem důsledků příliš náhlých změn. Pro prognostické úvahy jsou setrvačné procesy základní, teprve na ně je možno „navěsit“ některé náhlé, neočekávané a těžko předvídatelné změny.

Na obrázku 3 je zakreslen současný demografický vývoj analyzovaných národních ekonomik a následná prognóza až do roku 2050. Jestliže podstatně menší počet obyvatel USA roste téměř přesně lineárně, tak rychleji rostoucí počet obyvatel Číny a ještě rychleji rostoucí počet obyvatel Indie vykazuje postupné zpomalení tempa růstu.

Růst produktivity práce na obrázku 4 ukazuje, že podstatně vyšší produktivita práce USA roste lineárně. Rovněž lineárně se k ní přibližuje Čína, neboť má poněkud vyšší tempo růstu. Nejnižší hodnoty produktivity živé práce *HDP/L* sice pro celé sledované

období vykazuje Indie, avšak pro prolongaci se jeví jako nejvhodnější exponenciální funkce.

Obrázek 4: Prolongace vývoje HDP/L, USA, Číny a Indie

Zdroj: vlastní provedení

3.2 Prognóza vývoje deseti největších ekonomik světa

Na stejných principech lze pomocí časové produkční funkce rozšířit prognózu na deset největších ekonomik světa podle absolutní výše HDP v s.c. v paritě kupní síly, mezinárodní \$. Údaje pocházejí ze stejného zdroje databáze World Economic Outlook Database International Monetary Fund. Mezi deseti největšími národními ekonomikami jsou samo sebou již analyzované státy USA, Čína a Indie. Tabulka 2 má stejnou strukturu ukazatelů jako tabulka 1 v předchozí kapitole.

Jednotlivé národní ekonomiky jsou v tabulce 2 seřazeny sestupně podle absolutní výše HDP v roce 2020. Všechna zde uvedená meziroční tempa růstu jsou kladná ve všech sledovaných obdobích. V rámci celého analyzovaného a prognózovaného období roste diferencovaně též produktivita živé práce HDP/L; počet obyvatel L stagnuje v Japonsku a jen o desetinu procenta průměrně ročně roste v Rusku a v Německu, největší růst je prognózován v Indii a v Indonésii.

Časové prognostické rovnice byly odvozeny pomocí regresní a korelační analýzy na stejném principu jako v kapitole 1, tj. prolongovány byly počty obyvatel L a produktivita živé práce HDP/L. HDP bylo vypočteno jako součin těchto dvou veličin. Vědomě jsem nepoužil souhrnnou produktivitu práce, jejíž využití je komplikovanější, avšak v tomto případě dává velmi podobné analytické závěry. Na HDP byl v roce 2020 uplatněn koeficient vlivu poklesu HDP vlivem restriktivních opatření jednotlivých vlád jako

reakce na epidemii Covid 19, který byl skutečně vykázán na sklonku roku 2020, tj. tempo růstu $G(HDP)$: Čína 1,9 %; Indonésie -1,5 %; Rusko -4,1 %; USA -4,3 %; Japonsko -5,3 %; Brazílie -5,8 %; Německo -6,0 %; Francie -9,6 %; Anglie -9,8 % a Indie -10,3 %. Jediná Čína z uvedených zemí nezaznamenala pokles tempa růstu HDP . Ve všech ostatních uvedených zemích byla v loňském roce menší či větší recese.

Tabulka 2: Prognóza vývoje deseti nejsilnějších ekonomik světa na 10 let

		HDP (bilion \$)						HDP/L	L	i
		1992	2020	2030	2020/1992	2030/2020	2030/1992	2030/1992	2030/1992	2030/1992
1	China	2151	25229	41416	13,1%	5,7%	8,3%	7,7%	0,6%	92,9%
2	United States	9503	19108	22281	3,6%	1,7%	2,3%	1,5%	0,8%	64,6%
3	India	1628	10583	28020	9,8%	11,4%	8,0%	6,5%	1,4%	81,7%
4	Japan	3940	5041	5561	1,2%	1,1%	0,9%	0,9%	0,0%	95,6%
5	Germany	2705	3928	4456	1,9%	1,4%	1,4%	1,2%	0,1%	90,0%
6	Russia	2489	3868	4957	2,2%	2,8%	1,9%	1,8%	0,1%	97,0%
7	Indonesia	928	3428	5741	6,8%	5,9%	5,0%	3,7%	1,3%	73,1%
8	Brazil	1580	3079	3761	3,4%	2,2%	2,4%	1,3%	1,0%	55,7%
9	United Kingdom	1533	2773	3388	3,0%	2,3%	2,2%	1,5%	0,6%	70,5%
10	France	1755	2706	3072	2,2%	1,4%	1,5%	1,1%	0,5%	70,4%

Zdroj: vlastní provedení. Data za roky 1992 a 2020 jsou převzata z World Economic Outlook Database International Monetary Fund. Jsou v paritě kupní síly, mezinárodních dolarech.

Prolongační rovnice třech největších ekonomik světa byly uvedeny v kapitole 1. Pro prolongaci všech ostatních zemí byla shledána jako nejvhodnější kvadratická časová produkční funkce. Výjimkou je pouze Japonsko, kde byla použita lineární funkce s velmi nízkým regresním koeficientem $b_1 = -000870421$. Regresní koeficienty kvadratických rovnic b_2 se pohybují mezi -0,00229772 a -0,028621. Prolongační funkce produktivity živé práce HDP/L jsou buď polynomy II. stupně, nebo jsou to polynomy I. stupně, tj. jsou lineární. Lineární jsou pro Brazílii, Kanadu, Francii, Německo a Rusko. Koeficient dopadu restriktivních opatření vyhlášených v důsledku epidemie Covid 19 byl diferencovaně uplatněn na rok 2020 podle prosincových odhadů. Tabulka 2 zohledňuje tyto dopady v absolutní výši HDP v roce 2020 a v indexu 2020/1992.

Prognóza respektuje také odhad poklesu globálního HDP v roce 2020, kde se odhaduje tempo růstu -4,4 %; ve vyspělých ekonomikách -5,8 %; v Euro zóně -8,3 %; v G7 6,0 %; v EU -7,6%; v ASEAN-5 -3,405 % a v Latinské Americe -8,1 %.

Analytické a prognostické výsledky jsou v této analýze charakterizovány změnou pořadí národních ekonomik podle vybraných doposud v této analýze používaných ukazatelů. Změny pořadí jsou uvedeny souhrnně v tabulce 3.

Tabulka 3: Pořadí deseti nejsilnějších ekonomik světa podle klíčových ukazatelů

		HDP (bilion \$)						HDP/L	L	i
		1992	2020	2030	2020/1992	2030/2020	2030/1992	2030/1992	2030/1992	2030/1992
1	China	5	1	1	13	3	1	1	6	3
2	United States	1	2	3	14	10	5	6	4	11
3	India	8	3	2	6	1	2	2	1	6
4	Japan	2	4	5	1	13	10	10	10	2
5	Germany	3	5	7	7	12	9	8	8	4
6	Russia	4	6	6	4	4	7	4	9	1
7	Indonesia	11	7	4	9	2	3	3	2	7
8	Brazil	9	8	8	8	9	4	7	3	13
9	United Kingdom	10	9	9	12	8	6	5	5	8
10	France	7	10	10	5	11	8	9	7	9

Zdroj: vlastní provedení dle tabulky 3

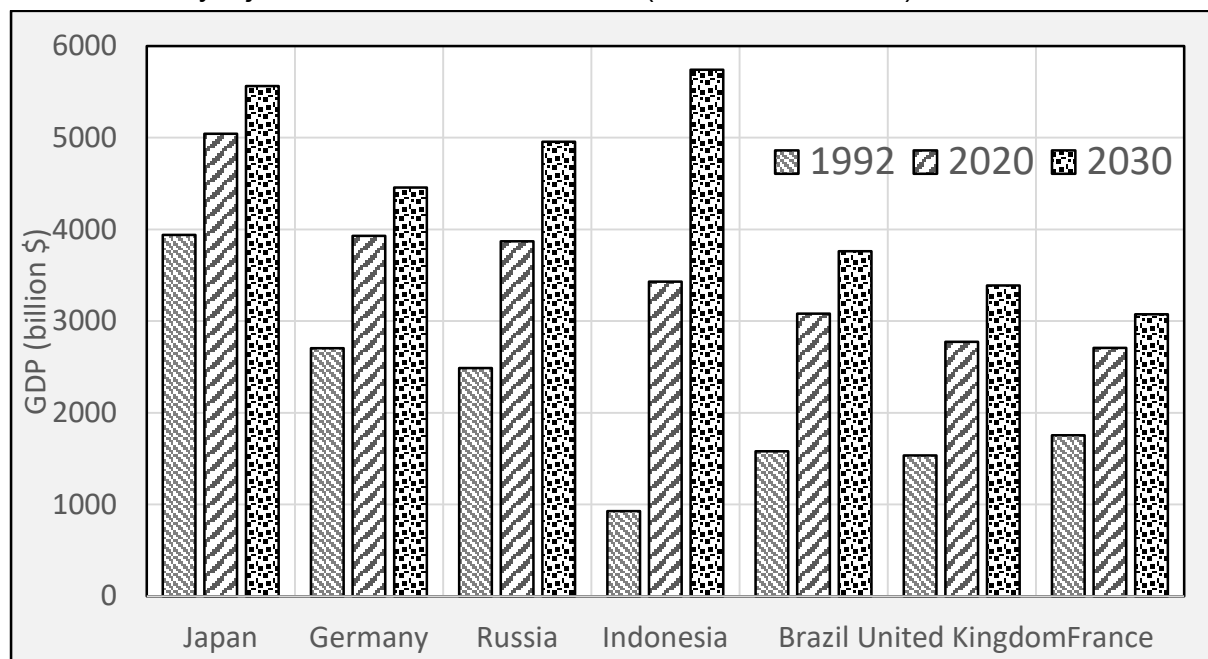
První 3 řádky tabulky byly již komentovány v kapitole 1. Změny pořadí jednotlivých národnostních ekonomik mají dobrou vypovídací schopnost a jsou názorné, proto budou dále komentovány jen některé nejzajímavější poznatky a souvislosti.

Za první 3 již dříve podrobně analyzované národní ekonomiky USA, Čína a Indie se v prognózovaném roce 2030 zařadila Indonésie, která byla v roce 1992 ještě na 11 místě. Páté je v prognózovaném roce 2030 Japonsko, pro které to ale znamená významnou ztrátu pozice, neboť bylo v roce 1992 ještě na 2. místě a v roce 2020 je na 4. místě. Japonsko se muselo věnovat odstraňování několika přírodních katastrof a také ztratilo některé své významné vývozní pozice. U Japonska je zřejmá i ztráta pozice z hlediska tempa růstu *HDP*. Jestliže v roce 1992 bylo na 2. místě, tak v roce 2020 a prognózovaném roce 2030 je na 13. a 10. místě. Japonsko je na 10. místě i v tempu růstu obyvatel a tempu růstu produktivity živé práce *HDP/L*. O tom, že neztratilo svůj vnitřní potenciál, ale svědčí, že je na 2. místě v intenzitě. Uvedené skutečnosti jsou ovlivněny tím, že Japonsko mělo ve výchozím roce 1992 vysoké *HDP*, druhé největší na světě. Dá se říci, že Japonsko s předpokládanou stagnací počtu obyvatel žije z minulosti, avšak kvalitu vývoje si udržuje.

Následuje 6. Rusko, které si drží tuto pozici i v roce 2020. Rusko by mohlo zaregistrovat větší posun na vyšší pozici, avšak musí řešit následky četných sankcí, které ho nutí do významné restrukturalizace ekonomiky, neboť se nemůže spoléhat jen na vývoz surovin. O tom, že Rusko restrukturalizuje a zkvalitňuje svou trajektorii vývoje, svědčí 1. místo i v intenzitě (vstup je opět pouze *L*), která je 97 %. Přes 90 % má ještě Německo Japonsko a Čína.

Za Rusko se zařadilo Německo, které je 7., a ztrácí pozice podobně jako Japonsko, neboť v roce 1992 bylo ještě 3., v roce 2020 šlo o dvě místa níže na pozici 5. a do roku 2030 nejspíš ztratí další dvě pozice na místo 7. To je závažné. Je to způsobeno především řešením silné imigrantské vlny, výraznými ekonomickými restrikcemi i ztrátou konkurenceschopnosti v rámci Evropy i ztráty konkurenceschopnosti Evropy jako celku. Brazílie, Anglie a Francie si drží stabilně pozice na konci desítky. U Brazílie stojí za zmínku její tempo růstu počtu obyvatel v celém sledovaném období 2030/1992, které je 3. největší a představuje průměrný meziroční růst 1 %.

Obrázek 5: Vývoj HDP 4. až 10. země světa (1992; 2020; 2030)

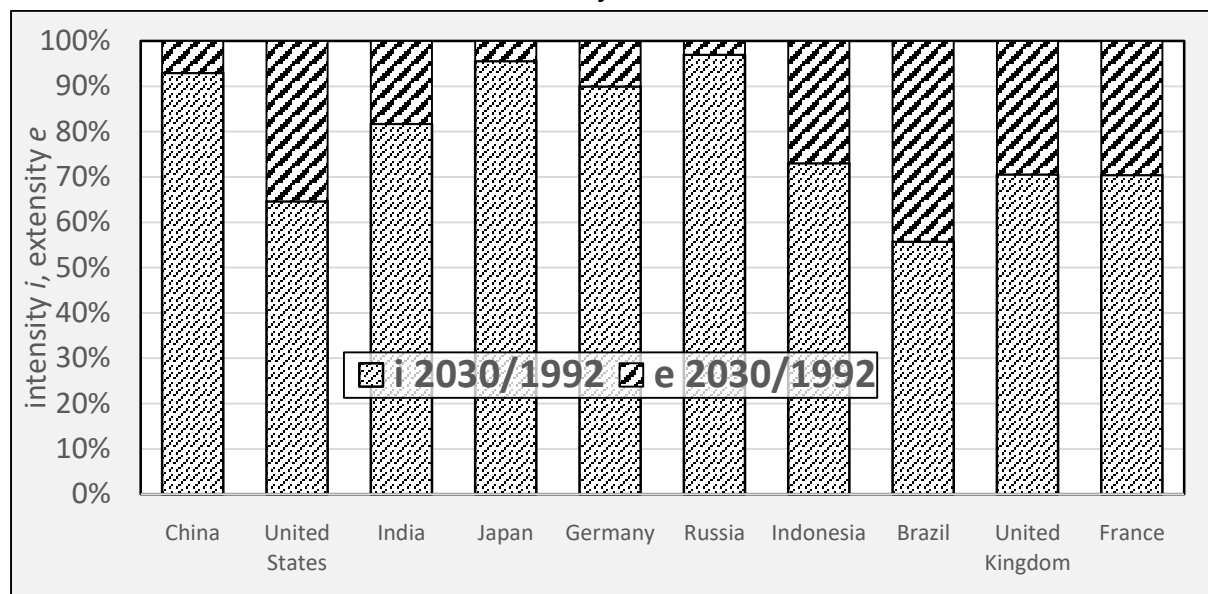
Zdroj: vlastní provedení dle tabulky 3

Obrázek 5 navazuje na obrázek 1, ilustruje totiž dosaženou výši *HDP* těch zemí první desítky, které nebyly na obrázku 1. Země jsou seřazeny podle prostředních sloupců, tj. podle roku 2020. Z obrázku je velmi dobře vidět, že 1. a 3. sloupce jdou proti sobě a tak dobře dokumentují změnu pořadí těchto zemí. Z obrázku je zřejmá dominance dynamiky asijských zemí Indonésie, Ruska i Japonska.

Za pozornost stojí změny pořadí národních ekonomik podle jednofaktorových intenzit (*i*) za celé období 2030/1992. Tyto intenzity jsou pro všech 10 národních ekonomik zobrazeny na obrázku 6. Intenzity jsou představovány dolní světlejší částí sloupců, zatímco extenzity jsou doplňkem do 100 %.

Intenzity jsou všude nad 50 %, tj. jde vždy o převážně intenzivní vývoj. Na 1. místě je transformující se Rusko posilující zpracovatelský průmysl s intenzitou 97 %, což je téměř čistě intenzivní vývoj. Rusko těží také z kvalitní vědeckovýzkumné základny. Následuje Japonsko, Čína a Německo, které mají intenzitu rovněž vyšší než 90 %. Šestá Indie má 82 %. Poslední z analyzovaných deseti zemí je Brazílie, která má intenzitu 56 %.

Obrázek 6: Intenzita a extenzita deseti největších ekonomik světa 2030/1992

Zdroj: vlastní provedení dle tabulky 2

Opět se ukazuje, že intenzita vývoje je citlivý dynamický parametr, který přesvědčivě vypovídá o kvalitě vývoje národních ekonomik.

4. Stávající vize

4.1 Vize Radovana Richty a jeho týmu v *Civilizaci na rozcestí*

Motto: „*Nové je dobře zapomenuté staré*“
(Zapomenutá lidová moudrost)

Dílo Radovana Richty (a jeho týmu) patří mezi typický příklad „dobře zapomenutého starého“, které je dnes aktuální více než v tehdejší dobovém kontextu, kdy jeho dílo vzniklo. Připomínáme si jej ze dvou důvodů:

1. Patří k jednomu z nejvýznamnějších teoretických výbojů orientovaných na identifikování významu a společenského kontextu produktivních složek spotřeby.
2. Velmi intenzivně nastoluje otázku, proč ani poměrně velmi komplexní vize (ve své době a v mnohém i dosud) překonávající srovnatelné výstupy teoretického bádání, sdílená a podložená úsilím početného interdisciplinárního týmu, s významnou domácí politickou podporou a požívající zahraniční ohlas nenašla dostatečné praktické vyústění. Odpověď na tuto otázku je mnohem obtížnější, než by se mohlo zdát na první pohled. Je však důležitá, pokud chceme pochopit, na co vše naráží snahy výsledky práce v oblasti věd, které se zabývají společenskou problematikou, pozitivně ovlivnit společenský vývoj. Zejména pokud si uvědomují provázanost současných problémů a odsud vyplývající nutnost poskytnout komplexní výstup v podobě perspektivní, realistické a přitažlivé vize.

Stručně o R. Richtovi¹⁴

Osud mu dopřál jen krátký život. Narodil se v roce 1924 a pronásledován několika nemocemi zemřel v roce 1983 v nedožitých 60 letech. Během Heydrichiády se zapojil do odbojové činnosti a na podzim roku 1944 byl zatčen, vězněn ve vězení pražského gestapa v Malé pevnosti v Terezíně, onemocněl tyfem a řadou plicních onemocnění, která se rozvinula v těžký případ tuberkulózy. Život mu zachránila skupina švýcarského Červeného kříže, která evakovala těžce nemocné vězně do Švýcarska (jeho spoluvězni byli v posledních hodinách „Říše“ povražděni. Tam byl nejen úspěšně léčen, ale dostal se i s tehdy málo známému dílu Karla Marxe *Rukopisy „Grundrisse“ (1857-1859)*, na kterých o mnoho let později založil jeden z nejvýznamnějších společenskovedních bestsellerů *Postkapitalismus* P. Masson (2015).

Z *Rukopisů „Grundrisse“* vyšlo i jeho první významné dílo *Člověk a technika v revoluci našich dnů* (Richta 1963), které bylo základem pro sestavení a práci týmu (61 osobností české vědy), který v roce 1965 vydává slavnou *Civilizaci na rozcestí*. Jen první vydání vyšlo v nákladu více než dvou desítek tisíc exemplářů, dílo vyšlo v několika světových jazycích a bylo respektováno světovou odbornou veřejností.

O dobové podpoře Richtova týmu svědčí i tato slova v úvodu napsaného tehdejšími předsedou Československé akademie věd F. Šormy: „*Studie byla projednána kolegiem pro filosofii a sociologii i na zasedání Presidia ČSAV. Po dalším propracování a konzultaci se stranickými orgány předložila ji ČSAV Ideologické komisi a předsednictvu ÚV KSČ, jež rozhodly o jejím využití v přípravě perspektiv i v další*

¹⁴ Zpracováno podle: http://www.sds.cz/docs/prectete/eknihy/rri_cnr.htm
https://cs.wikipedia.org/wiki/Radovan_Richta

teoretické a praktické práci naší strany. Také na XIII. sjezdu KSČ byla studie hodnocena velmi kladně jako dokument prokazující životní nezbytnost vědy v převratných procesech dnešní doby. – Nová koncepce studie i originální myšlenky v ní obsažené otevírají cestu další vědecké práci na této problematice, jež se jistě bude v dalších letech úspěšně rozvíjet.“ Odhlédneme-li od tehdejšího způsobu vyjadřování, je z uvedeného zřejmá nejen podpora, kterou práce Richtova týmu měla, ale i vliv díla na obrodný proces v roce 1968.

Pro recidivu těžkých onemocnění se R. Richta (shodou okolností těsně po srpnu 1968) podrobil léčení ve švýcarské klinice. Po nástupu Husákova normalizačního vedení mu bylo nabídnuto, že pokud se vrátí zpět do Československa, bude moci jeho tým pokračovat v práci, v opačném případě ponесou jeho členové všechny důsledky normalizace. Přestože měl nabídku pokračovat v práci v Kanadě a vytvořit tým jak z naší emigrace, tak i některých zahraničních odborníků, vrátil se. V osobním telefonickém rozhovoru s G. Husákem měl však jednu zásadní podmínku – vydání *Rukopisů „Grundrisse“* v češtině. Ty také skutečně vyšly, ovšem až v roce 1973, zatímco předmluva k nim byla napsána bezprostředně po uvedeném rozhovoru v dubnu 1969.¹⁵

Složitá situace v období normalizace a její dopady na chování týmu, nedůvěra tehdejšího stranického vedení ke vědám zabývajícím se stavem společnosti a společenským vývojem, podstatně zhoršující se zdravotní situace omezily možnost pro další rozvíjení vize a zejména pak pro její uplatnění v praxi. Vliv tehdejších myšlenek se postupně vytrácel.¹⁶

To nejdůležitější z Richtova díla

Mezinárodně významné dílo R. Richty a jeho týmu *Civilizace na rozcestí* (1966) má smysl si připomenout z několika důvodů:

- Vývoj naší současné civilizace je opět v určitém smyslu „na rozcestí“, a tak stojí za to využít časový odstup naplňujícího se půlstoletí a ohlédnout se, jak se od té doby změnil pohled na vývoj globální společnosti a její problémy.
- Je jednou z nejvíce mezinárodně známých a uznávaných českých prací z oboru společenských věd.
- Je komplexní dobově podmíněnou reflexí vývoje globální civilizace s výraznou politicko-ekonomickou dimenzí.
- Překonává neoklasický horizont pojetí spotřeby, uvažuje zpětný vliv (feedback) spotřeby na ekonomický růst, tj. spotřeba je chápána jako faktor zvyšující produktivní sílu práce (všeobecné, resp. tvůrčí práce), která zpětně působí jako nejvýznamnější faktor ekonomického vývoje i růstu.
- V neposlední řadě pak navozuje otázku, proč se výrazně optimistický charakter vize vtělený do slavné týmové práce rozešel s realitou, tj., co R. Richta a jeho kolegové „přehlédli“. Základní myšlenka přístupu R. Richty a jeho týmu je zdánlivě prostá: vědecko-technický pokrok (v té době natolik dynamický, že se hovořilo o vědecko-technické revoluci) umožňuje nejen vytvářet podmínky pro plný a svobodný rozvoj

¹⁵ Někteří v nich patrně viděli něco „ideologicky závadného“, aniž by to tam našli. V této skvělé Marxově práci však nenajdete nic „ideologicky závadného“ ani z jedné, ani z druhé strany.

¹⁶ Ne zcela. Jednou z výjimek je vznik týmu Y. Streckové při Právnické fakultě brněnské univerzity, která jako garant významné části bádání v oblasti věd o společnosti rozvíjela za účasti dalších odborníků (někteří z nich jsou dodnes odborně aktivní) myšlenku „odvětví rozvoje člověka“, která jsou zaměřena na rozvoj „lidského potenciálu“. (Strecková 1997)

lidských schopností, ale také umožňuje a současně si vyžaduje jejich uplatnění jako hlavního faktoru rozvoje výrobních sil (tj. i ekonomického růstu). Tomuto hlavnímu trendu je pak nutné podřídít společenské poměry, což je (z hlediska autorů) možné právě v podmínkách socialismu.

Uvedené pojetí vychází z Marxových Rukopisů „Grundrisse“ (1973), ke kterým napsal R. Richta předmluvu, a o jejichž vydání se významně zasloužil. Nejvýznamnější pasáže z díla, kterým se v této části našeho pojednání zabýváme, aby bylo možné udělat si představu o způsobu nazírání reality R. Richtou a jeho týmem:

„Hloubka, rychlost a rozsah výrobních převratů, technických novot a vědeckých objevů ve světě nasvědčuje tomu, že se v současné době dostávají do pohybu procesy, které od základu mění tradiční strukturu výrobních sil společnosti, materiální základnu lidského života a daleko přesahují hranice dosavadních výbojů civilizace vůbec. Proud vědeckých poznatků se očividně urychluje, frekvence vynálezů se už počítá na vteřiny; technické novinky, které ještě na počátku století přinášely zpravidla přírůstky produktivity v rozsahu 5-20 %, dnes často znamenají 50-100 % i více. Člověk proniká do nitra hmoty a otevírá svou kosmickou epochu. Před našimi zraky se mění povaha práce i obrysy lidského života, zkracují se vzdálenosti, zintenzivňuje čas, přírodní prostředí je všude nahrazováno umělým, vytvořeným; věda vstupuje do celého společenského života a otevírá stále nové rozměry pohybu. Člověk postupně dostává do moci základnu své vlastní existence. Jestliže dosud každá generace přejímala od svých předchůdců podmínky své činnosti a svého života jako hotovou veličinu, která předznamenává v podstatě celý její život, napříště bude třeba zřejmě počítat s tím, že každá generace bude během svého života několikrát procházet přestavbou civilizačních podmínek a struktury lidského života.“ (Richta a kol. 1966, s. 30)

„Souhrn těchto změn v subjektivní složce výrobních sil ústí nezbytně, v kulturní revoluci v mnohem hlubším a širším smyslu, protože se neomezuje na změny uvnitř kultury, ale převrací zároveň samo postavení kultury v životě společnosti, dělá utváření jejích materiálních předpokladů přímo závislým na rozvoji člověka, na kultivaci lidských sil.“ (Richta a kol. 1966, s. 30)

„V industriálním modelu růstu výrobních sil má člověk v podstatě jedinou užitnou hodnotu: pokud představuje další pracovní sílu. Ve vědecko-technické revoluci však tomu tak není: nyní záleží mnohem víc na tom, jak vydatný obsah vědy jakožto výrobní síly – je zapojován lidskou činností (kvalitativní hledisko). Protože pokrok vědy a techniky je ve velkém rozsahu závislý na stupni rozvoje lidských tvůrčích sil, a tedy samých lidí, stojíme tu před novou vazbou moderní civilizace. Na určitém stupni růstu se nezbytně ukáže, že nejefektivnějším způsobem rozmnožování výrobních sil společnosti a lidského života se stává rozvoj člověka samého, růst jeho schopností, jeho tvořivosti – a nakonec člověka jako sebeúčelu.“ (Richta a kol. 1966, s. 30)

„Strojová průmyslová produkce, jež původně tvoří materiálně technickou základnu socialismu, je příliš úzká, aby vystačila pro společenský rozvoj každého člověka – tedy jako báze komunistického života; kdežto vědecko-technická revoluce naopak představuje onen pohyb techniky, jenž nejen dovoluje, ale přímo vyžaduje všeobecný rozvoj schopností a sil každého člověka – tedy odpovídá nárokům komunistického života.“ (Richta a kol. 1966, s. 33–34)

Richtovo pojetí spotřeby: Produktivní spotřeba versus konzumní hédonismus

Příznačná je Richtova kritika neproduktivní spotřeby (tj. spotřeby, která neslouží k rozvoji produktivních sil člověka a nepůsobí zpětně jako faktor ekonomického růstu):

„Teorie ‚společnosti nadbytku‘ (Gailbraith) či ‚vysoké masové spotřeby‘ (Rostow) nepřímou – a jejich kritikové (Fromm) přímo narážejí na neřešitelné dilema vnitřních hranic této spotřeby; jejich přestoupení k preferenci potřeb lidského rozvoje není zřejmě v silách systému, kde pokračování v nastoupené cestě znamená převrácení racionalizované ‚výroby pro výrobu‘ v iracionální ‚spotřebu pro spotřebu‘. Systém z vnějška řízené spotřeby rozduvává za rychlého technického pokroku donekonečna nároky masového soukromého vyžití, nastrkuje celý systém nesmyslných, fiktivních potřeb, zavléká do nich reklamou, prestiží a podbízáním. Člověk sám se tu stává otrokem svého konzumu, dělá z lidské činnosti pouze jeho prostředek, zaměřuje osvojování předmětů jejich přivlastňováním.“ (Richta a kol. 1966, s. 94–95)

Na tuto kritiku neproduktivní spotřeby pak navazuje vize spotřeby produktivní: *„Za tohoto předpokladu se každé uspokojování potřeb zvedne v cílevědomé utváření nových potřeb, odpovídajících nárokům vědecko-technické revoluce a ovlivňujících její průběh; takže nad celým tradičním světem potřeb může postupně nabýt vrchu vlastní lidskou civilizací zrozená potřeba člověka rozvíjet se. Věk vědy a techniky zná mnoho nových komponent této potřeby. Můžeme uvést jen hlavní: potřeba tvořivé práce, potřeba stálého vzdělávání, potřeba všestrannosti a individuálního sebeuplatnění, potřeba intenzivní vnitřní jednoty osobnosti, potřeba průzračných vztahů a lidské účasti, potřeba úplné pohyblivosti a informovanosti, potřeba volné fyzické činnosti, potřeba styku s krásným i s přírodou, potřeba perspektiv – to vše jsou vnitřně nerozlučně propojené lidské nároky moderního civilizačního vývoje.“* (Richta a kol. 1966, s. 96–97)

Za zmínku stojí, že Richtovo pojetí potřeb a spotřeby jde mnohem dál, než později Inglehartovo.

R. Richta o tom, co brání změnám

Z toho, co jsme si uvedli, by se mohlo zdát, že Richtovo pojetí je příliš optimistické, že nevidí úskalí, které na cestě ke společnosti, jejíž základní rysy nastiňuje. Do značné míry je to pravda. Právě proto si zasluhují pozornost ty pasáže v jeho díle, které na problémy upozorňují:

*„Bezprostředně lze odstranit kapitalistické výrobní poměry a převzít industriální produkci pro cíle socialistické společnosti (a to bylo velké dílo socialistické revoluce). Avšak dosažený soulad mezi společenským charakterem výrobních sil a výrobních poměrů ihned otevře rozpor v jiné rovině: poměry všeobecné spolupráce, jež tak byly vytvořeny, ocitají se v rozporu s omezenými vývojovými možnostmi dané struktury výrobních sil - jedna pro přílišnou délku a abstraktní povahu práce, nutné v převzaté průmyslové produkci, jednak pro omezenost zdrojů, jež tato produkce poskytuje společenství, ve kterém se uplatňuje nárok na rozšiřování životního procesu všech. Tento fakt se ozývá se svéhlavou nepoddajností a **bylo by čirým idealismem domnívat se, že problém možno odstranit nadále vlastnickými přesuny, akcemi politické správy či pouhým uvědomováním** (zvýrazněno námi) - a že je vůbec možno se s ním vypořádat ze dne na den, z roku na rok. – Rozhodující vymožeností socialistických výrobních poměrů je ovšem skutečnost, že rozpor, který takto vzniká, je na jejich půdě řešitelný; totiž cestou (a za předpokladu) úplné proměny celé struktury výrobních sil, celé civilizační základny lidského života. Výrobní síly,*

rozpolcené a dříve zvnějška proti sobě uváděné do pohybu kapitálovým výrobním poměrem, dostávají spolu se socialistickými výrobními poměry společenský základ, jenž dovoluje jejich plné převádění k vnitřní technické jednotě. Právě tím se socialismus od počátku liší od kapitalismu: že zapojuje novou výrobní sílu, sílu celospolečenského sjednocení (rozporné jednoty zájmů), která je potenciálním základem nového, mnohem širšího pronikání vědy do výrobního procesu, a nakonec sílu lidského rozvoje jakožto specifických výrobních sil sociální revoluce. Ovšem praktické uplatnění těchto možností může mít různou váhu a pod určitou civilizační úrovní těžko nalézá půdu.“ (Richta a kol. 1966, s. 96–97)

Na výše uvedené pak navazuje následující pasáž:

„Výrobní poměry neodpovídají ovšem vždy okamžité úrovni a pohybu výrobních sil. Může se ukázat, že výrobní síly společnosti zvítězila socialistická revoluce - včetně specifických faktorů, zapojených sociálním převratem - jsou zatím mnohem slabší než v soudobém kapitalismu; a dokonce že socialismus stojí ještě před dlouhou řadou industrializačních úkolů. Tehdy ovšem vzniká uvnitř společnosti silné napětí a nebezpečí disparit mezi civilizační úrovní a sociálními přeměnami. Z druhé strany kapitalismus z různých příčin může být nucen překročit hranice průmyslové revoluce a adaptovat se podmínkám vyšších pohybů výrobních sil. Celý proces dovršování industrializace a počátků vědeckotechnické revoluce bude mít při kombinaci obou případů - a to je dnešní skutečnost - řadu principiálních odlišností, ale také řadu analogií a obdob. Pohyby v civilizační základně jsou výrobními poměry modifikovány, probíhají v různých formách: socialistická industrializace nezná zbídačování, nezaměstnanost atd.; naopak počátky vědeckotechnické revoluce v kapitalismu jsou spojeny s chronickým nevyužíváním širokých možností pro rozvoj lidských sil apod. Nicméně převažující struktura výrobních sil si v takovém případě vynucuje řadu obdobných tendencí, daných úrovní výrobních sil a spotřebních zdrojů, technickými podmínkami práce a života - což vykonává silný tlak na celý společenský život. Úroveň civilizační základny striktně vymezuje hranice, v nichž je možné uplatnit rozdílnou podstatu výrobních poměrů. Trvají-li tyto podmínky delší dobu, mohou vést i k jisté nevyvinutosti či deformovanosti příslušných výrobních poměrů. Principiální převaha socialismu a komunismu nad kapitalismem může vystoupit v plné podobě, plasticky teprve tam a potud, pokud a kde je položena adekvátním pohybem a úrovní výrobních sil, pokud a kde se realizují nové výrobní poměry jako stimuly výrobních sil v nových dimenzích.“ (Richta a kol. 1966, s. 96–97)

Positivní zde je, že R. Richta si velmi dobře uvědomoval, že samotné „odstranění kapitalistických výrobních poměrů“ (tj. znárodnění) ještě nevede k té společnosti, ve které člověk plně využívá svůj potenciál daným mu přírodou, kultivovaný výchovou, vzděláním a sebevzděláním tak, aby se jeho schopnosti (to, co nabývá ve volném čase) měnily prostřednictvím jeho participace na využívání možností technického pokroku v nejvýznamnější faktor ekonomického růstu i toho, co určuje jeho kvalitu.

Velmi významné je zejména to, že si uvědomoval následující: „**bylo by čirým idealismem domnívat se, že problém možno odstranit nadále vlastnickými přesuny, akcemi politické správy či pouhým uvědomováním.** To mnoho těch, kteří v současné době uvažují o změnách k lepšímu, stále nedokáže pochopit a žijí v levných iluzích (levných ve smyslu snadno nabytého zjednodušeného názoru, mnohem těžší je „protrpět“ cestu k poznání nalezení realistického východiska ze současné krize).

Pokud se podíváme podrobněji na výše citované pasáže, jeho problém (a problém jeho týmu, který po jeho smrti nedokázal pokračovat v jeho díle) spočíval v tom, že

přeceňoval vliv technického pokroku na vytvoření podmínek pro naplnění jeho vize. Podle něj technický pokrok, který změní charakter práce v práci tvůrčí, který uvolní volný čas pro vzdělávání a sebevzdělávání se, který zabezpečí dostatek spotřebních statků, bude dostačující pro vytváření nových vztahů mezi lidmi. Tuto představu reálný vývoj nepotvrdil.

Co musí obsahovat vize z hlediska zkušeností R. Richty a jeho týmu

Pokusíme se o určitý výčet, aniž bychom pretendovali na jeho úplnost. Pokud budou podniknuty další pokusy o vytvoření perspektivní, realistické a přitažlivé vize, bude otázka, proč vize R. Richty a jeho týmu nesehrála dostatečnou roli v proměnách společnosti, ještě dlouhou dobu inspirující (byť i částečně „negativní formou“ v tom smyslu, že poukazuje i na to, co nestačí).

Z hlediska vnějších podmínek to bylo ukončení obrodného procesu vstupem vojsk Varšavské smlouvy a následná normalizace. Ze společnosti vyprchal optimismus a R. Richta již neměl oporu ve společenských institucích. (Neslavně proslulou knihou *Obyčejný revizionismus* prominentní pseudovědkyně Skaržinské vydanou v Sovětském svazu a přeloženou do češtiny byl dokonce označen za hlavu revizionistického protisocialistického spiknutí.) Ale tím nelze objasnit vše. Byť s problémy, přece jen bylo na jeho dílo možné navázat, ale nedošlo k tomu v dostatečně vlivné podobě.

Hlavní příčinou byly vnitřní nedostatky uvedené vize dané její nekomplexností:

1. Podcenila problematiku výrobních vztahů, zejména ekonomických a od toho se odvíjejících vývojových problémů společnosti založené na vyvlastnění. Přitom v jeho době, téměř deset let před vydáním *Civilizace na rozcestí* bylo i u nás publikováno dílo *Nová třída* jugoslávského teoretika M. Djilase (2019). Ten doložil nestabilitu vlastnických vztahů založených na administrativním aktu znárodnění, to, že se stanou ekonomickou základnou vzniku „nové třídy“, která se bude svou roli v realizaci vlastnických vztahů snažit přeměnit v plnohodnotné vlastnictví. Jeho prognóza se stoprocentně naplnila.
2. Richtovo pojetí sdílené jeho týmem sice správně deklarovalo, že „*bez uplatnění, uvolnění soustavy zájmů nebude možné otevřít dveře vědeckotechnické revoluci, zjednat jí její vlastní ekonomickou půdu a konečnou převahu*“, ale nedokázalo tento postoj přetavit do pojetí komplexních reforem. (V té době zde dominovala Šikova koncepce reformy, která nebyla propojena s Richtovou vizí.) Bez pochopení a poctivého propracování komplexních reforem v ekonomické oblasti včetně jejich převedení do podoby dílčích na sebe navazujících kroků nelze dosáhnout potřebné změny.
3. Richtovo pojetí sdílené jeho týmem nedokázalo najít cestu k obyčejným lidem, nedokázalo zlidovět. Byť za ním stály silné nástroje osvěty, byla interakci s veřejností věnována nedostatečně pozornost, nebyla do vytváření vize zapojena laická veřejnost. Při tvorbě vize, která má ambici ovlivnit reálný vývoj, je nutné věnovat mnohem větší pozornost marketingové komunikaci s odlišnými, přesně identifikovanými a definovanými sociálními skupinami, komunikaci, která vychází z podstatně více empatického pojetí potřeb člověka.
4. Důležité je přitom vycházet z přesné analýzy polarizace společnosti, identifikovat subjekt změn a jeho spojence, roli vize při utváření subjektu změn a získávání spojenců. Tento prvek v Richtově vizi chyběl, resp. byl obsažen jen v náznacích.

5. Ne nepodstatné je i to, že Richtovo pojetí nepřesně uchopilo jeden z důležitých atributů historické změny – postupné prosazování odvětví produktivních služeb jako dominantního sektoru ekonomiky, resp. to, že tento sektor musí stát na svých vlastních nohou, ekonomických nohou. Dodnes přežívá iluze, že síla subjektů poskytujících vzdělávací, zdravotní a podobné služby je daná tím, kolik prostředků se jim poskytne z veřejných zdrojů. Je to jedna z hlavních bariér pochopení toho, o co v současné době jde. Iluze, která je velmi obdobná názoru, že nejlepší podporou řemesel jsou cechy. Jedním z nejdůležitějších předpokladů změn (který bezprostředně souvisí s rolí marketingu) je, aby prostřednictvím komplexních reforem bylo umožněno financování sektoru těchto služeb z ekonomických efektů, které poskytují, a aby si v této oblasti konkurovaly.

V závěru tohoto bodu stojí za připomenutí, že efektivnost využití dílčích poznatků bádání v oblasti věd zabývajících se společenským vývojem, včetně například problematiky perspektivních změn v chování spotřebitelů a role marketingové komunikace při jejich podpoře, závisí velmi silně a velmi bezprostředně na začlenění daného tématu do vytváření perspektivní, realistické a přitažlivé vize.

To vyplyne i z dalšího výkladu.

4.2 Vize „Nové dohody“

Už více než dva roky skupina sta odborníků vytváří pod názvem **Nová dohoda - Program sociálně-ekologické transformace** to, co lze nazvat pokusem o komplexní vizi, která by měla vyvést společnost (naši zemi v globálním kontextu) ze současných problémů. Obsáhlý soubor dokumentů – stručná úvodní verze, rozpracování jednotlivých otázek, vstupy formou blogů více autorů, odpověď na nejdůležitější otázky lze najít na dobře graficky vyvedených a dobře strukturovaných stránkách zde: <https://novadohoda.cz>

Je zde uveden i seznam osobností, které za tímto pokusem o vizi stojí, včetně kontaktů na ně:

Mediální koordinátor: Jakub Varvařovský, jakub.varvarovsky@re-set.cz

Mluvčí Nové dohody: Anna Šabatová, Petr Doubravský, Bob Čáp

Stručná charakteristika *Nové dohody*:

Tato vize rozhodně stojí za přečtení a pokud možno i prostudování s následným promyšlením. První dojem velmi pozitivní, při druhém čtení se dobrý pocit začal vytrácet, čtenář si začíná uvědomovat nejen některé technické a koncepční nedostatky, ale určitou účelovost celého textu. Tento pocit sdílí více osob, které ji poctivě prostudovali.

Nová dohoda je totiž učebnicovou ukázkou následujícího: Pro **KAŽDOU** vizi je rozhodující, jak se vyrovná s odpovědí na tři základní témata, jak uchopí každé z nich i jejich vzájemnou provázanost:

- **SUBJEKT** změn (subjekt vytváření vize, subjekt vytvářený vizí, subjekt jako adresát a nositel změn), tj. kdo změny uskuteční a jak mu k tomu vize napomůže.
- **ZMĚNA**, o kterou jde, jak ji uchopit, co starého odchází a co nového přichází.
- **POLARITA**, tj. co je dominantním rozparem mezi těmi, kteří se snaží udržet současný stav, a těmi, kteří usilují o změnu.

Leccos naznačuje již první odstavec úvodní výzvy, ve kterém je první a dost významný problém:

„Nová dohoda je výsledkem společného dialogu a více než rok trvajících diskuzí, které se odehrály v průběhu roku 2020 a do kterých se zapojilo přes sto účastníků a účastnic z řad odborné veřejnosti i občanských organizací – od ekologických organizací až po odbory – zabývajících se pestrými tématy. Nová dohoda chce položit základy diskuse o nových podobách ekonomiky, která bude víc sloužit lidem a životnímu prostředí, a dá lidem více času pečovat o sebe navzájem i o naši krajinu.“
(Podtrženo námi.)

Stále znovu a znovu je nutné si připomínat Goethovo *"kdo si nezapne dobře první knoflík, ten se už dobře neobleče"*. Mj. proto se při tvorbě vize snažíme nepředbíhat všestrannou kritickou diskusi, aby základ, ze kterého budeme vycházet, nešel od počátku špatným směrem. Platí to i pro tuto monografii.

Co je prvním odstavci špatné? No přece to, že chceme od ekonomiky, aby *"sloužila lidem"*. Proč je to špatné? Protože jde o to, aby **člověk (plné využití jeho individuálního potenciálu, který mu dala příroda) sloužil ekonomice, tj. aby se rozvoj schopností člověka stal tím nejvýznamnějším faktorem, který určuje nejen dynamiku, ale hlavně kvalitu ekonomického růstu**. O této ekonomice autoři *Nové dohody* moc velkou představu nemají, ale to je obecný nedostatek většiny pokusů o tvorbu vize, resp. hledání cesty ze současných problémů.

Někdo může namítnout, že se to vzájemně nevylučuje, že právě ekonomika, která takto využívá potenciál člověka, je tou ekonomikou, která současně slouží člověku. Jenže takto to autoři *Nové dohody* nechápou, protože pokud by to tak chápali, určitě by to hned na začátku zdůraznili. Jak uvidíme dál, spadli do pastí "pečovatelské ekonomiky", ve které vyvolení budou rozhodovat, co je a co není pro koho důležité. A tak se může klidně stát, že celá snaha přijít s vizí, která vyvede společnost krize, poslouží jako **ideový nástroj posilování ekonomiky založené na diktátu přerozdělovací moci**.

Pokračování omylu je hned ve druhém odstavci, ve kterém se říká, že diskuse je o tom, jak *"provést transformaci ekonomiky tak, aby byla sociálně citlivá a zároveň udržitelná"*.

"Pečovatelská ekonomika" (naordinovaných restrikcí). Pokud by byly vytvořeny podmínky pro plný rozvoj a uplatnění schopností člověka (což je totéž jako vytvoření

podmínek pro využití investičních příležitostí spojených s nabýváním, uchováním a uplatněním schopností lidí podle míry jejich výnosnosti), byl by ekonomický růst dynamický a **neomezený** (což je přesnější výraz než zavádějící pojem „udržitelný“), aniž by si vyžadoval nejrůznější restriktce.

Pak následuje přihlášení se k eko-parketě: *"Klimatická a ekologická krize tady a teď ohrožuje naše životy a stabilitu naší civilizace. V důsledku přehřívání planety způsobeného spalováním fosilních paliv a **dalšími faktory** se stále častěji potýkáme s extrémním počasím. Zažili jsme drastické sucho, máme ho ještě v živé paměti. Dlouhá období bez deště střídají povodně. Česká krajina špatnou péčí ztrácí schopnost zadržet vodu, ubývá dřívě běžného hmyzu a ptactva, kůrovec ničí lesy, pestrou mozaiku remízků a alejí nahradily nekončící monokultury."*

Ponechejme stranou diskusi o tom, jakou roli v "přehřívání" hrají fosilní paliva a jakou "další faktory" či co si pod pojmem "další faktory" představit, a čtěme dále.

Sociální problémy ve stručné úvodní části charakterizuje *Nová dohoda* takto:

"V podobně špatném stavu se nachází i naše společnost. V České republice i ve světě se prohlubují nerovnosti a rozevírají nůžky mezi úzkou skupinou nejbohatších a zbytkem společnosti. Počet hodin, jež trávíme v práci, je vyšší než průměr Evropské unie, a polovina z nás přitom nedostává důstojnou mzdu. Statisíce lidí čelí exekucím, zadlužení domácností roste a získat přístup k základním potřebám, jako je kvalitní bydlení, zdravotní a sociální péče nebo zdravé potraviny, je čím dál těžší."

Čtenáře určitě v tuto chvíli napadne otázka: *A kdo za to může?* – V úvodním textu odpověď nedostane. Není ani naznačena ve stylu, že je to jako v případě problémů životního prostředí způsobeno "spalováním fosilních paliv a dalšími faktory". Ale tady by soudný čtenář alespoň částečné naznačení toho, co je příčinou, čekal.

Přejdeme k podrobnějšímu výkladu, který se otevírá rozkliknutím *"Zobrazit celou výzvu"*. A tady už najdeme:

"Kvůli růstu nerovností a koncentraci ekonomické moci v rukou oligarchů ztrácíme přístup k rozhodování o svých životech. Mnozí z nás mají oprávněný pocit, že byla porušena polistopadová společenská dohoda o lepším životě pro všechny."

Takže za všechny problémy mohou **naši oligarchové**. A aby si to náhodou někdo nevyložil jinak, tak tito oligarchové mohou i za to zhoršení životního prostředí:

*"Politická demokracie, největší výdobytek sametové revoluce, je **plíživě vytlačována systémem, v němž nám vládnou ti, kdo si mohou dovolit svůj vliv koupit.** – Tyto propojené krize ovšem nevznikly náhodou ani nezávisle na sobě. Odpovědnost za ekologickou i sociální krizi není rozložena rovnoměrně, stejně jako její dopady. **Zatímco zisky se hromadí v rukou několika nejbohatších, krize dopadá nejcitelněji na ty, kteří k ní přispěli nejméně.**"*

A aby náhodou nedošlo k omylu, jsou oligarchové vyjmenováni:

*"Svobodu v dnešní době ohrožují ekonomické zájmové skupiny, které mají větší moc než vlády jednotlivých států. V některých případech usilují o celkové ovládnutí státu, což je příklad **Andreje Babiše** a jeho firmy Agrofert, jindy se zaměřují na strategické sektory, jako v případě snahy **Daniela Křetínského** nebo **Pavla Tykače** ovládnout energetiku, bankovní sektor či média. Díky ekonomické moci koncentrované ve svých rukou ohýbají veřejnou politiku ve svůj soukromý prospěch na úkor ostatních. Rostoucí nedůvěra společnosti vůči demokratickým institucím pramení mimo jiné i z toho, že **na směřování společnosti má nepoměrně velký vliv úzká skupina privilegovaných.**"*

Takže **základní POLARITA společnosti** podle *Nové dohody* jsou oligarchové Babišova typu, proti kterým stojí všichni slušní lidé.

To nezní příliš důvěryhodně a **může to být hlavní "konstrukční" (koncepční, strategický, zájmový) nedostatek, z důvodu kterého nebude vize fungovat (tj. nebude vyváženě diskutována, poctivě a nezávisle pěstována)**. Racionálně uvažujícího člověka totiž hned napadne:

1. Na Bakalu a další z řad oligarchů se v úvodní imprimaci zapomnělo (jsou zmíněni dále) jen náhodou, nebo i zde je používán dvojitý metr?

2. Nevládne celým světem **"úzká skupina privilegovaných"**, se kterou Babiš a spol. nemají nic společného (a právě proto jsou na tapetě)?

3. Nejsou sociální problémy (viz úvodní část *Nové dohody* – „*Počet hodin, jež trávíme v práci, je vyšší než průměr Evropské unie, a polovina z nás přitom nedostává důstojnou mzdu. Státisíce lidí čelí exekucím, zadlužení domácností roste a získat přístup k základním potřebám, jako je kvalitní bydlení, zdravotní a sociální péče nebo zdravé potraviny, je čím dál těžší.*“) dané i tím, že z naší země odcházejí obrovské prostředky do zahraničí?

Pohled *Nové dohody* se zdá až příliš prvoplánově účelový. Pokud těm, kteří za *Novou dohodou* stojí, kteří ji rozpracovávají a snad jí i věří, to myslí vážně, nebude problém si to v diskusích, po kterých volají, vyjasnit. V těchto diskusích se může uplatnit každý, kdo si chce vytvářet nezávislý názor.

Podle *Nové dohody* Babiš a jemu podobní mohou za zoufalou situaci v oblasti mediálního mainstreamu: *"Součástí snahy zbavit politiku vlivu korporací by měla být i mediální reforma s cílem výrazně omezit vliv oligarchických skupin na mediální provoz. Média jsou v České republice vlastněna nejbohatšími oligarchy (Andrejem Babišem, Zdeňkem Bakalou, Danielem Křetínským, Ivo Valentou či finančními skupinami Penta a PPF). I kvůli oligarchizaci vlastnictví médií Česká republika každoročně klesá v Indexu svobody médií."*

Otázkou je, jak Babiš a další dokážou ovlivňovat CNN, BBC a další globální mediální mainstream, protože jeho média jen přebírají to, co se říká všude v západním světě.

Nyní se dostáváme ke klíčové otázce: Kdo může za oligarchy? No přece trh: *"Krátkozraké zaměření na zisk za každou cenu a zjednodušeně chápanou efektivitu, a také sklon řešit pouhé příznaky místo příčin krize, nás dovedly tam, kde jsme dnes – na cestu úpadku a zhoršování podmínek pro život."*

Teď přemýšlejícího čtenáře napadnou otázky: Co místo *"krátkozraké orientace na zisk"* a o jakou *"nezjednodušeně chápanou efektivitu"* jde?

Odpověď? No přece když to budeme MY, kdo se o VÁS postarají, říkají autoři *Nové dohody*: *"Můžeme všem zpřístupnit dobrou práci i důstojný příjem, a přitom si ponechat dostatek volného času k tomu, abychom mohli rozvíjet své zájmy, starat se o své okolí a pěstovat vztahy se svými blízkými. Můžeme žít v zemi poháněné čistě obnovitelnou energií a přechod k ní zorganizovat tak, aby pozvedl lidi z chudoby, zacelil propasti mezi lidmi i regiony a dal všem naději na dobrý a naplněný život."*

A jak to udělají? Odpověď je naprosto konkrétní: *"Potřebujeme změnit směr."*

Jak ten směr změnit? Takto (následuje hned za výzvou ke změně směru):

"Potřebujeme "novou dohodu" na tom, jak chceme společně žít. A potřebujeme ji co nejdříve. – Otálet s řešením klimatické krize by bylo zločinem proti budoucnosti lidstva. Víme, že její nejhorší příčiny – závislosti na uhlí, která ničí naši krajinu a zabíjí stovky lidí ročně znečištěným ovzduším – se můžeme zbavit velmi rychle."

Takže lidé si při své bídě, kterou autoři *Nové dohody* popisují, budou platit v rostoucích cenách energií "povolenky", jejichž výnosy půjdou ve prospěch nadnárodních velkooligarchů.

Nyní k tomu technicky nejdůležitějšímu: *"Uhlíková daň je nástrojem, jak zahrnout negativní externality (dopady na životní prostředí, kvalitu ovzduší nebo klimatickou krizi) z využívání uhlí do jeho ceny. Daň by měla být progresivní, čímž by více zatížila největší znečišťovatele a luxusní spotřebu. Zavádět se musí postupně a musí ji doprovázet dobrá komunikace s občany. Výpadky z příjmů chudší části společnosti je nutné kompenzovat v jiných sférách života (dostupné bydlení, kvalitní veřejné služby zdarma, zdravé lokální a dostupné potraviny apod.). Nastavení uhlíkové daně musí respektovat možnosti a potřeby obyvatel a nesmí vést k prohloubení sociálních nerovností."*

Velmi naivní představy o fungování daní a o tom, co je to přenos daňového břemene. A to i přesto, že hovoří o kompenzacích. To je právě ten přechod k "pečovatelské ekonomice", která začíná tím, že ze všech uděláme chudé: *"Výpadky z příjmů chudší části společnosti je nutné kompenzovat v jiných sférách života (dostupné bydlení, kvalitní veřejné služby zdarma, zdravé lokální a dostupné potraviny apod.)."* – Lze tomu rozumět tak: Těm, kteří nejsou "nejchudší" nic kompenzovat nebudeme, ale naopak, nejen na ně zdanění plně dopadne, ale budou to právě oni, kteří budou složitou ekonomickou situaci kompenzovat těm nejchudším, a to do doby, než se sami stanou nejchudšími.

Co Nové dohodě nejvíce chybí

Základní „konstrukční“ problém pokusu o vizi v rámci *Nové dohody* je, že jejím jádrem není provázaná triáda ZMĚNA-SUBJEKT-POLARITA. Pokud budeme konkrétnější, pak jí chybí představa, kterou lze v kontextu *Nové dohody* popsat takto:

1. Rozvoj lidských schopností = **zvyšování inovačního potenciálu** společnosti.
2. Základem šetrného vztahu k přírodě (obnovy a uchování kvality životního prostředí, radikálního snížení zátěže přírodního prostředí vyčerpáváním surovin i jeho znečišťování) je **dostatečně intenzivní tok inovací**, dostatečná hustota inovačních vln.
3. Inovace jednak **sníží spotřebu přírodních zdrojů i zátěže přírody** (a to limitně až k nule), jednak **umožňují alternovat lidské potřeby (od konzumních, zatěžujících přírodní prostředí, k produktivním, které jsou nejen základem inovačního potenciálu, ale mnohem více obohacují reálnou prožitkovou náplň člověka, aniž by měly negativní dopad na životní prostředí)**.
4. Cesta k takovéto ekonomice předpokládá **komplexní reformy tam, kde dochází k nabývání, uchování a uplatnění lidských schopností (výchova, vzdělání, kultura, péče o zdraví apod.), tj. reformy systémů sociálního investování a sociálního pojištění (financování vzdělání, péče o zdraví, penzijního systému apod.)** zaměřené na vytvoření účinných motivací všech zúčastněných subjektů k využívání potenciálu každého člověka, který je mu dán přírodou.
5. Konkrétně (v komplexních reformách) jde o to, aby **investiční příležitosti spojené s nabýváním, uchováním a uplatněním schopností, kterými každý člověk disponuje od přírody, byly využívány podle míry jejich výnosnosti** (a tím byla omezena destruktivní role pozičního investování, jejímž důsledkem je segregace společnosti zvyšující nerovnost příležitostí), což by mimo jiné vedlo i ke snížení

negativních dopadů existence oligarchů (kteří nejsou jediným problémem pocházejícím z nadvlády pozičního investování).

6. V těchto podmínkách se bude postupně **proměňovat celý ekonomický systém v ekonomiku, jejímž dominantním sektorem bude sektor produktivních služeb**, sektor zaměřený na nabývání, uchování a uplatnění lidských schopností, sektor zásadním způsobem zvyšující inovační potenciál společnosti.

7. Jedná se o **změnu srovnatelnou s průmyslovou revolucí, ale ještě výraznější**, změnu, která bude po dlouhé období probíhat v různých zemích různě, změnu, do které se budou promítat dynamicky se měnící vztahy mezi zeměmi.

8. V rámci rodícího se sektoru produktivních bude nejdynamičtěji růst (až na úroveň 90 %) ta oblast produktivních služeb, ve které bude **probíhat profesní příprava odborníků pro působení v oblasti produktivních služeb** (podobně jako v období průmyslové revoluce rostla rychleji ta oblast rodícího se průmyslu, který vyráběl výroční prostředky pro výrobu výrobních prostředků).

9. Jedním z aspektů proměny ekonomického systému bude, že **v ekonomice založené na produktivních službách jako dominantním ekonomickém sektoru nalezne uplatnění každý člověk**, každý bude přínosný svou individualitou, v níž se neopakovatelným způsobem zrcadlí jsoucno.

4.3 K „Podnikatelské vizi ČR 2050“

"Podnikatelská vize ČR 2050" je poučná zejména svou nekomplexností.

Zde je foto úvodní stránky:

Příslušné materiály jsou ke stažení zde: <https://druhaekonomickatransformace.cz/>

I v této vizi je závažným nedostatkem to, že v ní (podobně jako v *Nové dohodě*) naprosto chybí jádro, které dělá vizi živou, tj. triáda ZMĚNA-SUBJEKT-POLARITA:

- ZMĚNA, tj. odpověď na otázku, o jaký historický přelom jde, jakou změnu naše civilizace prožívá (to nejsou jen nové technologie typu průmyslu 4.0, digitalizace, umělé inteligence apod., mj. na **nanotechnologie** v uvedené verzi zapomněli,

přestože hovoří o "cirkulární ekonomie", ve které nanotechnologie sehrají klíčovou roli).

- SUBJEKT, tj. odpověď, kdo změny provede (autoři to řeší tím, že apelují na všechny, na to, aby se všichni domluvili, což v některých případech vede k prázdným formulacím).

- POLARITA: tj. odpověď na otázku, co štěpí společnost ve vztahu ke změnám, které nazrály a které je třeba realizovat (problém toho, že některým současný stav vyhovuje, parazitují na něm a nechtějí jej měnit, autoři naprosto přehlížejí).

Vyjádření této triády je v každé vizi, která žije a má šanci se realizovat má zásadní význam, jen tak totiž může vize reagovat na vývoj reálné situace a obohacovat se na základě interakce s názory lidí.

Druhým zásadním "konstrukčním nedostatkem" je, že velmi povrchně řeší problematiku předpokladů rozvoje a uplatnění schopností lidí jako dominantního zdroje nové kvality ekonomického růstu i jako rozhodujícího faktoru prosazení nezbytných změn (komplexních reforem apod.). Přitom k tomu, aby na tomto autoři svou vizi postavili, měli nakročeno. Na s. 35 píšou:

„Každý jednotlivec, organizace, společnost i stát má nevyužitý potenciál. Budoucnost závisí na rozvoji nás všech a našeho potenciálu.“

Ale z toho měli udělat ústřední myšlenku, místo toho se tato myšlenka objevuje až v hloubi textu a jejich vize s ní téměř nepracuje (jak ukážeme na konkrétních příkladech).

Zde je struktura podnikatelské vize:

Obsah

Předmluva 2

Změna klimatu a výzvy energetiky 4

Mobilita bez limitů (a zplodin) 9

Sociální soudržnost jako klíč k budoucnosti 13

Reinvence ekonomiky směrem k uzavřeným cyklům 16

Finanční sektor jako katalyzátor přechodu k udržitelnosti 22

Digitálně propojená a inovativní společnost 26

Práce jako kontinuální učení 32

Potraviny s hodnotovým přesahem 36

Místa pro kvalitní žití 39

Přes 50 % textu je věnováno životnímu prostředí z hlediska dekarbonizace, ale bez konkrétního rozboru toho, jak ji realizovat. Pojem "dekarbonizace" je použit v textu více než stokrát (!), pojem jaderná energetika jen jednou (a to ve smyslu "prodloužit životnost"), pojem "nanotechnologie" ani jednou. Je zřetelná podbízivost textu administrativnímu výkladu Green Dealu.

S řadou myšlenek lze zcela souhlasit:

„Zvládnutí sociálních důsledků přechodu k udržitelnosti je podmínkou sine qua non pro úspěch stejně jako uchování a rozvoj zdraví. Společnost si po celou dobu transformace musí uchovat soudržnost, aby si udržela schopnost spolupráce. Pouze aktivní, podnikavá a soudržná společnost, schopná spolupracovat při řešení

komplexních problémů, která je schopna spravedlivým způsobem rozdělovat výnosy i zátěže, má naději pro budoucnost.“

K tomu, jak to udělat na též straně však autoři říkají:

*Pokud má být sociální soudržnost společnosti i přes přicházející trendy zachována, je klíčové **omezit sociální rozdíly a minimalizovat chudobu**. Je proto nezbytné, aby se významnější část hrubého domácího produktu rozdělovala prostřednictvím mezd a platů a aby celkový regulační rámec omezoval zvyšování sociálních rozdílů. Přechod k udržitelné společnosti bude vyžadovat nejen intenzivní spolu práci politiky a podnikání, ale také financování přechodného období, a proto **není možné setrvávat u společnosti nízkých daní**. Pokud má koncept udržitelnosti uspět, je také zásadní přejít na kalkulace skutečné ceny, které v sobě budou zahrnovat veškeré externality včetně těch sociálních.“*

Takže zvýšíme daňovou zátěž a budeme více přerozdělovat. Na podnikatelskou vizi se to zdá poněkud divné, ale budiž. V naší vizi bychom tuto problematiku viděli jinak a formulovali doporučení: **„Budeme odstraňovat bariéry, které brání tomu, aby investiční příležitosti spojené s nabýváním, uchováním a uplatněním lidských schopností byly využívány podle míry jejich výnosnosti.“**

Na s. 25 takto formulují roli bank a finančních institucí:

„Naléhavou potřebu postavit se výzvám spojeným se změnou klimatu dokládá snaha všech států světa změnu podpořit, a to i konkrétními cíli definovanými Pařížskou dohodou a Agendou OSN pro udržitelný rozvoj, které v této oblasti stanovují ambiciózní cíle. EU přijala na základě Zelené dohody pro Evropu řadu dalších závazků, zejména ten s cílem stát se do roku 2050 prvním klimaticky neutrálním kontinentem a snížit do roku 2030 emise skleníkových plynů nejméně o 55 % ve srovnání s úrovní v roce 1990. Za cíl si klade rovněž posílit svou odolnost vůči změně klimatu, zvrátit úbytek biologické rozmanitosti i všeobecné zhoršování životního prostředí a zároveň v tomto procesu nikoho neopomíjet.“

*Ekonomiky včetně té naší, které jsou stále více strukturovány na základě měřítek udržitelnosti, vyžadují finanční sektor, který celou tranzici umožní a podpoří. **Finanční společnosti se tak stávají nejen samotnými účastníky tranzice, ale současně jejími nenahraditelnými katalyzátory.***

Dlouhodobým cílem finančních společností se tak stává nejen naplnění globálních závazků v oblasti udržitelnosti, ale zejména dlouhodobá udržitelnost sektoru, který bude brát v potaz všechna rizika i příležitosti plynoucí ze začlenění ESG (Environmental, Social, Governance) pohledu do strategií a fungování finančních institucí. Celková strategie přitom zohlední jak rizika plynoucí ze změny klimatu či oblasti řízení, tak i prvky sociální, které mohou v čase nabývat na významně vyšší důležitosti.“

Zde plně přebírají „greendealovskou“ představu o změně charakteru ekonomického růstu a cestě k ní.

Na s. 30 je jedno z mála míst, kde se ukazuje, jaké přínosy může mít investování do lidských schopností a jejich uchování. Cest k tomu, jak prostřednictvím služeb poskytovaných takovými odvětvími jako je vzdělání či péče o zdraví prodloužit profesně aktivní život člověka je mnohem více.

*„Obecně rozšířené digitální dovednosti jsou podmínkou pro funkční společnost, která může důvěřovat digitálním produktům a on-line službám, dokáže odhalovat dezinformace a umí se chránit proti kybernetickým útokům a internetovým podvodům. **Dobrá úroveň základních digitálních dovedností širokých vrstev obyvatelstva je***

také předpokladem pro to, aby lidé mohli využívat nástroje a pomůcky, které jim pomohou pokračovat v aktivním profesním životě, i když zestárnou.

K využívání přínosů inkluzivní digitální společnosti bude nutné rozšířit přístup k základním digitálním dovednostem tak, aby se **dostupné celoživotní vzdělávání v oblasti digitalizace stalo realitou** na celém území Česka, a to včetně venkovských oblastí. Pro úspěšnou digitální budoucnost Česka je ale důležitá také dostupnost špičkových odborníků v oblasti ICT. Ta bude vyžadovat reformu vzdělávacího systému a za vedení specializovaných programů vzdělávání v klíčových oblastech, jakými jsou umělá inteligence, kvantová fyzika, kybernetická bezpečnost nebo analýza dat, ale také vyšší míru začlenění digitálních předmětů do ostatních odborných disciplín a vzdělávacích programů. Tato výzva souvisí i s větší praktickou rolí univerzit popsanou níže pro oblast "BIMu a digitálních dvojčat".

A když už se mluví o tzv. umělé inteligenci, měl by se ten, kdo si touto problematikou v rámci vize zabývá, zamyslet nad tím, které lidské schopnosti jsou v dohledné perspektivě (třeba do roku 2050) umělou inteligencí nahraditelné a které ne. Odtud pak odvodit strategické závěry pro oblast vzdělání a rekvalifikací.

Vzdělání v žádné rozumné vizi chybět nemůže. I autoři této vize se k němu dostávají (na s. 36):

*Celý vzdělávací systém a systém celoživotního učení se díky technologiím stává nejenom dostupnějším a globálním, ale hlavně zajímavějším díky využití všech atraktivních forem digitálního obsahu, virtuální a rozšířené reality, gamifikace a dalších technologií. Studovat mohou odkudkoli a kdykoli, a proto lze očekávat, že se vzdělávání bude dál měnit velkou rychlostí tak, aby udrželo zájem svých zákazníků" (žáků, studentů, zaměstnanců, podnikatelů i důchodců). Do vzdělání bude plynout daleko víc soukromých peněz, což donutí k rychlejší transformaci také veřejný sektor. **Celoživotní učení se nestane politickým tématem, ale zábavou a každodenní potřebou, stejně jako jídlo.***

OD UČENÍ FAKTŮ K VLASTNÍMU UVAŽOVÁNÍ

*Potřebujeme se rychle a zásadně posunout ve způsobu i obsahu výuky na všech stupních škol. Učení, memorování a zkoušení předepsaného obsahu nám neumožňuje rozvíjet žáky a studenty v plnohodnotné jednotlivce. Učení založené na **systematickém získávání informací, faktů a jejich zpracování a hodnocení z různých úhlů pohledu nám pomůžou rozvíjet mladou generaci a připravit ji na řešení všech společenských výzev, které stojí před námi.***

KRITICKÝM MYŠLENÍM K ROZVOJI ČLOVĚKA

V době digitální a informační jsme zaplavováni exponenciálně rostoucím množstvím informací z médií, sociálních sítí a internetu. S přibývajícím množstvím informací je stále složitější a časově náročnější ověřování věrohodnosti informací a rozlišování dezinformací od informací. Příliš velká závislost na sociálních sítích může znamenat díky algoritmům selektivní přístup k informacím, jelikož se nám nabízí jenom to, co neprohlubuje naše kritické myšlení, ale naopak nás utvrzuje v tom, co chceme vidět a slyšet. Nezapomínejme, že technologie nám mají pomáhat k tomu, abychom byli lepšími lidmi místo toho, aby nás ovládaly a způsobovaly závislost."

Na mnohém z tohoto se nepochybně shodneme. Problém je ale například v tom, že dezinformacemi nejsme zahlcováni jen prostřednictvím sociálních sítí.

Problém zvýšení kvality však stojí přece jen trochu jinak: **Jak vytvořit prostředí, které by motivovalo poskytovatele vzdělávacích služeb na všech úrovních k uplatnění jejich absolventů v procesu dalšího vzdělání a koneckonců i zejména na**

profesních trzích? Toto je těžiště komplexních reforem, o které jde. Tím by se totiž řešil tento problém (zmíněný na téže stránce):

„I když jsou dnes mladí lidé díky snadnému přístupu k informacím a technologiím vzdělanější než kdykoli dřív, velká část populace zjišťuje, že nemá adekvátní přípravu a nenachází uplatnění na pracovním trhu. Stává se nezaměstnatelnou z důvodu absence adekvátního myšlenkového postoje, dovedností a zručností, které by jí pomohly uspět v pracovních pozicích, které se dnes nabízejí a které se budou objevovat v dohledné budoucnosti v ještě mnohem větší míře.

Na druhé straně evidují zaměstnavatelé narůstající počet neobsazených pracovních pozic a nedostatek lidí, kteří jsou ochotni a schopni zastávat tyto pozice, inovovat a rozvíjet celé organizace i sami sebe.

*Tomuto nesouladu mezi dovednostmi lidí a požadavky zaměstnavatelů neboli pracovního trhu říkáme **dovednostní mezera** (skills gap). Ta vzniká z důvodu **nepropojenosti světa práce se světem vzdělávání**. Tato mezera se prohlubuje také tím, že optimálně nefunguje ani systém celoživotního učení, který by dokázal pružně reagovat na měnící se náplň stávajících pracovních pozic a vznik nových z důvodu globálních megatrendů, jako je technologický pokrok, demografické a klimatické změny, urbanizace nebo globální pandemie. Všechny tyto megatrendy ovlivňují nejen svět práce, ale i život lidí obecně.*

Zanedbávání dovednostní mezery napříč generacemi by mezi lidmi mohlo vyústit v pocit beznaděje, deziluze a nemožnosti se smysluplně uplatnit na trhu práce, vedoucí k sociálnímu vyloučení a tím i k nemožnosti vést plnohodnotný osobní, pracovní i společenský život; to může nést negativní dopady také pro zaměstnavatele, komunity, společnost a stát. Neobsazené pozice navíc znamenají nevyužití ekonomického potenciálu firem a tím nevytváření dostatečného národního bohatství.“

Patrně každý, kdo si přečte část hrdě nazvanou "Vzdělání jako základ" bude zklamán tím, jak je odbyta. Tváří v tvář úpadku celého vzdělávacího systému si autoři jen přihřívají svoji polívčičku ("posílení pravomocí a odpovědností rektorů a správních rad") a obsahově se odvolávají na úřednický dokument nevalné kvality. Vůbec neřeší otázku, jak vytvořit motivace ke zvýšení uplatnitelnosti absolventů finálních stupňů vzdělávacího systému na profesních trzích, a to jak pokud se týká primárního, tak i celoživotního vzdělávacího systému.

Závěrem: Jakkoliv je možné se na řadu námětů na podobu druhé transformace dívat s neskrývanými sympatiemi, je třeba se nejdříve ptát, **kdo a co autorům "Druhé ekonomické transformace" už déle než čtvrt století brání implementovat tyto a další modernizační impulzy?**

Přece nestačí jen nostalgicky povzdechnout nad tím, kam jsme se to až dostali po dobu trvání první transformace v rámci globalizované ekonomiky, jejíž fungování je ostatně posvěceno tak vzývanou Evropskou unií, ale při navrhování výše citovaných opatření by bylo žádoucí doložit očekávané efekty z diskontinuity druhé a první transformace. Tedy říci, co vše je třeba udělat pro to, aby jejich realizace měla tu sílu skutečně změnit naše dnešní nedůstojně podřízené postavení v rámci existující "dělbý práce" mezi centrem a periferií.

Od doby publikování podnikatelské vize uplynulo dost dlouhé období. Objevilo se několik článků, které se na "Druhou ekonomickou transformaci" odvolávají, ale k žádnému výraznějšímu posunu v odpovědi na otázku, **proč ani po zveřejnění výzvy se náměty, s nimiž přichází** (podrobně je uvedeme v dalších pokračováních) **nedošlo k jejich využití v praxi?** Na čem to vázne? Kde je "zakopán pes"? A hlavně

– proč si ti, kteří se k výzvě připojují, tyto otázky nekladou? Vždy přece právě hledáním odpovědi na tyto otázky začíná jakákoli vize žít.

Tento text byl napsán ještě před vypuknutím války na Ukrajině, tj. před "černou labutí" hodně drsného kalibru, ale nebezpečí této události předznamenává formulaci "*rychle se polarizující geopoliticky znovu rozštíplý svět*". I to patří k dobré vizi. Předvídat různé alternativy vývoje. Především však dobrá vize musí obsahovat přesné pojmenování příčin problémů, dokonce musí jít ještě o kus dál:

- Identifikovat příčiny příčin problémů.
- Odpovědět na otázku, proč se problémy (pokud si je tak či onak uvědomujeme) nedaří řešit.

K této důslednosti má "*Druhá transformace*" dost daleko. I při tvorbě naší vize se setkáváme s tím, že někteří mají tendenci důslednou analýzu problémů a jejich příčin přeskočit s tím, že je to "příliš teoretické", že je nutné "jít dál a navrhnout řešení". Cesta "dál" ovšem rychle skončí u návrhů, které jsou jen plácnutím do vody a nic neovlivní. Pěstování skutečné vize je proces mnohem složitější a komplexnější. Systém školství je v katastrofálním stavu. Ale to je celosvětový problém. I u nás bude jednou z klíčových podmínek realizace vize reforma financování školství tak, aby se toto financování odvíjelo od uplatnitelnosti absolventů všech stupňů, tj. aby subjekty poskytující vzdělání na různých stupních byly financovány podle uplatnitelnosti jejich produkce, koncové stupně pak podle toho, kolik se v dlouhodobé perspektivě vydělávají jejich absolventi. Taková reforma je reálná. Nástin takové reformy autoři "*Druhé transformace*" nahrazují nic neříkající deklarací.

Problém uvedené části je ještě v jednom. Většinou se hovoří jen o vzdělání, ale zcela se přechází problém degenerace společenskovedního výzkumu. Kritéria jeho hodnocení (od kterých se odvíjí financování, udělování akreditací a grantů) je nastaven tak, aby skutečnou vědu spolehlivě likvidoval. Někdy se zdá, že se jedná o záměr.

Vhodně použité "*kapři si dobrovolně svůj rybník nevypouštějí*" je decentní poukázání na další "konstrukční" nedostatek "*Druhé transformace*", totiž na nutnost spojit návrhy s vymezením subjektu, který je vezme za své a bude mít zájem i sílu je realizovat. Na to mnozí zapomínají.

(Horší je, že když se pustíme do poctivé práce na pěstování vize, jejímž jádrem je triáda ZMĚNA-SUBJEKT-POLARITA, zdá se to někomu příliš složité; ale ono to jinak nejde.)

Od manažerů (a manažerů v naší zemi tím spíše) bych čekal orientaci na inovace, které:

1. Šetří zdroje, přitom radikálním způsobem. Ale v materiálu například vůbec nejsou zmíněny nanotechnologie, oblast bezprostředně související s úsporou zdrojů, přitom v této oblasti jsme skutečně velmocí.
2. Vedou k proměně lidských potřeb ve směru produktivní spotřeby, tj. těch potřeb, které přinášejí plnější prožití lidského života a současně je jejich uspokojování spojeno s tvorbou nejvýznamnějšího ekonomického zdroje.

Green Deal je pokus řešit úřednickými nástroji formou restrikcí to, co by měli manažeři řešit inovacemi. Ale patrně i v oblasti vrcholového řízení firem působí nejen inovátoři, ale i obyčejní úředníci.

Pro pěstování naší vize je důležité si zásadní "konstrukční" nedostatky tohoto pokusu uvědomovat a poctivě se s nimi vyrovnat. "Živé jádro vize" (tj. to, co je nejdůležitější a

sdílení čeho je nezbytnou podmínkou toho, aby vize neskončila s šuplíku) musí obsahovat permanentní zpřesňování odpovědi na otázky:

- V jakém historickém kontextu se nacházíme a v jakém kontextu změny proběhnou?
- Kdo je subjektem změn, tj. komu je vize určena, komu pomůže sehrát jeho roli?
- Na čem to vázne, tj. čím je dána polarita mezi těmi, kteří mají zájem změny realizovat, a těmi, kteří jim brání?

5. Stručná verze vize

Dostáváme se k tomu, abychom představili pojetí naší vize. Zde je na místě připomenout to, co jsme si říkali v úvodu. Je nutné důsledně rozlišovat mezi vizí psanou a vizí sdílenou ve veřejném komunikačním prostoru, tj. vizí živou, která se šíří jako memplex a má schopnost být „nakažlivá“, což je vlastnost jakéhokoli memplexu. Uvedeme příklady **nejstručnější (jednostránkové) verze vize** (která se zrodila až jako výsledek zpracování předcházejících verzí a těžila z těžce získaných výsledků). Návazně pak **rozšířenou verzi vize**. Existují i další verze naší vize, které vznikly jejím porovnáním s jinými vlivnými vizemi. Stručně shrneme i připomínky k prezentovaným formám vize.

Existence více verzí jedné a téže vize vychází z potřeby dosažení jejího sdílení.

5.1 Nejstručnější verze vize – stručná, jasná, motivující

Tato vize je určena těm, kteří za přirozené naplnění svého života považují rozvíjení a uplatňování svých schopností (nabývání vědomostí, získávání zkušeností, plnější chápání toho, o co jde, a využití tohoto ve svém profesním, rodinném i společenském životě). Bez ohledu na to, ke které generaci patří, **neuzavírají se vůči alternativním názorům a ve vzájemném sdílení nového vidí i cestu ke vzájemné sounáležitosti**.

Základem této vize je uvědomění si skutečnosti, že **žijeme na prahu změny srovnatelné s průmyslovou revolucí, změny ještě výraznější, při které se dominantním ekonomickým sektorem stávají odvětví přispívající k nabývání, uchování a uplatnění schopností**. Jakkoli je tato změna bolestivá a přináší značná civilizační rizika, bude jejím výsledkem pozvednutí společnosti na úroveň, kdy lidstvo pochopí své místo ve vývoji přírody a každý člověk své místo ve vývoji společnosti.

Jako vždy v dějinách, každé nové vzniká překonáváním **bariér, které mají svůj původ v privilegiích výchozí stavu a které bezprostředně souvisejí se snahou využít majetkovou výhodu k diskriminaci těch, kteří chtějí svůj život založit na rozvoji a uplatňování svých schopností**. Situace je o to dramatičtější že přerostla v globální fenomén zrychlujícího se bohatnutí bohatých a chudnutí chudých, přičemž dochází k **propojování moci pocházející ze zneužívání majetku s mocí pocházející ze spolčování těch, kteří porušují obecně přijaté zásady (zákony i morální pravidla)**.

Globální moc má téměř vše: Může si neomezeně tisknout, resp. elektronicky vyrábět dolar a za takto vyrobené nic si kupovat všechno. Může globálně špiclovat, vydírat a vydíratelné dosazovat do jakýchkoli pozic v politickém systému, v soudnictví, v médiích, ve zpravodajských službách. Jediné, co **nemá, je vize perspektivního, realistického a přitažlivého řešení současných problémů**. A tak se svoji vyprázdňenost a bezradnost snaží překrýt vyvoláváním konfliktů, které nabývají stále nebezpečnější podobu.

V důsledku toho v ekonomickém systému převládá **diktát přerozdělování** (pochybné dotace a předražené zakázky) **nad inovační aktivitou, pozičně silnější se snaží o co největší omezení nezávislosti slabších**, jeho vývoj směřuje od ekonomiky přebytku k ekonomice všeobecného nedostatku.

Perspektivní (vidící za horizont řešení problémů), realistická (schopna opřít se o dostačující společenské síly), přitažlivá (bezprostředně spojená s orientací na reálné naplnění života) vize obsahující **projekt komplexních reforem je nezbytná k získání spojenců z řad těch, kteří pocítují fatální důsledky snahy udržet moc založenou na privilegiích i za cenu rozkladu společnosti**, ohrožení její existence a degeneraci globální moci samotné.

Vize, kterou nabízíme, slibuje velmi málo: **Orientaci v současné turbulentní době, odolnost vůči manipulaci, možnost najít společnou řeč a sjednotit se na akčním postupu.**

Tato vize však požaduje velmi mnoho:

1. **Poctivé a důsledné promyšlení každého z jejích základních prvků** obsažených ve výše uvedeném.
2. **Individuální kritickou reflexi vize** (tedy toho, s čím souhlasím, s čím, ne, čemu dostatečně nerozumím) a na základě toho **dosažení dostatečné míry jejího sdílení** (včetně případného dopracování základních prvků vize).
3. Využití možností **doplňování vzdělání**, jak pokud jde o pochopení vývoje společnosti a společenského kontextu oblasti profesní angažovanosti, tak i o oblast mezilidských vztahů, včetně mezigeneračních.
4. Průběžné **seznamování se s tím, jak probíhá rozpracování širší verze vize** – komplexních reforem, resortních průmětů, teoretické nadstavby apod.
5. **Aktivní účast na rozšiřování této vize** do povědomí co největšího množství lidí (přispět k tomu, aby se vize stala fungujícím a vlivným memplexem).
6. **Zapojení do konkrétních aktivit zaměřených na nápravu stavu**, soustředění se na odhalení toho, na co a proč pozitivní aktivity narážejí a co je potřeba k tomu, aby byly úspěšné, propojit vyhodnocení zkušeností s plnějším chápáním vize.

5.2 Rozšířená verze vize

Proč potřebujeme vizi?

Vizi potřebujeme proto, abychom v těchto turbulencích **neztratili orientaci a nestali se nástroji těch, kteří krizi současné globální společnosti vyvolali**, vizi potřebujeme jako **naději, která nám dává duchovní oporu**, vizi potřebujeme jako **půdu pro sjednocování názorů a předpoklad efektivních společných aktivit vyvedení společnosti z krize.**

Proč a v čem záleží na každém?

Každý z nás vidí realitu z pozice své individuality, a tudíž **každý z nás může k vypěstování vize přispět aktivní účastí na jejím pěstování, osvojování, sdílení, konkretizaci a hlavně využívání v oblasti společných aktivit.** Živá vize není umístěna v hlavě jednoho člověka či napsána na papíře, ale je **společným dílem všech, kteří chápou a cítí její potřebnost.** Žítí s vizí je způsob plnohodnotného žití v těžké době.

Jakou vizi potřebujeme?

Vize musí být **perspektivní** v tom smyslu, že ukazuje cestu až k takovému stavu společnosti, ve kterém jsou **vyřešeny hromadící se problémy vyvolávané**

nezvládnutím té společenské proměny, pro kterou nazrál čas. Prožíváme **období srovnatelné s průmyslovou revolucí**, Proměna společnosti však bude ještě výraznější. Musíme se vzdát setrvačného vidění reality a společně pěstovat představu toho, o jakou změnu se jedná.

Vize musí být **realistická** v tom smyslu, že **ti, kteří ji sdílejí, musí mít dostatečnou sílu, aby ji prosadili**, tj. aby nezbytné hluboké společenské proměny provedli. Musí obsahovat představu o subjektu, který ji vytváří, ale i o subjektu, k jehož vytváření slouží, představu **adresáta i realizátora vize**, hegemonu a jeho spojenců.

Vize musí být **přitažlivá a srozumitelná**, aby každému účast ne jejím pěstování přinášela uspokojení i odpověď na otázku smyslu bytí a žití, aby si její základ mohl osvojit každý a na tomto základě **s vizí žil a vize žila v něm jako zdroj poznání** i opora systematizace poznatků, jako základ odpovědi na otázku, co dělat.

„Změna srovnatelná s průmyslovou revolucí“? – Není to příliš velké zúžení pohledu?

Tuto otázku si je nutné položit právě na tomto místě. Zde je totiž formulováno to, co:

Za prvé: Není zcela samozřejmé (Ize s tím nesouhlasit, ne každý to takto vidí).

Za druhé: Odlišuje to prezentovanou vizi od všech ostatních.

Za třetí: Je otázkou, zda se takto koncipované vizi otevírá možnost lepšího pochopení současné reality, nebo se tímto pojetí dostává do slepé uličky.

Proto je na místě otázka, kterou si položíme v dalším odstavci.

Existuje jedna vize – která vize je ta správná?

V každé době, v každém lokálním prostoru existovalo a existuje více vizí. Jak poznat, která je ta správná? (Otázka, která se objevila již kdysi dávno v mystické podobě „*Jak odlišit falešné proroky od skutečných?*“). I na tuto otázku, která není jednoduchá, lze dát poměrně přesnou odpověď:

1. Dobrá vize si musí být vědoma paralelní existence vizí, které vůči ní představují alternativu.

2. Musí se s alternativními vizemi poctivě teoreticky vyrovnat, což znamená:

- Přijmout z nich to, co sama neobsahuje v dostatečně rozvinuté podobě, organicky to začlenit do své struktury (což klade značné nároky na schopnost pracovat s pojmy).

- Ukázat, v čem je její pojetí obecnější a komplexnější, v čem konkrétně **přesahuje** každou z alternativních vizí.

3. To, že je daná vize **přesahem** (rozvinutější podobou, rozšířením, komplexnějším pojetím reality) určité alternativní vize, musí být vhodně vyjádřeno i ve stručné podobě vize, podrobně pak zdokumentováno a vyloženo v uceleném výkladu vize či jejích přílohách.

Které vize lze „zde a nyní“ považovat za alternativní?

Především je nutné odlišit:

- Ty vize, které zaujaly širší veřejnost, jejichž potenciál se však již vyčerpал, ale poskytují jak cenné poznatky, tak zejména zkušenosti spojené s otázkou, co bylo příčinou, že nedostatečně ovlivnily společenský vývoj. Tj. i „mrtvé“ vize mají svůj význam.

- Ty vize, které jsou živé, diskutují se ve veřejném prostoru, mají své příznivce, kteří se s nimi identifikují a prostřednictvím nich hledají otázky na odpovědi týkající se současnosti i budoucnosti.

Ve stručné verzi vize uvedeme jen nejdůležitější příklady:

1. Za „mrtvou“, ale velmi přínosnou nejen ve své době, ale i nyní, lze považovat Richtovu vizi vyjádřenou zejména ve slavném díle jeho týmu *Civilizace na rozcestí* (1966).

2. Za nedostatečně živé vize lze považovat zejména:

- Ekologicky zaměřenou „*Novou dohodu*“¹⁷.

- Manažersky pojatou „*Druhou ekonomickou transformaci*“¹⁸.

Existuje i řada dalších živých diskusních fór, ze kterých se může zrodit vize, případně těch, na nichž dočasně došlo k útlumu, ale mohou být znovu oživeny. Přehledu, strukturaci a stručně charakteristice těchto aktivit se věnuje rozšířená verze této vize.

Lze stručně charakterizovat, v čem tato vize vidí omezení alternativních vizí?

„*Nová dohoda*“ vidí řešení problematiky trvale udržitelného vývoje (resp. z našeho pohledu neomezenosti ekonomického růstu) nikoli ve změně jeho charakteru, ale ve „shora“ určených omezování stávajícího typu růstu (aniž by dostatečně věrohodně popsala, kdo by byl subjektem, resp. realizátorem příslušných restrikcí). Podle naší vize je zaměření na produktivní spotřebu (rozvoj, uchování a uplatnění schopností člověka jako dominantního faktoru ekonomického růstu i faktoru určujícího charakter ekonomického růstu) reálnou cestou k nezbytným kvalitativním proměnám společnosti, které umožní plné uchování kvalit životního prostředí i neomezený ekonomický růst.

„*Druhá ekonomická transformace*“ navrhuje většinou rozumné změny, ale jen dílčí. Neuvědomuje si, že příčinou problémů, které chce řešit, je právě to, že setrvačný vývoj je cestou do slepé uličky a příčinou množících se problémů. Nedoceňuje význam reformy v těch oblastech, které podmiňují nabývání, uchování a uplatnění lidských schopností (v oblasti systémů sociálního investování a sociálního pojištění). Rovněž tak opomíjí složitost procesu formování subjektu změn a roli pěstování vize v tomto procesu.¹⁹

O jaký střet ve společnosti jde?

Prý je společnost rozdělena. To není přesné. Společnosti je **rozdělována**. Kým a proč?

Kromě pochopení toho, jaký civilizační přelom prožíváme, co k němu vedlo, jak souvisí s předcházejícími proměnami společnosti, je důležité co nepřesněji odhalit a co nejjasněji vidět, **v čem spočívá dominantní polarita současné společnosti, která štěpí společnost na ty, kteří současný stav reprezentují svou pozicí, či tomuto stavu slouží na jedné straně, na straně druhé, kdo reprezentuje ty síly, které, pokud se s oporou ve vizi probudí, jsou schopny současný stav změnit.** V rámci toho je nutné odpovědět i na otázku, komu současný stav přináší výhody, a

¹⁷ <https://novadohoda.cz/>

¹⁸ <https://www.druhaekonomickatransformace.cz/>

¹⁹ P. Kalenda k tomu v diskusi při pěstování vize uvedl: „*Manažerská vize*“ není vizí, ale snahou převést zpět vývoz HDP částečně do národních rukou, aby si z koláče uloupili také "národní" oligarchové a manažeři.“

proto se jej snaží udržet i za cenu dalšího vyhrocování problémů, prohlubování krize i vlastní degenerace, a koho současný stav i jeho zhoršování nejvíce postihuje, na koho dopadá nejvíce, a kdo má tudíž objektivní zájem na vyvedení společnosti z krize.

Jsou dva zdroje, ze kterých vyvěrá to, co ohrožuje současnou společností:

- Přeměna majetkové výhody v majetkovou výsadu, v to, co umožňuje segregovat společnost, uvrhnout lidi do stavu ještě větší bezmocnosti.
- Ovládání společnosti těmi, kteří na sebe vědí něco difamujícího, kteří se tudíž vzájemně vydírají, ale i vzájemně kryjí a protěžují.

Složitost naší doby spočívá především v tom, že se oba tyto zdroje nepravostí vzájemně propojily a podstatným způsobem ovládly institucionální systémy jednotlivých zemí i nadnárodních celků.

Co když jsou zdroje zla jinde, nebo i jinde?

To je velmi podstatná otázka. Pokud bychom při pěstování vize přehlédli něco podstatného, nebo naopak viděli zlo tam, kde není, nebyli bychom schopni vymanit se z pastí současné doby. Pro zásadní význam propojení struktura založených na pozičním investování a struktur založených na vzájemném krytí porušování obecně přijatých zásad svědčí následující:

- V dějinách lidstva se oba fenomény vyskytovaly od nepaměti, a pokud se rozbujely, způsobily úpadek říší.
- Oba dva procesy probíhají spontánně, nejsou nikým organizovány, ale postupně dochází k samoorganizaci subjektů, které v důsledku těchto procesů vznikají.
- Empiricky můžeme oba fenomény pozorovat všude tam, kde máme možnost podívat se pod pokličku toho, co se odehrává.
- Nabývání velkých majetků si vyžaduje porušování obecně přijatých zásad, na druhé straně získání velkých majetků umožňuje porušování obecně přijatých zásad; proto mají oba procesy tendenci se propojit.²⁰
- Propojení obou procesů umožňuje ovládnutí institucionálních systémů v národním i nadnárodním měřítku, mj. i dosazování do pozic figurek reprezentujících viditelnou moc snadno manipulovatelných a vydíratelných osob.

Pokud si někdo dělá iluze, že problém je například jen v tom, že „na správných místech nejsou správní lidé“, dopouští se takového zjednodušení reality, že nebude schopen nejen nic ovlivnit, ale ani nic pochopit.

Máme možnost něco změnit?

Ano. Když pochopíme, o co v současnosti jde, a budeme schopni to srozumitelně sdělit dalším lidem. Prvním krokem ke změně je obyčejná osvěta. Především se však musíme rozloučit s představou jednoduchých řešení.

Jaký je historický kontext současného dění?

Jednou z cest k pochopení zvláštností současné doby je domyšlení důsledků nebývalého **technologického pokroku, který je schopen nahradit** nejen fyzickou výkonnost člověka, jak to dokázala technika v období průmyslové revoluce, ale i velké

²⁰ Tzv. oligarchizace společnosti a uplatňování dvojího metru k různým oligarchům je jen dílčí a viditelnější část výše uvedeného procesu.

množství jeho **intelektuálních schopností**. A podobně jako technika mnohonásobně předčila fyzické schopnosti člověka, tak je schopna překračovat hranice nahraditelných lidských duševních schopností. Tím více je naléhavá otázka, které schopnosti jsou **specificky lidské, nenahraditelné, schopnosti, jejichž význam roste tím více, čím výkonnější jsou technicky nahraditelné intelektuální schopnosti člověka**.

Tomu je nutné podřídit vzdělání, výchovy a osvěty.

O co se může prosazování změny opřít?

Na základě toho se lze zaměřit na takovou **podporu nabývání, uchování a uplatnění specificky lidských schopností**, které těm, kteří je umějí využít, **přinesou zásadní ekonomickou převahu nad těmi, kteří se snaží udržet neudržitelné, tj. degenerující a umírající ekonomický systém ovládaný parazitujícími institucemi. Ekonomika diktátu redistribuční moci je terminální stádium systému**, který koncentrací majetku a ovládnutím celého institucionálního systému z pozic majetkových výhod potlačil a fakticky zničil svůj vlastní základ – konkurenci motivující výrobce k inovacím. Tento ekonomický systém se propadá do stavu všeobecného nedostatku produkujícího konfliktu a následně jejich řešení silou.

Jak vyvést společnost z krize?

K vyvedení společnosti z krize jsou nutné koncepce pro jednotlivé oblasti ekonomiky i společenského života. Zejména je však důležité jejich propojení. Základem tohoto propojení je komplex reforem, které podstatně zvýší úlohu těch společenských odvětví, která přispívají k nabývání, uchování a uplatnění lidských schopností, zejména těch, které nejsou nahraditelné technikou, ale naopak, jejichž roli technika zvyšuje. K řešení těchto otázek je důležité iniciovat vznik odborných týmů a vytvořit podmínky pro koordinaci jejich činnosti.

Každá dílčí myšlenka a každé dílčí řešení lze v praxi uplatnit jen jako součást prosazování postupně konkretizované vize.

Jakou silou disponuje současná globální moc a co postavit proti ní?

Tak jako ti, kteří jsou nositeli degeneračních procesů, přivádějí civilizaci na pokraj zkázy, disponují obrovskou převahou majetku posílenou možností prakticky neomezeně rozmnožovat své peníze znehodnocováním peněz a příjmu druhých (čemuž je podřízen celý globální bankovní systém), možností globálně špiclovat a vydírat kohokoli prostřednictvím zpravodajských služeb, které se vymanily z kontroly všech států včetně USA, diskreditovat kohokoli prostřednictvím globálně působícího mediálního mainstreamu, tak **musí být ti, kteří jsou nositeli vyvedení z krize vybavení mnohonásobnou ideovou převahou**. Funkčním základem této převahy je právě perspektivní, realistická a srozumitelná vize vypěstovávaná, sdílena, rozvíjená, konkretizována a uplatňována při realizaci společných aktivit směřujících k nápravě a změně stavu. Ten, kdo místo toho nabízí jednoduchá řešení, i ten, kdo se s jednoduchými řešeními spokojuje, je nejužitečným spojencem současné globální moci.

Odkud se vzejde síla schopná postavit se současné globální moci, kdo vyvede společnost z krize?

Vize žijící v hlavách mnohých umožňuje horizontálně propojit místní aktivity v oblasti úspěšně spravovaných obcí, tvůrčích týmů, zájmových sdružení apod. Dává podnět k vytváření podmínek umožňujících, aby plné využití potenciálu každého člověka, který dostal od přírody a který je jedinečný, bylo tím, co obohacuje život ostatních a přispívá k ekonomickému růstu i jeho nové kvalitě. To vše v národním i nadnárodním měřítku.

Proč je odbornost tak důležitá a čím začít?

Odborná spolupráce při tvorbě koncepcí a jejich sladování umožňuje každodenně přicházet s promyšlenými a invenčními alternativami v jednotlivých oblastech, přitom tak, aby si každý soudně uvažující člověk, včetně těch, kteří slouží současné globální moci, uvědomil, jak hluboce se propadá intelektuální úroveň těch, kteří této moci slouží a podřídili se jí i duchovně.

Místo závěru – Čím může každý začít?

Degeneraci současné globální moci na příkladu těch, kteří ji reprezentují v našich národních poměrech, vidíme doslova v přímém přenosu. Je na těch, kteří jsou připraveni jí čelit a vyvést společnost z krize, aby našli efektivní způsob spojení aktivit a dali o sobě také vědět. Začít lze takto:

1. Vyjádřit připomínky k této stručné verzi.²¹
2. Postupně se seznamovat s celkem.²²

Zkušenost ukazuje, že individuální přínos každého závisí na tom, zda se chce skutečně zapojit do práce (tak, aby mu to přinášelo uspokojení), nebo zda mu jde jen sebezprosažení (a není schopen vnímat to, jak to vidí druzí, těžit z jejich názorů pro rozšíření vlastního pohledu na současnou realitu a cestu řešení současných problémů).

Pro lepší srozumitelnost stručné výše uvedené verze

O změně, do které jdeme (a jejíž pochopení je základem perspektivní, realistické a přitažlivé vize), si můžeme udělat představu na základě znalosti obdobné změny, kterou už lidstvo prošlo: PRŮMYSLOVÉ REVOLUCE. Její podstatou byla **proměna řemesel v tovární výrobu, odhození okovů cechovní výroby, zvýšení dynamiky inovací a zrod průmyslu jako nového sektoru**. Nyní nás čeká obdobná změna, kdy se z administrativně spoutaných produktivních služeb bude rodit jako dominantní ekonomický sektor odvětví produktivních služeb. K pochopení průběhu průmyslové revoluce pro "laika" (tj. člověka, který není specialistou v oblasti oboru dějinných změn, a takových je málo) je velmi vhodným studijním materiálem útlá, formátem malá, ale s normálním písmem knížečka francouzského historika **Fernanda Braudela** *Dynamika kapitalismu* (1999).

Sestává se z písemného zpracování tří populárně zaměřených přednášek. Čtivá a srozumitelná. Vybírám jednu z nejdůležitějších pasáží:

²¹ V další kapitole je daná osnova.

²² Nejdůležitější materiály lze najít na těchto stránkách včetně přehledně uspořádaných kroků každodenního pěstování vize: <https://svetlikmar.wixsite.com/nova-vize/f%C3%B3rum>

"Existuje stále větší tendence pohlížet na průmyslovou revoluci jako na komplexní jev, jev pozvolný, jehož prvopočátky tedy leží hluboko v minulosti.

*Jestliže se podíváme na obtížný a chaotický vývoj dnešních rozvojových oblastí, o němž jsem se před chvílí zmiňoval, nejpodivuhodnější je zřejmě fakt, že na konci 18. století a v průběhu 19. století **boom anglické revoluce v oblasti strojů a první masové výroby probíhal jako úžasný rozmach národního hospodářství bez jediného zádrhele, aniž se motor někde zadřel.** Anglický venkov se vylidnil, a přitom si udržel svou výkonnost; noví průmyslníci nacházeli kvalifikované i nekvalifikované pracovní síly, jaké potřebovali; domácí trh se dál rozvíjel na vzdory zvýšení cen; rozvíjela se i technika, která dokázala posloužit vždy, když bylo třeba; zahraniční trhy se postupně otevíraly jeden po druhém. Krizi dokonce nevyvolaly ani snižující se zisky, např. prudký pokles výnosnosti bavlnářství po počátečním boomu: ohromný nahromaděný kapitál se prostě zaměřil jinam a po bavlně přišla na řadu železnice.*

Všechny sektory anglického hospodářství zkrátka bez jediného zablokování či poruchy odpovídaly potřebám náhlého rozmachu výroby. Není tedy třeba vzít v potaz celé národní hospodářství? Ostatně bavlnářská revoluce v Anglii povstala ze samých základů běžného života. Většina objevů byla dílem řemeslníků. Průmyslníci často pocházeli ze skromných poměrů. Objem snadno vypůjčitelného investovaného kapitálu nebýval zpočátku nijak veliký. Onu pozoruhodnou změnu nezpůsobilo ani nahromaděné bohatství, ani Londýn a jeho obchodní a finanční kapitalismus. Londýn získal kontrolu nad průmyslem až po roce 1830. Množství příkladů tedy jasně svědčí o tom, že to, co se záhy stalo tzv. průmyslovým kapitalismem, vznikalo ze síly a životnosti tržního hospodářství a samotných základů hospodářství, z drobných novátorských podniků a rovněž z celkového chodu výroby a obchodu. Průmyslový kapitál mohl růst, utvářet se a sílit pouze k hospodářství, z něhož vycházel." (Braudel s. 63)

Pokud budeme uvažovat, jak mohou nastartovat produktivní služby proces svého prosazení jako dominantního sektoru, měli bychom rovněž vidět, kde se mohou zrodit první ekonomicky samonosné aktivity a na jejich bázi pak vstoupit na jeviště dějin další produktivní služby. Tím se vytvoří poptávka po profesní přípravě těch, kteří budou v oblasti produktivních služeb působit. Rodící se odvětví začne "pracovat samo na sobě" a tím zvyšovat své ekonomické efekty v oblasti zvyšování produktivity ekonomiky prostřednictvím technologických a výrobních inovací.²³

5.3 Poznámky k uvedeným verzím vize

Problémem vždy je vybrat to, co druzí považují za nejdůležitější. V tom se člověk může mýlit, právě tak jako ve formulování jednotlivých tezí. Proto je výše uvedené verze nutné podrobit kritice, mj. z hlediska otázek:

- Co v něm chybí?
- Co je v něm nedostatečně zdůrazněno?
- Co je sporné, případně "mimo mísu"?
- Co je vyřčeno nesrozumitelně?
- Jak jej lépe strukturovat?

²³ Není reálné, aby se změny odehrály v jedné zemi. Ale střeoevropský, příp. v užším smyslu i středounijní prostor má k tomu příhodné podmínky.

- V čem vylepšit či jak změnit jeho formu?
- Ke kterým otázkám otevřít diskusi?
- Které teze (i ve stručné prezentaci vize) je vhodné formulovat v alternativách?

Začátek je vždy nejdůležitější. Vždy jsou aktuální slova J. Goetha:

"Ten, kdo si nezapne dobře první knoflík, ten se už dobře neobleče."

Proto:

1. Ke každému z bodů lze vytvořit širší verzi doplněnu odkazy na samostatné texty.
2. Tvorba rozšířených verzí by měla být předmětem kvalifikovaných odborných diskusí i názorových střetů.
3. Bylo by dobré vyjasnit, v čem panuje relativní shoda, zejména však to, o čem je nutné vést spor. Všechny potenciálně odlišné pohledy je vhodné od počátku mít před očima, respektovat a používat jejich vyjasňování jako "hnací motor" pěstování vize.
4. Lze předpokládat, že důležitá ohniska sporů budou:
 - Kdo je hegemonem změn a kdo jsou jeho spojenci?
 - Jak upřesnit dominantní polaritu současné společnosti?
 - Lze současný stav společnosti (v našem civilizačním okruhu) charakterizovat jako *"ekonomiku diktátu redistribuční moci"*, která je *"terminálním stádiem systému vzešlého z kapitalismu"*?
 - Jde v současné době o změnu srovnatelnou s průmyslovou revolucí, nebo lze tomu, co probíhá či mělo by proběhnout dát jinou charakteristiku?

Apod.

(Uvádíme jen příklady toho, co by mohlo a mělo být učiněno předmětem sporů.)

5. Některé formulace možné znějí trochu divoce, jsou provokativní, pro někoho i ne zcela srozumitelné. Opět uvedeme konkrétní příklad: *"disponují (nositelé globální moci) obrovskou převahou majetku posílenou možností prakticky neomezeně rozmnožovat své peníze na úkor znehodnocování peněz a příjmu druhých (čemuž je podřízen celý globální bankovní systém)"*. Jak zpopularizovat pochopení změny, o kterou jde, a význam pochopení změny, o kterou jde?

Jak sdělit co nejvhodněji sdělit obsah textu následujícím rámečku, tak, aby byl laickému čtenáři srozumitelný a aby byl pro něj přitažlivý:

1. Rozvoj lidských schopností = **zvyšování inovačního potenciálu** společnosti.
2. Základem šetrného vztahu k přírodě (obnovy a uchování kvality životního prostředí, radikálního snížení zátěže přírodního prostředí vyčerpáváním surovin i jeho znečišťování) je **dostatečně intenzivní tok inovací**, dostatečná hustota inovačních vln.
3. Inovace jednak **snižují spotřebu přírodních zdrojů i zátěže přírody** (a to limitně až k nule), jednak **umožňují alternovat lidské potřeby (od konzumních, zatěžujících přírodní prostředí, k produktivním, které jsou nejen základem inovačního potenciálu, ale mnohem více obohacují reálnou prožitkovou náplň člověka, aniž by měly negativní dopad na životní prostředí)**.
4. Cesta k takovéto ekonomice předpokládá **komplexní reformy tam, kde dochází k nabývání, uchování a uplatnění lidských schopností (výchova, vzdělání, kultura, péče o zdraví apod.)**, tj. reformy systémů sociálního investování a

sociálního pojištění (financování vzdělání, péče o zdraví, penzijního systému apod.) zaměřené na vytvoření účinných motivací všech zúčastněných subjektů k využívání potenciálu každého člověka, který je mu dán přírodou.

5. Konkrétně (v komplexních reformách) jde o to, aby **investiční příležitosti spojené s nabýváním, uchováním a uplatněním schopností, kterými každý člověk disponuje od přírody, byly využívány podle míry jejich výnosnosti** (a tím byla omezena destrukční role pozičního investování, jejímž důsledkem je segregace společnosti zvyšující nerovnost příležitostí), což by mimo jiné vedlo i ke snížení negativních dopadů existence oligarchů (kteří nejsou jediným problémem pocházejícím z nadvlády pozičního investování).

6. V těchto podmínkách se bude postupně **proměňovat celý ekonomický systém v ekonomiku, jejímž dominantním sektorem bude sektor produktivních služeb**, sektor zaměřený na nabývání, uchování a uplatnění lidských schopností, sektor zásadním způsobem zvyšující inovační potenciál společnosti.

7. Jedná se o **změnu srovnatelnou s průmyslovou revolucí, ale ještě výraznější**, změnu, která bude po dlouhé období probíhat v různých zemích různě, změnu, do které se budou promítat dynamicky se měnící vztahy mezi zeměmi.

8. V rámci rodícího se sektoru produktivních služeb bude nejdynamičtěji růst (až na úroveň 90 %) ta oblast produktivních služeb, ve které bude **probíhat profesní příprava odborníků pro působení v oblasti produktivních služeb** (podobně jako v období průmyslové revoluce rostla rychleji ta oblast rodícího se průmyslu, který vyráběl výroční prostředky pro výrobu výrobních prostředků).

9. Jedním z aspektů proměny ekonomického systému bude, že **v ekonomice založené na produktivních službách jako dominantním ekonomickém sektoru nalezne uplatnění každý člověk**, každý bude přínosný svou individualitou, v níž se neopakovatelným způsobem zrcadlí jsoucnost.

6. Jaká by mohla být vize univerzity

6.1 Úvodní poznámka k této části

Každá univerzita by měla mít svoji vizi. Pochopitelně, že vizi realistickou, perspektivní a přitažlivou. Z řady důvodů, o kterých pojednám později. Ještě před tím zařazuji několik bodů, které považuji za důležité z hlediska lepšího pochopení nejdůležitějších pasáží tohoto textu.

Nejdřív k tomu, jak tento text vznikl. Již více než rok připravujeme s kolegy z našeho týmu monografii na téma „*Metodologická role vize*“. Při jejím zpracování jsme narazili na problematiku vztahu **firemní a společenské vize**. Vize firmy (jaká by měla být, co by měla obsahovat, jak postupovat při její tvorbě apod.) je tradiční téma a v odborných časopisech je této otázce věnována poměrně velká pozornost. Zaznamenali jsme však zajímavý problém. Firemní vize by měla obsahovat určitou reflexi společenského kontextu, resp. **měla by obsahovat představu firmy o vizi země (zemí), v které (v nichž) firma působí**. Společenský kontext, resp. pohled na vývoj prostředí, ve kterém firma působí, je podstatný a vize firmy nemůže být dostatečně konkrétní a komplexní, když ho neobsahuje. Teoretická literatura k problematice tvorby firemní vize i ty konkrétní firemní vize, které jsou k dispozici, ovšem tento aspekt nejen často, ale dokonce i zpravidla neobsahují. Jako výzkumné téma by tuto problematiku bylo možné formulovat jako **vztah vize zpracované na úrovni firmy a vize společnosti (země), kterou si firma vytváří nebo přebírá od někoho, kdo ji vytváří (od toho, čí vizi firma považuje z hlediska své vize za nejvhodnější)**.

Nezávisle na tom probíhaly práce na řešení otázky, jak by mohla a měla vypadat **vize univerzity**. Odtud byl již jen krůček k tomu, abychom došli k logickému závěru, že by to měly **být právě univerzity, jejichž vize by se mohla kvalifikovaným způsobem propojovat s jimi zpracovanou představou o vizi země, ve které působí (a to i s uvážením globálního kontextu)**. Vždyť právě **univerzity mají, nebo by měly mít dostatečný potenciál ke zpracování své verze vize určité země v globálním kontextu**, zejména pokud k tomu mohou využívat výsledky jiných univerzit.

Zde ovšem vyvstal další problém. Velmi obtížně se hledá (a patrně ani nenajde) univerzita, která by měla něco obdobného, jako je vize vlastního rozvoje ve společenském kontextu, zpracovanou. Přitom není těžká odpověď na otázky (spíše řečnického charakteru):

- 1. Kde jinde než právě na univerzitách existuje dostatečně velký a dostatečně interdisciplinární odborný potenciál ke zpracování perspektivní, realistické a přitažlivé vize země, ve které univerzita působí?**
- 2. Jak velký význam by mohla mít dobře zpracovaná vize univerzity pro její činnost?**
- 3. Kde (v jaké instituci) by mohlo nejdříve dojít k propojení vlastní vize s vizí společenskou (dané země v globálním kontextu)? Kdo je k tomu nejlépe vybaven?**
- 4. Jaký efekt by mělo, pokud by si vlastní vizi ve společenském i globálním kontextu zpracovalo více univerzit a vzájemně se při její konkretizaci a aktualizaci obohacovaly?**

5. Čím to je, že v současné době v této oblasti nepozorujeme dostatečný odborný ruch, o který by nepochybně měla zájem i značná část veřejnosti?

6. Bylo by hodně obtížné udělat povinnou součástí evaluace univerzit zpracování její vize ve společenském kontextu (mj. to, jak vidí problémy společnosti a své možnosti podílet se na jejich řešení)?

Nejllepší způsob, jak na tyto otázky dát odpověď, je představit konkrétní vizi, jakou by mohla univerzita mít, a to i včetně představy společenské vize, kterou tato univerzita má. Budeme postupovat následujícím způsobem:

- Představíme **těžiště vize univerzity**, které je specifické právě pro instituce typu univerzit.
- Na základě tohoto stanovíme **hlavní cíle vize univerzity**.
- Uvedeme **přínosy, resp. funkce vize pro cíle, které univerzita má**.
- Budeme se zabývat otázkou využití **možností, které univerzita na naplnění své vize má**.
- Ukážeme, jak by mohla vypadat **verze společenské vize popisující kontext, v němž univerzita realizuje svoji vizi**.

Ještě před tím uděláme malou vsuvku: Stručně shrneme, jak je v současné době v teoretické literatuře chápána problematika vize firmy (tj. jaká by měla být, čemu slouží a jak ji zpracovat).

Dříve, než přejdeme k tomu nejdůležitějším, k tomu že si názorně ukážeme, v čem spočívá podstata univerzitní vize, uvedeme stručný přehled toho, jak jsou chápány firemní vize v současné odborné literatuře.

6.2 Jaké jsou poznatky z tvorby podnikových vizí

Existují, jak ukážeme na příkladech, vize různých univerzit. Ale neexistuje metodika tvorby univerzitních vizí, zatímco k tvorbě metodiky firemních, resp. podnikových vizí existuje velmi bohatý zdroj kvalitních teoretických zdrojů.

Zde je příklad toho, jak často se pojem vize firmy a jeho modifikace vyskytují v odborné literatuře:

Výsledky vyhledávání v databázích Google Scholar a IDEAS/RePEc search (údaje ke dni 12. 1. 2022):

<i>Klíčové slovo</i>	<i>Google Scholar</i>	<i>IDEAS/RePEc search</i>
<i>vision company</i>	6 440 000	909
<i>vision statement</i>	3 830 000	184
<i>vision economy</i>	5 650 000	2138
<i>vision government</i>	3 680 000	1547
<i>Society vision</i>	5 330 000	1532

Vnitropodniková vize má dlouhodobý charakter. Vize je v tomto ohledu prakticky obrazem budoucího (žádoucího stavu). Na základně znalosti vize a dalších proměnných dochází ke stanovení cíle/cílů a strategií. Na tomto přístupu v rámci

vnitropodnikového prostředí se shodují autoři napříč odbornou literaturou (Dobrinic a Fabac, 2021; Ashkenas a Manville, 2018; Synek a Kislingerová, 2010; Zuzák, 2011 a další) V neposlední řadě je vhodné zdůraznit, že podniková vize by měla být v souladu taktéž s vývojovými trendy ekonomiky (Negoianu, 2017), tedy s dalšími externími faktory.

Tvůrci vizí jsou v podnikovém prostředí manažeři, kteří se v hyperkonkurenčním prostředí stávají vizionáři, a to nejen co do tvorby vize, ale také jejího sdílení a vysvětlování (Zuzák, 2011; Ashkenas a Manville, 2018). Není tedy stěžejní jen vizi vytvořit, ale sdílet ji a podněcovat změnu.

Z výzkumů dále vyplývá, že vize firmy je chápána jakožto manažerská deklaráce budoucnosti (Barringer, B. R., Jones, F. F., & Neubaum, D. O. 2005).

V případě podniků pak pro 21. století přichází výzva v podobě naplňování vize pod tlakem krátkodobých výsledků (Ashkenas a Moore, 2022). Kvůli tlaku na výkon v kratším období není vize hnacím motorem strategie. Tímto motorem jsou typicky roční plány a roční KPI.

Příkladem toho, jak vybalancovat tlak na krátkodobý výkon s dlouhodobou vizí může být ilustrován pomocí přístupu výkonného ředitele Salesforce Marc Benioffa. Ten využívá metodu plánování, která začíná jeho ustálenou celkovou vizí firmy a jejím přístupem jako software jako služba. Svou metodu nazývá V2MOM — vize, hodnoty, metody, překážky a opatření. Na začátku každého roku Benioff navrhne jednostránkový list pro celou společnost, který, jak zkratka napovídá, nejprve vyjadřuje celkovou vizi firmy a poté vysvětluje své myšlenky o klíčových krocích potřebných k tomu, aby se k ní přiblížil. (Vize zůstává rok od roku do značné míry stabilní, zatímco priority a metody implementace se mění.) Poté předá dokument každému ze svých přímých podřízených a požádá je, aby spolupracovali se svými týmy na vytvoření dokumentu V2MOM pro jejich vlastní skupiny. Vedoucí tým poté prochází všemi V2MOM, aby dosáhl úplného celopodnikového sladění a oddanosti svému strategickému záměru na příštích 12 měsíců. Tímto způsobem lze zaručit, že každý jednotlivec ve firmě rozumí rovnováze mezi krátkodobými cíli a dlouhodobou vizí (Benioff, 2020)

Dalo by se očekávat, že firmy budou své vize komunikovat i vůči veřejnosti, obzvláště kvůli zainteresovaným subjektům, jako akcionáři, investoři či další zainteresované skupiny. O co překvapující jsou výsledky výzkumu autorů (Dumitrașcu a Feleagă, 2019), kteří přicházejí se zjištěním, že pouze 62 % firem zveřejňuje informace o své vizi, 85 % z nich zveřejňuje informace o svém poslání a 54 % společností zveřejňuje své hodnoty. Toto zjištění je o to pozoruhodnější v návaznosti na poznatek (Akter, 2021), že je bez komunikované vize je velice obtížné vybudovat reputaci firmy.

Dle literární rešerše je jedním z aktuálních trendů spojení vize s CSR a dlouhodobou udržitelností (Lesnikova & Schmidtova, 2020; Dumitrașcu a Feleagă, 2019)

6.3 Teoretická východiska vize univerzity

Základem vize univerzity nemůže nebýt pregnantně formulovaná představa o kvalitě, podobě a roli vzdělání, zejména pak vysokoškolského vzdělání, ve společnosti. **Důležitost vzdělání je více méně konstantním faktorem podstatně ovlivňujícím nejen kvalitu, ale i směr vývoje společnosti v každé etapě jejího vývoje.** Poněkud jiná je otázka, zda a na jaké úrovni si tuto skutečnost ta která reprezentace společnosti v konkrétní době a jakých reálných souvislostech uvědomuje.

Od vzniku ČR si každá nastupující vládní garnitura ve svých dokumentech, včetně vládního prohlášení, vytyčila vzdělávání jako jeden ze svých základních cílů. Je nutno konstatovat, že v uplynulých 30 letech u nás k výraznému rozvoji charakterizovanému nejen násobným růstem počtu vysokoškolských studentů, ale i násobným růstem počtu vysokých škol, došlo. Vznikla nejen řada nových vysokých škol, ale i nový typ vysoké školy – soukromé vysoké školy. Tento trend je možno demonstrovat na řadě statistických údajů. Význam a důležitost vzdělávání (nejen vysokoškolského) lze jednoznačně označit za záležitost **trvale aktuální**. Je nejen významnou aktivitou ovlivňující kvalitu „lidského kapitálu“ ale současně je i významným faktorem vytvářejícím reálné podmínky jeho optimálního zhodnocení. V tomto smyslu lze konstatovat, že investice do „lidského kapitálu“, který nelze adekvátním způsobem zhodnotit, jsou „ztracené investice“.

K problematice rozvoje vzdělávání se od vzniku ČR vyjadřoval téměř každý vládní program, byly zpracovány strategické dokumenty „vzdělávání 2020+“ a „vzdělávání 2030+“. Oblasti vzdělávání byla věnovaná pozornost i v dokumentech EU, počínaje „Boloňskou deklarací“ přes „Lisabonskou strategii“ až po současné dokumenty. Vzdělávání zejména vysokoškolské bylo v ČR upraveno v roce 1990 zákonem č. 172/1990 a bylo vícekrát novelizováno. Poslední realizovaná novelizace VŠ zákona je z roku 2016 zákonem č. 137/2016 a v současné době se připravuje další relativně rozsáhlá novela, která by měla projít vnějším připomínkovým řízením začátkem tohoto roku.

Teoretický základ a praktická využitelnost vzdělání

Bylo by tedy možné se domnívat, že oblasti vzdělávání, zejména vysokoškolského, je věnovaná odpovídající pozornost. Je však otázkou, jak zmíněná „pozornost“ je strukturována a jakým směrem je zaměřena. Ze strany politických subjektů a státní správy je zaměřena především na deklarativní zdůrazňování významu vzdělávání a na otázky jeho financování. Společenská akceptace významu vzdělávání je standardní součástí principiální hodnotové orientace každé společnosti a spolu s (odpovídajícím) financováním je nezbytným „nikoliv však dostačujícím“ předpokladem jeho úspěšného vývoje a dosažení odpovídající kvality.

K tomu, aby byl vývoj vzdělávání skutečně optimální a jeho kvalita byla společensky zhodnotitelná, je však nutno vytvořit další předpoklady a podmínky. Financování vzdělávání, zejména vysokoškolského, je z pochopitelných důvodů i výrazným předmětem zájmu (někdy dominantním) akademické obce a jejích reprezentací. **Méně pozornosti bývá věnováno již společenské funkci, smyslu a charakteru vzdělávání. Právě tato problematika by měla být v centru zájmu odborné vysokoškolské veřejnosti a zejména jejích reprezentací. Soustředíme-li pozornost na financování, bylo by nutné ji zaměřit i na smysl, význam a účel toho, co financujeme.**

Řešení, respektive nalézání odpovědi na otázku funkčnosti vzdělávání, je svým způsobem „permanentní“ záležitostí. Odpověď na tuto otázku je výrazně podmíněna konkrétní situací, v níž se daná společnost nachází a charakterem problémů, před jejichž řešením stojí, ale i adekvátní identifikací podstatných vývojových trendů celospolečenského vývoje. Pokud není této problematice věnovaná náležitá pozornost, jakékoliv úvahy a náměty směřující k organizačním ale i svým způsobem obsahovým změnám v oblasti vzdělávání mají zpravidla jen improvizací charakter a její reálný přínos je v nejlepším případě věcně i časově omezen.

V této souvislosti je vhodné poznamenat, že **poslední významná konference, na níž byla věnovaná pozornost zmíněné problematice, tj. otázce funkce a účelnosti vzdělávání v konkrétním společenském kontextu, se uskutečnila v roce 2008 při příležitosti 660. výročí založení Univerzity Karlovy.** Na této konferenci byly prezentovány zásadní koncepční úvahy týkající se smyslu a funkce vysokoškolského vzdělávání, které byly právě pro další teoretické (poté i praktické) aktivity v tomto směru velmi inspirativní, ale na které nebylo odpovídajícím způsobem navázáno.

Jedním z klíčových tematických okruhů, kterému zde byla věnovaná pozornost, byla právě otázka změn společenské funkce a poslání vysokoškolského vzdělání, k níž (postupně) od 90. let minulého století u nás došlo, jejímž výrazným rysem byl zmíněný nárůst počtu studujících na vysokých školách označovaný zpravidla termínem „**masifikace**“ **vysokoškolského vzdělání. Právě tento proces vyvolal řadu dalších problémů, na které je třeba po důsledné analýze stávající situace odpovídajícím způsobem reagovat.**

V současné době ale lze říci, že i během celých posledních tří desetiletí se setkáváme s výrazným zdůrazňováním nutnosti „praktického“ zaměření VŠ vzdělávání a současně i s důrazem nutnosti zvýšení jeho kvality. Nepochybně oba tyto rysy VŠ vzdělávání, tj. „praktičnost“ a „kvalita“ spolu úzce souvisí. Otázkou, kterou je třeba se zabývat, je v první řadě zpřesnění významu těchto dvou základních pojmů.

Termín „praxe“ bývá velmi často používán nejen v běžném, obecně společenském kontextu (a v médiích), ale i v odborných diskusích, aniž by byl pokud možno jednoznačně stanoven jeho význam.²⁴ V této souvislosti se zaměříme na některé charakteristiky „praktického zaměření vzdělávání“. Vzniká otázka, zda **lze „praktičnost“ vzdělávání redukovat na „profesní přípravu“, tedy jestli lze vzdělávání (nejen vysokoškolské) více méně ztotožnit s profesní kvalifikací?**

Je nesporné, že zejména VŠ vzdělávání nutně profesní přípravu jako svoji podstatnou část zahrnuje a je tedy zdrojem „profesní kvalifikace“. Současně však má daleko širší funkci. Přípravuje absolventy nejen jako žádoucí kvalifikovanou pracovní sílu požadovanou „trhem práce“, ale **připravuje je i pro plnohodnotný společenský a politický aktivní občanský život v demokratické společnosti.**

V této souvislosti je vhodné připomenout často zdůrazňovanou myšlenku T. G. Masaryka v jeho „Úvahách o demokracii“: *„Kvalita demokracie je velmi výrazně ovlivněna kvalitou vzdělání“.* Setkáváme-li se dnes, v současné době, například se zdůrazňováním nutnosti boje proti „dezinformacím“ (včetně přijímání různých restriktivních opatření proti jejich šířitelům) je nutno zkonstatovat, že **kvalita vhodně koncipovaného vzdělávání spolu s aktivní schopností jeho prohlubování, je nejučinnějším prostředkem nejen omezení vlivu dezinformací, ale i vlivu jakýchkoliv forem „populismu“ a jejich negativnímu dopadu na společenské dění.**

Pokud bychom termín či požadavek „praktičnosti vzdělávání“ vztáhli jen k profesní přípravě, jak se s ní setkáváme v pojetí zejména perspektivních zaměstnavatelských subjektů, i zde se setkáváme s vysokým stupněm nejednoznačnosti. Jestliže na jedné straně se můžeme setkat s důrazem na obecnější, svým způsobem komplexnější, teoreticko-znalostní výbavu absolventů VŠ (charakterizovanou výrokem jednoho z významných představitelů podnikatelské sféry „*neučte studenty, jak konstruovat převodové zařízení, ale naučte je matematice a fyzice, v tom jste jako vysoké školy nezastupitelní*“). Na druhé straně se setkáváme s požadavkem na praktické, či spíše

²⁴ Přesné stanovení významu tohoto pojmu by značně přesahovalo rámec této statě.

pragmatické, operativní zvládnutí konkrétních profesních postupů (charakterizovaným výrokiem dalšího významného představitele podnikové sféry „kvalitu vzdělání hodnotím podle toho, kolik ještě musím investovat do absolventa, aby mohl působit na konkrétní profesní pozici“). **První z uvedených názorů požaduje absolventa VŠ (v daném případě technického zaměření) vybaveného znalostmi obecnějšího a fundamentálnějšího charakteru (včetně schopnosti jejich dalšího rozšiřování a prohlubování). V tomto případě od nově přichozích absolventů se očekává i schopnost (z pozic aktuálního stupně rozvoje dané vědní báze příslušného oboru), po náležitém seznámení se s reálným kontextem pracovního začlenění, především jeho participace na inovativních aktivitách. Při určitém zjednodušujícím zobecnění lze předpokládat, že představitelé tohoto typu zaměstnavatelských (podnikatelských) subjektů očekávají od nově přichozích absolventů i určitý „přínos“ ke zvýšení inovačního potenciálu podniku, tedy i k „vylepšení“ a tím i „změně“ stávající „praxe“. Právě tento přístup má velmi blízko k současnému aktuálnímu pojetí smyslu vysokoškolského vzdělávání.**

Druhé uvedené stanovisko lze (opět po určitém zjednodušení) charakterizovat jako do značné míry „konzervativní“ akceptující programovou orientaci na perspektivní udržení „stávajícího stavu“. Předpokládá spíše (intelektuálně) „vycvičeného“ absolventa schopného „rychlé sebe-implementace“ do stávajícího organizačního i technologického procesu (v případě technicky orientovaných VŠ), tedy v jistém smyslu „konzervaci“ daného stavu praxe. Uvedené dva (sice extrémní) názory na „personifikovaný“ výstup ze vzdělávacího procesu (v tomto případě technického), představují současně i dvě extrémní pojetí charakteru a společenské funkce VŠ vzdělávání.

Pokud bereme v úvahu deklarace o poslání VŠ vzdělávání a funkci vysokých škol tak jak je formulována v dokumentech MŠMT a EU, pak jednoznačně preferujeme charakter a funkci VŠ vzdělávání, která je velmi blízká, ne-li totožná, prvnímu z uvedených názorů představitelů „praxe“. Ve zmíněných dokumentech „cíl“ vzdělávání je vymezován vždy s dominantním důrazem na rozvoj „analytického, kreativního a tvůrčího myšlení“, s čímž odborná vysokoškolská i pedagogická obec zřejmě plně souhlasí. Ovšem od ní se kromě souhlasu očekává především naplnění těchto tezí věcnou, kvalitní, racionální teoretickou koncepcí, která může, spíše nutně musí, představovat východisko pro koncipování a následnou realizaci konkrétních aktivit subjektů vzdělávací sféry (nejen vysokých škol). V tomto směru má naše odborná vysokoškolská sféra široké, bohužel nevyužívané, pole působnosti.

Rozlišení dvou pohledů na to, jak by měl být absolvent připraven na budoucí profesi, je zcela zásadní. Je to strategická otázka. Dokonce významnější otázka, než zda naše země bude jen montovnou, nebo zda bude jednou z těch, které jsou na čele inovací otevírajících cestu do budoucna. Uvedená otázka se promítá i do pnutí na akademické půdě, které občas vyhřezne i na povrch.

Již v úvodu této statě jsme se zmínili o dvou významných novelizacích VŠ zákona (z r. 2016 a nyní připravované novele). **Bylo by určitě přínosné a funkčnosti i kvalitě dokumentů tohoto typu by prospělo, pokud by jejich přípravě předcházela kvalifikovaná odborná diskuse věnovaná právě současnému pojetí funkce a smyslu VŠ vzdělávání. Bohužel ani v jednom z uvedených případů se tak nestalo.** Proto i současná diskuse k předkládanému návrhu novely vysokoškolského zákona se zaměřuje v řadě případů na připomínkování navrhovaných formulací a zcela stranou pozornosti zůstává otázka, zda návrh novely řeší ty problémové okruhy, které řešení aktuálně vyžadují. Současně je nutno akceptovat skutečnost, že i výborná

a kvalitní legislativa není sama o sobě nástrojem ani prostředkem k řešení problémů či dosažení deklarovaného cíle vzdělávání. Vytváří však nezbytný právní rámec, v optimálním případě může i motivovat k jeho dosažení. Dosažení deklarovaného cíle, koncipování a následná realizace aktivit směřujících k jeho dosažení, je záležitostí vysokoškolských a pedagogických pracovníků.

Ze strany představitelů zaměstnavatelských subjektů se velmi často můžeme setkat s konstatováním velmi omezené schopnosti absolventů VŠ využívat získaných znalostí a dovedností v reálném pracovním procesu. Tím se dostáváme k dalšímu problému, velmi často zůstávajícímu na okraji úvah o „vzdělanostní“ společnosti. Používáme-li tohoto pojmu, je nutné zmínit se i o další funkci vzdělávání ve společnosti charakterizované tímto termínem. Smyslem a cílem (účelem) vzdělávání zde není „jen“ příprava kvalifikované a vzdělané pracovní síly pro aktuální trh práce, reprezentovaný požadavky zaměstnavatelských subjektů, nýbrž i **dosažení takového stupně a charakteru reprodukce života společnosti, tj. výrobních, ekonomických, ale i společensko-politických procesů, které vytváří optimální podmínky pro zhodnocení vědomostí, poznatků a dovedností, s nimiž absolventi škol (zejména vysokých, ale nejen vysokých) do „praktického“ života vstupují.** Tím se dostáváme k velmi často opomíjené úloze společensko-vědního poznání a jeho významu pro optimalizaci reálného rozvoje společnosti.

Již téměř více než čtvrt století vstupuje do ekonomicky aktivního života stále větší počet osob s vysokoškolskou kvalifikací, což je bezesporu velmi pozitivní trend. Jestliže **koncem minulého století vstupovalo do ekonomicky aktivního života přibližně 8 až 10 % vysokoškolsky vzdělané populace, v současnosti je to téměř 40 % a podle některých prognóz má v průběhu 40. let, jejich počet má dosahovat až 60 %.** Dosud však nebyla provedena kvalifikovaná hodnotící analýza tohoto jevu. Je otázkou, zda tento poměrně vysoký a stále se zvyšující růst vysoce (vysokoškolsky) kvalifikovaných pracovníků vstupujících do (nejen ekonomicky) aktivního života, dokázal svoji kvalifikaci a své vzdělání v zájmu společnosti (i v zájmu svém) optimálně zhodnotit, tedy zda investice do (jejich) vzdělání byla odpovídající očekávaným způsobem reálně zhodnocena? V případě, že odpověď na tuto otázku by nebyla uspokojivá, je nutno hledat příčiny nikoliv pouze na straně kvality a obsahové stránky vzdělávání, ale i na straně existujícího stavu technických, organizačních a obecně společensko-ekonomických charakteristik společnosti. Je zvyšující se podíl ekonomicky aktivních pracovníků s vysokou kvalifikací důsledkem rozvoje „znalostní ekonomiky“ nebo je nutným a nezbytným předpokladem její existence? Nabízí se odpověď, že oba zmíněné reálně probíhající procesy se vzájemně podmiňují a doplňují, což je nesporně pravda. Ovšem je nutno tento víceméně objektivní vztah vzájemné podmíněnosti analyzovat a identifikovat jeho vnitřní strukturu a vývojové trendy.

S tím nutně souvisí i problematika možné predikce technického a technologického vývoje včetně implementace jeho výsledků do reprodukčních (výrobních, ale nejen výrobních) procesů i společnosti jako celku. **Z toho pak lze odvodit i určitou predikci potřeby pracovní síly včetně její profesní (oborové) struktury a stupně kvalifikace, což je předpokladem k tomu, abychom dokázali racionálním způsobem formulovat požadavky nejen na oborovou skladbu, ale i na charakter (a tím i na poslání a cíle) vzdělávání, alespoň pokud jde o profesní přípravu.** Kromě metodologické stránky realizace takovéto predikce vzniká i otázka její reálnosti vzhledem k časovému horizontu, který by měl při nejmenším korespondovat

s časovým rozsahem vzdělávacího cyklu (vzhledem k trvání vysokoškolského vzdělávání).

Analytické, tvůrčí a kreativní myšlení

Pokud zaměříme pozornost na principiální charakter a cíle vzdělávání nejen vysokoškolského, je při těchto úvahách nutno zohlednit dynamiku nejen technického a ekonomického ale i obecně společenského vývoje. **Ukončí-li v současné době absolvent VŠ svůj vzdělávací cyklus přibližně ve věku 25 let lze předpokládat, že v době jeho ekonomicky aktivního života se pracovní profesní ale i obecně společenské podmínky změní několikrát (to lze velmi dobře ilustrovat na vývoji posledních 40 let).** Pro charakter a tím i pro zaměření vzdělávacího procesu z toho vyplývá nutnost orientovat se nejen na odpovídající vybavení absolventů pozitivním vzděláním prezentovaným daným stupněm poznání v příslušném oboru (oblasti), což je konstantní součástí jakéhokoliv vzdělávání, ale především zaměřit se na schopnost získaných poznatků aktivně využívat a také vybavit absolventy VŠ schopnosti nové poznatky vyhledávat a aktivně získávat, a to nejen v rámci svého profesního zaměření.

Jestliže bylo a do značné míry je ještě dnes vzdělávání prezentováno jako „transfer informací“ (a některé zkušenosti získané v době „Covidové“ tuto charakteristiku posílili), lze v současné době za **dominantní cíl vzdělávání považovat spíše rozvoj schopnosti získaným informacím porozumět a reálně s nimi pracovat.** „Porozumět“ informaci znamená v první řadě **dokázat ji teoreticky a následně i prakticky začlenit do kontextu paradigmát a konceptuálního systému dané vědy** (vědního oboru), což je i základním předpokladem k jejímu optimálnímu začlenění a využití v reálném konkrétním, technickém, technologickém, výrobním či obecně společenském kontextu a tím i k dosažení jejího praktického reálného zhodnocení.

Velmi často a neustále se opakující kritiky představitelů decizní sféry, týkající se toho, že absolventi VŠ vzdělání nedovedou odpovídajícím způsobem využívat získaných poznatků v reálné praxi, mají svůj základ právě v omezené schopnosti získanou informaci implementovat do teoreticko-konceptuálního systému příslušné vědy. Lze s určitým zjednodušením konstatovat, že informace stojící mimo kontext konceptuálního systému dané vědy, je nepochopená a tedy „ztracená“ (zbytečná) informace. V plné míře zde platí konstatování významného německého chemika 19. století W. Liebiga, že *„nejpraktičtější věcí je dobrá teorie“*. Lze jen dodat, že „dobrá“ teorie je teorie, která je schopna integrovat příslušnou faktografii (informace) jako výstupy z reálného výzkumu, je schopná nejen explanace dané faktické báze nýbrž i kvalifikované predikce. Takovouto teorii, obecněji takovýmto vzděláním, by měly školy (nejen vysoké, ale i především) vybavit své absolventy. Tímto směrem je nutno vést úvahy o konkretizaci již zmíněné teze obsažené v oficiálních dokumentech zdůrazňujících nutnost položení důrazu na rozvoj „analytického, kreativního a tvůrčího myšlení“.

Položení důrazu na schopnost analytického, kreativního a tvůrčího myšlení bývá občas kladeno do určitého protikladu s poměrně rozsáhlou faktografií, kterou náplň současného vzdělávacího procesu obsahuje. Tyto úvahy se týkají nejen vysokoškolského studia, ale velmi intenzivní diskuse probíhají i o možnostech (spíše potřebě) redukce faktografie v oblasti vyššího odborného, středního ale i základního školství. Koncepce vysokoškolského vzdělávání musí nutně zohlednit i charakter, obsahové zaměření a získané znalosti (včetně určité faktografie) z předcházejících stupňů vzdělávání. Problém spočívá v nalezení optimálních kritérií této redukce. Velmi

působivě znějící teze, s nimiž se setkáváme v běžném ale i odborném tisku typu „učme jen to, co budou absolventi v „životě“ skutečně potřebovat“, předpokládá, že skutečně disponujeme znalostí toho, co budou absolventi po dokončení studia reálně (během svého života) potřebovat. O náročnosti a složitosti této predikce jsme se již zmínili. Je obecně přijatelný názor, že nelze stanovit univerzální kritéria pro zamyšlenou redukci faktografie platnou pro všechny (vědní, studijní) oblasti. Racionální (navrhovaná) redukce by měla nutně zohlednit daný stav poznání v jednotlivých (vědních) oblastech i reálné a racionálně identifikovatelné vývojové trendy s přihlédnutím k soudobým obecným společenským vývojovým tendencím. Nutně však musí respektovat specifiku jednotlivých vědních oblastí (oborů).

Vše, co jsme dosud uvedli, směřuje k (byť omezenému) závěru, že spíše než na redukci faktografie by bylo účelné zaměřit se na racionální, koncepčně zdůvodnitelný výběr fundamentálních poznatků, který je nezbytný a v mnohém určující pro konkrétní způsob jak analytického, tak i kreativního myšlení charakteristického pro danou vědní oblast (obor) promítající se do obsahu a věcné struktury jednotlivých studovaných (vyučovaných) předmětů. Kreativní myšlení rozvíjené bez vztahu k odpovídající poznatkové bázi může vyústit v obsahově „prázdné“ spekulace. Totéž v plném rozsahu platí i pro analytické myšlení. Hodnota a přínosnost vzdělávacího procesu zaměřeného na rozvoj analytického myšlení je podstatně určována právě orientací na rozvoj schopnosti identifikovat klíčová fakta, dovednosti tato fakta získávat vlastní výzkumnou (intelektuální) aktivitou a implementovat je do příslušného teoretického a následně i praktického kontextu. Právě tato schopnost by měla být jedním z určujících kritérií pro hodnocení kvality studia a hodnocení výsledku vzdělávacího procesu.

Aktivní podíl na sdílení a případně i pěstování vize je bezprostředně spojen se schopností **„informacím porozumět a reálně s nimi pracovat.“** „Porozumět“ informaci znamená v první řadě **dokázat ji teoreticky a následně i prakticky začlenit do kontextu paradigmat a konceptuálního systému dané vědy“.**

Jak měřit či hodnotit kvalitu vysokoškolského vzdělání

Tím se dostáváme k dalšímu závažnému problému spojenému s hodnocením efektivity investování do „lidského kapitálu“ k hodnocení kvality vzdělávání. Výchozím bodem těchto úvah by mělo být, pokud možno přesné, vymezení pojmu „kvalita studia“. I když v posledních dvou desetiletích bylo realizováno několik výzkumů „kvality studia“ a s důrazem na soustavné a systematické zvyšování kvality studia se setkáváme ve většině oficiálních dokumentů týkajících se oblasti vzdělávání, nelze říci, že by tento pojem byl vymezen adekvátním a obecně akceptovatelným způsobem. Běžně se setkáváme s vymezením, které je víceméně určitou „explikací“ realizovaných výzkumů a je podstatně ovlivněno volbou metod a technik, které jsou v těchto „výzkumech“ používány. Pokud budeme např. považovat za rozhodující (pro daný výzkum často za jediné) kritérium „úspěšnost“ absolventa v praxi (na trhu práce) měřenou výší platu po nástupu, v prvním eventuálně pátém roce zaměstnání atd., dojdeme patrně k jiným závěrům, než pokud pro „měření“ kvality studia použijeme dotazníkového šetření zaměřeného na „spokojenost“ se studiem, jehož respondenty jsou aktuální studenti vysokých škol. Totéž lze říci o šetření (výzkumu) profesního a kariérního vzestupu absolventů v jednotlivých časových úsecích jejich ekonomicky aktivního života. (Současně zde implicitně předpokládáme, že „kvalita studia“ je určujícím či jediným faktorem ovlivňujícím profesní úspěšnost).

Všechna zmíněná kritéria postihují nepochybně určité aspekty kvality studia, ale na žádné z nich nelze pojem kvality studia redukovat. Je otázkou, zda lze koncipovat

takový soubor kritérií, kterým by bylo možno kvalitu studia relativně vyčerpávajícím (či dostačujícím) způsobem postihnout, zejména v případě, že za cíl a smysl studia považujeme již zmíněnou schopnost analytického a kreativního myšlení. Zejména v případě absolventů VŠ studia je nutno vztáhnout pojem kvality studia nikoliv jen k „měřitelné“ schopnosti začlenit se (uspět) do daného stávajícího typu příslušné sféry praxe, nýbrž především ke schopnosti přispět k její pozitivní vývojové změně. Tím oblast vzdělávání nejvýrazněji přispívá k tolik požadované „inovativnosti“ ať již v oblasti techniky, ekonomiky či společenského vývoje jako celku.

Jedním ze základních kritérií přínosu vzdělání by měl být příjem absolventa ve střednědobém časovém horizontu. A od toho by mělo být odvozeno i financování vysokých škol. Není třeba se obávat, že by v tom případě vysoké školy podcenily výchovu absolventů k sociální inteligenci. Mj. úspěšnost vysokých škol, resp. jejich fakult, lze zjistit spojením matricy studentů s odvody příslušných osob např. do penzijního systému. Tím by mohly pokračovat reformy zaměřené na výrazné zvýšení role odvětví produktivních služeb. Vysoké školy by při takovém způsobu financování či zohlednění vývoje příjmu absolventa ve střednědobém časovém horizontu byly motivovány i k pěstování jeho duševního a fyzického zdraví, konkrétně např. k návykům zdravého životního stylu. Rovněž tak by byly motivovány k tomu, aby vychovávaly absolventy ke schopnosti týmové práce.

6.4 K připravované novele vysokoškolského zákona

Pokud klademe důraz na rozvoj analytického a kreativního myšlení jako nutného předpokladu a stimulatoru reálných a realizovatelných „inovativních procesů“, není možné zůstat pouze u pojetí vzdělávání jako „transferu“ informací (dat, faktů), nýbrž podstatnou roli zde hraje právě již zmíněná **schopnost jejich organického začlenění do konceptuálního systému, a to nejen úzce pojatého fragmentu příslušné vědní disciplíny, ale i do jejího, byť vnitřně strukturovaného, kompaktního celku. V reálné praxi (technické, ekonomické atd.) se nerealizují jednotlivé dílčí úkony, které jsou příslušnými daty (faktografií, poznatků) postiženy, nýbrž vždy jsou začleněny do komplexnějších procesů.** V rámci vzdělávacího procesu tak vzrůstá důležitost určité integrace poznatků (informací, dat) do určitých univerzálnějších funkčních systémů.

Právě k tomu by měly směřovat zamýšlené změny ve struktuře a obsahu vzdělávacího procesu. V návrhu novely VŠ zákona (který by měl být předložen k vnějšímu připomínkovému řízení) je (pokud jde o bakalářský studijní program) §45 odst. 3 uvedeno: „*Studium se řádně ukončuje státní závěrečnou zkouškou skládající se z jedné nebo více částí, jejíž povaha odpovídá profilu studijního programu. Součástí, a to i jedinou SZK, může být obhajoba bakalářské práce*“.²⁵ Analogicky, v případě magisterského studijního programu, v §46 odst. 3 je formulace: „*Součástí, a to i jedinou SZK je obhajoba diplomové práce*“.²⁶ Stejným „směrem“ je upraveno i zakončení doktorského studijního programu. V §47 odst. 4 je uvedeno: „*Studium se řádně ukončuje závěrečnou zkouškou tvořenou obhajobou disertační práce*“.²⁷

²⁵ Návrh novely zákona o vysokých školách a novely nařízení vlády č. 274/2016 Sb., o standardech pro akreditaci ve vysokém školství. §45 (3)

²⁶ Tamtéž. §46 (3)

²⁷ Tamtéž. §47 (4)

V případě bakalářských a magisterských studijních programů umožňuje uvedená legislativní úprava redukci (bývalých) SZK pouze na obhajobu závěrečné (bakalářské, diplomové) práce. V případě doktorských studijních programů tuto redukci přímo (legislativně) zavádí. Zdůvodněním tohoto návrhu je argumentace, že SZK „*neplní svoji funkci, jsou pouze opakovaním prověření poznatků, které již proběhlo u dílčích zkoušek*“. I kdyby měla uvedená argumentace obecnou platnost, (což nemá), bylo by to spíše důvodem k nápravě než ke zrušení SZK. **Jejich posláním bylo a je „prověřit“ právě schopnost „integrace“ dílčích poznatků do komplexnějších vědních celků, schopnost jejich organického začlenění do teoreticko-konceptuálního systému dané vědní disciplíny, což je jedním z výchozích a nezbytných předpokladů jejich reálného praktického využití, tak často důrazně požadovaného decizní sférou a tím i k efektivnějšímu zhodnocení investic do „lidského kapitálu“, jehož klíčovou součástí vzdělávací proces bezesporu je.** Příslušná legislativa, vysokoškolský zákon, by k tomu měla vytvořit odpovídající ale i stimulační předpoklady.

V případě doktorského studia poukázala na tento problém (stejně jako na řadu dalších aktuálních problémů) i mezinárodní konference věnovaná doktorskému studiu pořádaná sdružením CRECON (KNOWLEDGE RESEARCH, EDUCATIO, CONFERENCE) konaná v Praze 10. – 11. listopadu minulého roku. Lze předpokládat, že v rámci připomínkového řízení dozná předložená novela VŠ zákona určité změny. Zmíněná problematika VŠ vzdělávání přináší spoustu otázek, z nichž některé je nutno vyřešit víceméně aktuálně. Řada z nich je však svým způsobem trvalého charakteru a bude nutno hledat vždy jejich optimální řešení pro danou konkrétní situaci za konkrétních podmínek a možností. S určitostí lze předpokládat, že se s nimi budeme setkávat i na příštích jednáních věnovaných problematice vzdělávání a investic do „lidského kapitálu“.

Je otázka, zda „cesta zpět“ k nevědě, k deracionalizaci vzdělání je jen důsledkem masifikace vzdělání a snahy přizpůsobit úroveň vzdělání slabším jedincům, nebo zda se jedná o důsledky určitého záměru, který má svůj původ právě v tom, že současná moc nedisponuje perspektivní, realistickou a přitažlivou vizí.

6.5 Těžiště vize univerzity

Obecnou historickou tendencí je, že **roste role lidských schopností**, to zejména těch, které **bezprostředně souvisejí s rozvojem lidského poznání**, především vědy. V podmínkách, kdy do ekonomiky, správy společnosti i běžného lidského života **vstupuje umělá inteligence, roste poptávka zejména po těch schopnostech člověka, které jsou specificky lidské, tj. tzv. umělou inteligencí nesubstituovatelné.**

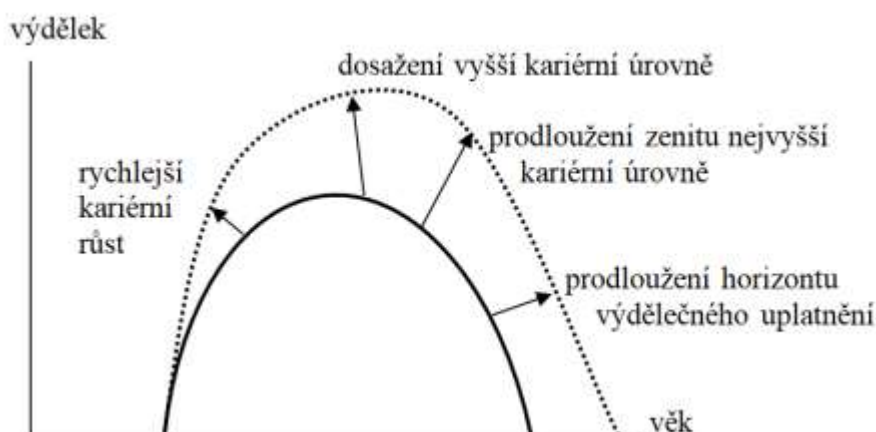
Následující schéma se netýká jen těch univerzit, na nichž jsou realizovány vyučovací programy ekonomického či společenského zaměření, ale i těch, kde převažují obory technické či přírodovědní.

Mj. například při permanentním vyjasňování toho, které lidské schopnosti jsou nesubstituovatelné umělou inteligencí, by měly **univerzity společenskovědního zaměření spolupracovat s univerzitami technického zaměření, které se matematickými a technickými základy umělé inteligence zabývají.** A není to jediná oblast, ve které by byla spolupráce univerzit různého zaměření přínosná. Touto

problematikou se budeme zabývat později. Nyní přejdeme přímo k jádru toho, v čem spočívá v současné době role univerzit.

Ukážeme to následujícími schémata. První schéma je záměrně zjednodušené, druhé vychází z reálných dat.

Schéma 1: Efekty odvětví, která jsou zaměřena na rozvoj, uchování a uplatnění lidských schopností (zjednodušená verze)

Zdroj: Vlastní výtvar

K tomu:

- Všechna odvětví produktivních služeb, tj. služeb přispívajících k nabývání, uchování a uplatnění schopností člověka (např. vzdělání, péče o zdraví, výchova v rodině, různé formy sociální práce) vedou k některému efektu či vícero efektům ve výše uvedeném schématu.
- Tyto efekty bezprostředně souvisejí s růstem HDP, tj. čím jsou tyto efekty větším, tím jsou vyšší i přírůstky HDP. A nejen to. Zvyšováním efektů v této oblasti se pozitivním směrem mění i **charakter ekonomického růstu**, který **více přispívá k reálnému naplnění lidského života a stává se více nezávislým na množství využívaných přírodních zdrojů a zásazích do přírody**.
- Univerzity mají v této oblasti nejen významnou, ale zejména **dvoji roli**:
 - Jednak jsou typickým případem **odvětví produktivních služeb**, přitom jejich efekty jsou orientovány všem výše uvedenými směry. Jde zejména o **poskytování vzdělávacích služeb**.
 - Jednak – a to by nemělo být přehlíženo – **zaměření jejich výzkumné činnosti by mělo být podstatným způsobem orientováno na otázku, jak zvýšit výše uvedené efekty**.

Oba dva směry univerzitních aktivit v dané oblasti by přitom měly být propojeny. Tj. **univerzity by měly nejen poskytovat takové vzdělávací služby, které by umožnily jejich absolventům umožňovat rychlejší kariérní růst, dosažení co nejvyšší kariérní úrovně v příslušné profesi a prodloužení zenitu i horizontu výdělečného uplatnění, ale měly by se obecně zabývat společenskou vizí z hlediska rostoucí role produktivních služeb v dalších oblastech ekonomiky**.

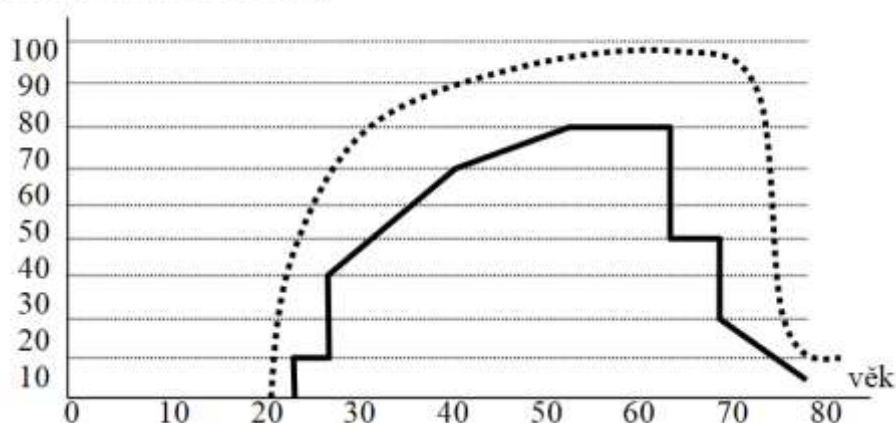
Konkrétnější schéma efektů odvětví, která jsou zaměřena na rozvoj, uchování a uplatnění lidských schopností s využitím dat konkrétní univerzity. Návazně budeme stručně charakterizovat oblasti, ve kterých jsou největší nevyužívané možnosti univerzitního vzdělání z hlediska výše uvedených efektů.

Dostali jsme se k tomu nejdůležitějšímu. To, co by mělo být základem vize univerzity, zvýrazníme názorně, v této části již podrobněji a s konkrétními údaji.

Následující schéma je výsledkem zprůměrování a odhadu toho, jak se vyvíjel příjem některých absolventů jedné konkrétní univerzity. Jedná se nikoli o reprezentativní, ale ilustrativní čísla. Abychom mohli uvést příklad celoživotního vývoje příjmu, museli jsme spojit data o vývoji absolventů, kteří absolvovali univerzitu (magisterské studium) před 15 léty v běžném absolventském věku prezenčního studia 24-25 let s daty absolventů z téže doby, ale kombinovaného studia, kteří absolvovali univerzitu ve věku 55-60 let (jednalo se o pracovníky státní správy, kteří si doplňovali vzdělání v souvislosti s přijetím zákona o státní službě). Byla využita data pouhých třech osob z obou kategorií (tedy celkem 6 osob). Výše mzdy v grafu odpovídá cenám z roku 2020.

Schéma 2: Efekty odvětví, která jsou zaměřena na rozvoj, uchování a uplatnění lidských schopností (konkretizovaná verze)

výdělek (měsíční v tisících)

Zdroj: Vlastní výtvar

K obrázku: Přerušovanou křivkou je prezentováno potenciální zvýšení výdělku v důsledku působení odvětví produktivních služeb.

Od názorného vyjádření těžiště problematiky vize univerzity ve společenském kontextu se dostáváme k jedné z nejzajímavějších částí: Jaký význam má vize univerzity, co komu přinese?

6.6 Význam vize univerzity

Rozlišíme význam vize pro zájemce o studium, členy akademické obce dané univerzity a pro společnost. Zjistíme zajímavou věc: Vize univerzity, pokud by ji univerzity měla, má tak velké přínosy, že vznikají otázky:

- Proč si univerzity nevytvářejí svou vizi?
- Proč to od nich akreditační orgány nevyžadují?
- Je to jen proto, že to zatím nikoho nenapadlo?

Nyní již k jednotlivým aspektům významu vize.

1. Marketingový význam vize univerzity pro zájemce o studium:

V případě, že by měla univerzita zpracovanou vizi zaměřenou na svůj vlastní rozvoj a svoji roli z hlediska toho, jak vidí vývoj společnosti, mohla by zájemcům o studium nabídnout:

- To, jak vidí společenské problémy a cestu jejich řešení.
- Jak umožní zapojení svým studentům a následně absolventům do jejich řešení.
- Co k tomu musí znát.
- Jak se mohou zapojit do výzkumné činnosti, jak řešení odborných problémů souvisí s konkretizací vize.
- Jak se studenti mohou uplatňovat prostřednictvím absolventské sítě univerzity.
- Jaké jsou dosavadní výsledky a zkušenosti z působení univerzity.
- Co chce univerzita zdokonalit v krátké a delší perspektivě.

2. Význam vize univerzity pro společnost:

Nikdo nemá patent na rozum, ani nejlepší univerzita, která má svůj brain trust ví jen přibližně a neúplně, co je příčinou problémů země, ve které působí, a jak tyto problémy řešit. Nicméně pro společnost (i veřejnost) by bylo velmi přínosné znát:

- její pohled na to, jak vidí problémy společnosti a cestu jejich řešení,
- možnosti svého přínosu při jejich řešení,
- otázky, které je nutné si průběžně vyjasnit, včetně vymezení toho, na co jsou i na půdě dané univerzity odlišné názory.

Už proto, že právě na akademické půdě univerzity by bylo možné dosáhnout vyšší míry shody na řadu otázek, včetně těch, které lze považovat za citlivé.

Pokud aktivitu univerzit v této oblasti nezaznamenáváme, svědčí to přinejmenším o následujícím:

- Projevuje se určitý alibismus.
- V prostředí akademické obce se projevuje se nízká úroveň týmovosti.

Veřejnost by nepochybně uvítala, pokud by univerzity zveřejňovaly svoji představu o tom, jak se společnost vyvíjí a jak si v rámci této představy představuje univerzita svou roli. Lze přitom předpokládat, že by na některé důležité otázky byly prezentovány alternativní pohledy včetně argumentace v jejich prospěch i v jejich neprospěch.

3. Metodologický význam univerzity pro akademickou obec:

Je téměř nereálné uplatnit dílčí poznatek, který se týká významných otázek zaměřených na řešení společenských problémů v praxi. Dokonce je téměř nereálné, aby dílčí pohled na nějaký společenský problém mohl dospět k nějakému relevantnímu poznatku, který by našel praktické uplatnění.

Pro praxi může mít přínos jen interdisciplinární týmová práce, která svoji odborně fundovanou pozornost zaměří též na problematiku praktického využití získaných poznatků. Z tohoto hlediska vize univerzity plní metodologickou roli v následujících oblastech:

- Při organizování výzkumu zaměřeného na řešení praktických problémů (jak si rozdělit práci, která témata je nutné řešit).
- Při zabezpečení interdisciplinárního přístupu (jak propojit dílčí poznatky z různých oborů a které problémy v jednotlivých oborech řešit).
- Při inspirování a orientování výzkumu (na co zaměřit pozornost).
- Při řešení otázky, jak dosažené poznatky uplatnit (co brání tomu, aby stávající poznání bylo využito v praxi).

Z hlediska metodologické role lze považovat vizi za otevřený a vyvíjející se systém poznatků, který je interakcí s praxí (okolím univerzity), zejména z hlediska jejího uplatnění v praxi, neustále obohacován a konkretizován.

Jakmile začne vize takto metodologicky fungovat, nejenže se podstatným způsobem zvýší kvalita odborných výstupů, ale dojde i k nárůstu sounáležitosti mezi členy akademické obce.

4. Role vize univerzity pro spolupráci s domácími i zahraničními partnery:

Pokud by měla univerzita transparentní a srozumitelnou vizi svého vlastního rozvoje z hlediska toho, jak vidí vývoj společnosti (země, ve které působí, v globálním kontextu), jaké jsou její

priority, které odborné problémy řeší apod., nacházela by mnohem snadněji partnery:

- Tuzemské z řad univerzit (např. při spolupráci ekonomicky či právně zaměřených univerzit s technickými při řešení velkých projektů, typickým příkladem jsou SMR (malé modulární reaktory)).
- Zahraniční z řad univerzit při zpracování mezinárodních projektů.
- S resortními orgány a firmami.
- Atd.

V dalším pokračování se pokusíme odpovědět na otázku, jak lze začít vizi vytvářet krok za krokem a proč by to bylo přínosné už od počátku.

Dostáváme se k otázce, jak začít budovat vizi univerzity. V předcházející části jsme si uvedli to, jaký přínos by mohlo zpracování vize pro univerzitu mít. Efekty jsou tak velké, že nastolují otázku, zda je jejich dosažení reálné. Tak se podívejme, jak začít a kam lze dojít.

6.7 Předpoklady budování vize univerzity

Aby bylo možné začít vizi vytvářet, je nutné nejdříve splnit dva předpoklady. Každý z nich má odborný a organizační aspekt:

1. Vytipovat priority výzkumné činnosti univerzity.
2. Přejít ke skupinovému a postupně i týmovému zpracování závěrečných prací.

Začneme nejdříve prvním předpokladem.

Vytipovat priority výzkumné činnosti univerzity:

Jde o to najít témata, která splňují následující předpoklady:

- Jsou širší, dávají prostor pro zapojení více lidí a jejich řešení má dlouhodobější charakter s průběžnými výstupy.
- Univerzita má určitou tradici v jejich řešení, tj. jsou zde lidé, kteří se mohou podílet na jejich řešení včetně těch, kteří v dané oblasti patří mezi přední odborníky.

- Výsledky práce lze publikovat v odborných časopisech, na daná témata lze zpracovat závěrečné práce.
- Mají nepopiratelnou společenskou relevanci, tj. jejich řešení je společenský přínosné.
- Mají přínos i pro univerzitu samotnou a jejich řešení přispívá k rozvíjení vize univerzity ve společenském kontextu.
- Odpovídají akreditovaným programům, případně programům, které pro chce univerzita akreditaci získat.

Témat tohoto typu lze zformulovat desítky, vybíráme tři příklady, které jsou nejbližší mé parketě:

1. Reforma penzijního systému zaměřená na podporu motivační role penzijního systému k prodloužení doby (zenitu i horizontu) dobrovolného individuálního výdělečného uplatnění:

O tomto se psalo již mnohokrát, takže je jeden odkaz:

<https://radimvalencik.pise.cz/10644-vize-jakou-potrebuujeme-365.html>

Téma vyhovuje všem aspektům, počet osob, které se mohou efektivně podílet na jeho řešení, i období, po které jej lze řešit jsou prakticky neomezené. K prodloužení období výdělečného uplatnění může přispět.

- Úroveň zdravotní péče.
- Kvalita vzdělání.
- Firemní kultura.
- Dobře nastavený penzijní systém.

Atd. Každá složka má svůj význam a jde zejména o jejich synergické efekty. Základem musí být dobré nastavení systému k tomu, aby motivoval všechny zúčastněné (klienty, poskytovatele i zprostředkovatele produktivních služeb) v příslušné oblasti.

Velmi důležité je, že téma má význam i pro samotnou univerzitu: **Z jeho řešení vyplývají i konkrétní závěry v oblasti toho, co a jak by se mělo učit, jak by sám student měl přistupovat k tomu, co se učí, aby se dobře připravil na celoživotní dráhu rozvoje a uplatnění svých schopností.** Vyplývají odsud i závěry týkající se absolventské sítě univerzit.

Současný stav: V této oblasti se pracuje na naší univerzitě velmi intenzivně, týmově a s dobrými výsledky. K problémům, které zde vznikají, se dostaneme později.

2. Současný stav a perspektivy rozvoje tvůrčích mezigeneračních týmů:

Jedná se o téma, ke kterému jsme zpracovali samostatnou monografii, která je online přístupná zde: <https://www.vsfs.cz/?id=2479-monografie>

I toto téma vyhovuje všem aspektům, počet osob, které se mohou efektivně podílet na jeho řešení, i období, po které jej lze řešit jsou prakticky neomezené. Výhody tohoto tématu jsou mj. v následujícím:

- Dává značný prostor pro práci v terénu (doposud neexistuje reprezentativní zmapování tvůrčích mezigeneračních týmů u nás).
- Je velmi dobrou oblastí pro spolupráci ekonomických, resp. obecně společensky zaměřených a technických či přírodovědeckých univerzit.
- Je to téma výrazně interdisciplinární.

Kromě toho má toto téma zásadní význam i pro univerzitu samotnou. Na dobré univerzitě by mělo působit několik tvůrčích mezigeneračních týmů, zejména však by do oblasti působení a iniciování vzniku tvůrčích mezigeneračních týmů měly vyúsťovat

absolventské sítě univerzit. Perspektivy v této oblasti jsou obrovské. Patrně právě zde se budou odehrávat procesy výrazného růstu role produktivních služeb spojené s vytvářením vztahů vedoucích k vyšší míře reálného zespolečenštění.

Současný stav: V této oblasti se rovněž pracuje na naší univerzitě velmi intenzivně, týmově a s dobrými výsledky. Velmi příznivé je, že o toto téma mají studenti velký zájem a bylo k němu zpracováno několik velmi dobrých závěrečných prací. K problémům, které zde vznikají, se též dostaneme později.

3. Identifikování a vztah specificky lidských (umělou inteligencí nesubstituovatelných) lidských schopností a umělé inteligence (uvažované i z hlediska její perspektivy):

Téma vzrušující a zcela nedostatečně řešené, a to i z hlediska aktuálních potřeb univerzit. Každá perspektivní univerzita by měla mít jasnou a ve spolupráci s odborníky na umělou inteligenci podloženou představu o tom, které schopnosti jsou specificky lidské a umělou inteligencí nesubstituovatelné, a to i z hlediska dlouhodobějších perspektiv umělé inteligence. Zde se nabízí velké příležitosti při spolupráci společensky a technicky zaměřených univerzit (která má i širší praktickospolečenský význam). K tomu viz: <https://radimvalencik.pise.cz/10100-vize-jakou-potrebujeme-66.html>

Jde zejména o to, aby se **univerzita zaměřila právě na podporu rozvoje těch schopností svých studentů a absolventů, které jsou umělou inteligencí nesubstituovatelné a po kterých v důsledku digitalizace poroste poptávka.**²⁸

Shrnutí: Práce na týmovém řešení témat, která jsou společensky relevantní a při jejichž řešení by mohly vznikat funkční absolventské sítě, probíhají, ale ne s dostatečnou intenzitou. V dalších pokračování se pokusíme odpovědět na dvě otázky:

- Jak tuto práci zintenzívnit.
- Co vytváří určité bariéry a jak je překonat.

Nyní již můžeme přejít k otázce, jak nastartovat týmovou práci, která by vedla k posunu „finálního produktu“ univerzity na úroveň tvorby absolventských sítí, a tím podstatně zvýšit efektivnost činnosti univerzity a posílit její postavení. Budeme záměrně velmi konkrétní, abychom předešli námitkám, že se jedná o něco, co jev praxi nerealizovatelné.

6.8 Jak nastartovat týmovou práci

Klíčovou roli má výběr tématu závěrečné práce a procedura jeho přijetí:

1. Začlenění tématu závěrečné práce do některé z priorit:

V předcházející části jsme ukázali, jakou podobu by měly mít priority výzkumné činnosti. Každá ze závěrečných prací by měla přispívat k řešení některého z témat, která jsou vedením univerzity stanovena jako prioritní.

Poznámka:

To neznámá, že nemohou být výjimky. Student může přijít s vlastním tématem.²⁹

²⁸ Současný stav: Doposud jsme na naší univerzitě nezahájili intenzivní odbornou činnost směřující ke zpracování tohoto tématu, ale dle určitých indikací by o ni studenti měli velký zájem.

²⁹ Jako jeden z autorů (R. Valenčík) připojuji osobní zkušenost a uvedu konkrétní příklad. Před patnácti léty jeden ze studentů projevil zájem zpracovat téma „kryptoměny“, které se na naší univerzitě na

2. Návaznost na dosavadní závěrečné práce:

Toto je klíčový moment. Na některých univerzitách dochází k tomu, že jsou obhájeny práce, které nevycházejí z toho, co bylo v dříve obhájených pracích řešeno, tj. že není posun vpřed, ale zpracovává se zpracované a řeší řešené. Přitom dříve obhájené závěrečné práce jsou přístupné. Proto je logické požadovat, aby při zadání práce student uvedl: „*Na dané téma bylo na naší univerzitě zpracováno více prací, z hlediska mého přínosu považuji za relevantní tyto:...*“ Následně by pak měl uvést nejméně tři na úrovni bakalářského studia, pět na úrovni magisterského studia.

Poznámky:

- Seznámení se s dříve obhájenými pracemi je pro studenta jednak inspirující, jednak mu poskytuje určitou oporu.
- Student je takto veden k určité úctě k tomu, co již bylo vykonáno (oproti stavu, kdy v případech některých univerzit studenti ani neví, jaké jsou výsledky univerzity v oblasti výzkumu a jací odborníci na ní působí).
- Student, který píše závěrečnou práci, si uvědomí, že i jeho práce bude studována dalšími, čímž se výrazně snižuje riziko plagiátorství.

3. Předpoklad schválení tématu:

Po prostudování prací, ze kterých bude student vycházet, by měl v kontaktu s pedagogem uvést: „*Oproti pracím, které již byly na dané obhájeny, obsahuje moje práce tento přínos:...*“. Teprve na základě toho může být práce přijata.

Poznámka:

V případě bakalářské práce se může jednat například jen doplnění práce rozbořením nově publikované teoretické literatury či zahraniční literatury k danému tématu. Posun nemusí být výrazný, ale musí být doložitelný. U diplomové práce na úrovni magisterského studia by měl být posun významnější. Tímto se jednak podpoří řešení témat, kterými se univerzita zabývá, jednak se studenti naučí to nejdůležitější – samostatně myslet.

4. Začlenění studenta do pracovní skupiny v rámci tvůrčího týmu:

Ještě před schválením tématu je student zapojen do pracovní skupiny v rámci tvůrčího týmu tak, aby si osvojil návyky týmové práce a získal zkušenosti z týmové práce.

Poznámky:

- **Pracovní skupina** by se měla sestávat ze tří studentů bakalářského studia, dvou studentů magisterského studia, jednoho studenta doktorského programu a vedoucího pracovní skupiny z akademické obce (pedagoga). Možné je například i složení 4+3 (bez doktoranda, kterých je nedostatek) apod. Pracovní skupina pracuje částečně autonomně, aby si její členové osvojili organizační návyky, vedoucímu skupiny (který vede jednotlivé práce) předkládá výsledky pracovní schůzky.
- Vhodné je interdisciplinární složení (tj. zapojení studentů z více studijních programů) a případně i účast některého studenta za zahraničím.

daném oboru a z daného zorného úhlu ještě neřešilo. Rozhovorem jsem si ověřil, že se v daném tématu orientuje a že má předpoklady pro jeho zvládnutí. Podobně tomu bylo přibližně před sedmi léty, kdy jiný student projevil zájem o téma politického marketingu. Obě závěrečné práce byly obhájeny a později bylo na dané téma zpracováno více prací.

- Přínosné je i to, pokud jsou v akademické obci i absolventi univerzity působící v praxi, kteří jsou napojeni na absolventskou síť. To sice v současné době naráží na určitá administrativní omezení, ale je i v rámci současných podmínek realizovatelné. Přispívá to k tvorbě absolventských sítí a přenosu poznatků do praxe.

- **Tvůrčí tým** (pokud možno mezigenerační) se sestává z akademických pracovníků a pracovních skupin, které vedou, má interdisciplinární složení, řeší některé z prioritních témat.

- Tvůrčí tým pravidelně pořádá teoretické semináře či workshopy, kterých se účastní i studenti z pracovních skupin. Na nich předkládá významnější výsledky své práce či připravované projekty v rámci prioritního tématu nejen členům týmu, ale i absolventům, kteří si s „mateřskou“ univerzitou udržují kontakt.

Závěrečná poznámka:

Uvedený styl práce sice na jedné straně klade určité nároky, na druhé straně výrazně zvyšuje efektivnost vedení závěrečných prací a hlavně jejich přínos pro výzkumnou činnost univerzity a pro studenty samotné. Student, který je takto zapojen do týmové práce, má mnohem větší předpoklady pro své uplatnění v absolventské síti. Přechod na uvedený styl práce nelze uspěchat. Důležité je, aby v rámci podrobné a aktualizované verze vize byly stanoveny konkrétní kroky posunu výše uvedeným směrem.

Nyní se dostáváme k jedné z nejdůležitějších možností, kterou lze využít pro podstatné zvýšení efektivnosti činnosti univerzity.

6.9 Absolventská síť univerzity

Připomeňme si schematické vyjádření efektů odvětví produktivních služeb, a tudíž i těch, služeb, které poskytuje svým klientům (především studentům a absolventům) univerzita, tak jak jsme je dali na obrázku 1.

Tvorba absolventských sítí se týká především (ale nejen) **zrychlení kariérního růstu**. Nejvhodnější a velmi důležitou **cestou k dobrému uplatnění absolventů bezprostředně po absolvování studia či dokonce ještě během něj je, aby se čerství absolventi v maximálně možné míře uplatňovali za pomoci a prostřednictvím těch absolventů, kteří již uplatnění v praxi našli**. To ovšem za podmínky, že kvalifikovaní absolventi, kteří již dobré uplatnění našli, mají důvěru (pokud možné podloženou co nejkonkrétněji) v kvality těch, kteří budou působit na jejich pracovišti, v jejich tvůrčím týmu, případně při zrodu tvůrčího týmu.

Jak tuto důvěru získají? Dvojím způsobem:

- Jednak dlouhodobou péčí univerzity o získání dobrého jména (kdy jednou z podmínek je perspektivní, realistická a přitažlivá vize, která je každoročně rozvíjena a konkretizována).

- Jednak je to týmový styl zpracování závěrečných prací (v pracovních skupinách spojených do tvůrčího týmu), o kterém jsme pojednali v předcházející části. Protože se jedná o zásadní podmínku, věnovali jsme mu značnou pozornost.

Nakolik je univerzita schopna generovat absolventské sítě, natolik je studium na ní atraktivní, natolik si postupně upevňuje svoji pozici na trhu i ve společnosti. Kromě samotného týmového zpracování závěrečných prací může k posílení absolventských sítí univerzita přispět i dalšími kroky:

1. Mapování tvůrčích (mezigeneračních) týmu v oblasti potenciálního uplatnění absolventů:

- Z hlediska těch, které již dlouhodobě fungují, ale i těch, kde jsou předpoklady pro jejich vznik.

- Zvláštní pozornost věnovat těm, kde již některý absolvent či absolventi působí.

- Iniciovat vznik startupů s perspektivou jejich přerůstání v tvůrčí týmy.

- Spolupracovat v této oblasti s jinými univerzitami včetně zahraničních.

2. Pořádat neformální akce, které umožňují udržovat a prohlubovat kontakty s absolventy, včetně nenáročných forem jako jsou výlety, poskytování prostor pro setkání absolventů, návštěva kulturních akcí a zejména prezentace výsledků práce na veřejně přístupných seminářích a workshopech.

3. Zapojení absolventů do různých forem výuky, zejména formou jejich podílu na vedení závěrečných prací. Pro absolventy, kteří již mají dobré uplatnění, to mj. znamená **možnost získávání kvalitních spolupracovníků**.

4. Nalezení vhodných forem poskytování nejnovějších poznatků, které univerzita získá vlastní i sledovatelskou výzkumnou činností, včetně poskytování výzkumných služeb. **Absolventi musí cítit, že intelektuální potenciál univerzity za nimi stojí a poskytuje jim po celé období jejich profesní kariéry konkurenční výhodu.**

Taktické doporučení:

Při tvorbě absolventských sítí platí – nic neuspěchat, postupovat krok za krokem tak, aby se systematická tvorba absolventské sítě měnila v trvale působící mechanismy, které neznamenají práci navíc, ale naopak, dosažení významných efektů na základě toho, co se vžilo a odpovídá přiměřeným nárokům na pracovní vytížení zaměstnanců univerzity i jejich absolventů.

Vše, co jsme si doposud řekli, by nemělo dostatečný efekt, pokud bychom neodpověděli na otázku, jak by měla univerzita přistoupit k problematice společenské vize formulované z jejího hlediska, tj. z hlediska:

- Toho, čím chce pozitivně přispět k rozvoji společnosti včetně podpory ekonomického růstu, změně jeho kvality, ale i k řešení problémů, které ve společnosti jsou.

- Jak vidí vývoj společnosti (země, v níž působí a globálního kontextu) ze „SWOT hlediska“ (hrozby a příležitosti, silné a slabé stránky).

Univerzita nežije ve vzduchoprázdnu a naplňování její vize nelze oddělit od vývoje země, ve které univerzita působí a na které se podílí.

6.10 Společenská vize očima univerzity

Zde stojí za připomenutí to, co jsme si řekli ve třetí části. Univerzity mají **dvojí roli: Měly by nejen poskytovat takové vzdělávací služby, které by umožnily jejich absolventům rychlejší kariérní růst, dosažení co nejvyšší kariérní úrovně v příslušné profesi a prodloužení zenitu i horizontu výdělečného uplatnění, ale měly by se obecně zabývat společenskou vizí z hlediska rostoucí role produktivních služeb v dalších oblastech ekonomiky.**

Při sestavování společenské vize by univerzity měly identifikovat příležitosti a rizika, tak jak je vidí výše uvedeným prizmatem na základě vlastní aktivity, kterou v uvedených směrech vyvíjejí. Neustále si klást otázku a stále přesněji i konkrétněji na ni odpovídat:

Co brání tomu, aby produktivní služby (poskytované v rámci vzdělání, zdravotní péče, výchovy v rodině i společenskou výchovou prostřednictvím kultury, poskytované v rámci sociální práce apod.) působily efektivněji?

Tuto otázku lze ještě podstatným způsobem konkretizovat takto: **Proč investiční příležitosti spojené s rozvojem, uchováním a využíváním lidských schopností nejsou dostatečně využívány podle míry jejich výnosnosti?** Nebo v mírnější podobě: **Jak dosáhnout toho, aby investiční příležitosti byly více využívány podle míry jejich výnosnosti?** Univerzita by na tyto otázky měla dát:

- Jak v rovině působení jejich vlastních produktivních služeb (nejen vzdělávacích).
- Tak v určitých oblastech, které univerzita vybere jako prioritní, tj. přispět výzkumnou činností k tomu, aby v dané oblasti byly investiční příležitosti využívány více podle míry jejich výnosnosti. (Příkladem může být např. rozpracování komplexních opatření vedoucích k prodloužení doby výdělečného uplatnění člověka na základě jeho dobrovolného individuálního rozhodnutí.)

Odpověď na uvedenou otázku v obou rovinách je pro univerzitu důležitým východiskem pro řešení vztahu mezi vizí jejího vlastního rozvoje a její představou o vizi rozvoje společnosti. Univerzita by měla v rámci svého výzkumu hledat odpověď na otázku, „**Proč tak těžko?**“³⁰

Hledání odpovědi je běh na dlouhou trať. Nelze ho uspěchat a především je nutné se vyhnout jeho politizaci. Univerzita je půdou, kde by měl být prostor pro kvalifikované diskuse, které vyvstávají z porovnávání různých alternativ možných odpovědí.

Hledání odpovědi na otázku, na čem to vážne, proč rozumná doporučení narážejí na nepochopení a jejich realizace na překážky, je (nebo alespoň by mělo být) dimenzí řešení každého prioritního tématu.

Cílem a kritériem řešení by pak měla být odpověď na otázku, čím začít při realizaci, toho, co je zdůvodněno jako řešení určitého problému či podpora žádoucích trendů, a jak krok za krokem pokračovat.

V této oblasti může univerzita počítat:

- S podporou dalších univerzit, pokud tyto také zodpovědně přistoupí k plnění společenské role odpovídající jejich postavení a společenské době (včetně univerzit zahraničních).
- S multiplikačním efektem absolventských sítí při využití svého potenciálu, tj. při realizaci výsledků svého výzkumu a jejich přenosu do praxe formou vzdělávání studentů a přímým kontaktem s absolventy.

To, že tyto možnosti jsou využívány nedostatečně, ještě neznamená, že není potřebné jít právě touto cestou. Z univerzit jejich společenskou zodpovědnost nikdo nesejme.

Otázka zdánlivě jednoduchá: Co učit? – Ukážeme si, že tak jednoduchá není

6.11 Co učit? – Aneb jak reagovat na nástup umělé inteligence (AI)?

Digitalizace a zejména nástup AI velmi nastoluje otázku strategického významu. Na co klást ve výuce důraz, aby vzdělání, které se studentovi dostane, nezastaralo dříve,

³⁰ MATĚJŮ, Petr, Ondřej SCHNEIDER a Jiří VEČERNÍK, ed. Proč tak těžko...?: výroční publikace Institutu pro sociální a ekonomické analýzy ISEA. Praha: ISEA, 2003. ISBN 80-903316-0-2.

než najde dostatečné společenské uplatnění. Přesněji řešeno, univerzita by měla využít svůj odborný potenciál k tomu, aby odpověděla na otázku: **Které schopnosti jsou specificky lidské, tj. nesubstituovatelné umělou inteligencí?**

Kvalifikovanou odpověď na tuto otázku nastolila současná doba se vši naléhavostí a nelze ji odkládat. Odpověď na ni musí vycházet ze znalosti matematických základů a způsobu technické realizace umělé inteligence tak, aby respektovala reálné možnosti, které se v této oblasti nabízejí.

Zkušenost ukazuje, že odborníci z oblastí, které se nezabývají již zmíněnou problematikou matematických základů a způsobu technické realizace umělé inteligence, mají tendence AI přeceňovat. Na druhé straně odborníci z oblasti AI nemají podrobnou znalost lidské psychiky, aby dostatečně přesně identifikovali ty specificky lidské schopnosti, které jsou AI nesubstituovatelné. Spolupráce mezi univerzitami v této oblasti se přímo nabízí a je velmi aktuální. Důraz na ni není dán jen tím, že bez dostatečně kvalifikované odpovědi na ni se vize univerzity může míjet s realitou, ale i tím, že se jedná o poměrně atraktivní oblast, kde může dojít k efektivní spolupráci, kterou dnes potřebujeme nejen v této oblasti.

Možná, že v této oblasti stačí dát vhodný počáteční impuls a najde se dost kvalifikovaných osob, které se řešení dané problematiky ujmou. Je to i zodpovědnost vůči mladým lidem, aby to, čím je univerzity vybavují, je ještě v poměrně raném věku neučinilo nepotřebnými.

Každopádně by výše nastolená otázka, resp. hledání odpovědi na ni, mělo být explicitně vyjádřeno jako součást vize univerzity.

K tomu:

a) Z obsahového hlediska je specificky lidskou schopností:

- Představivost, tj. každý předmět (matematikou počínaje) by měl rozvíjet zejména představivost, schopnost studentů pracovat s abstraktními pojmy a modely, prostřednictvím nich identifikovat v realitě to nejvýznamnější a odhalit konkrétní podobu toho, o co jde.

- Rozvíjení poznání jako otevřený, vnitřně provázaný systém poznatků. Studenti by měli chápat souvislost mezi jednotlivými předměty a umět pojmy používané v jedné oblasti aplikovat v oblastech více či méně vzdálených.

- Nezaměnitelnou lidskou schopností je schopnost přesahu stávajícího poznání, tj. že doposud platilo, že „něco se má tak a tak a ne jinak“, nyní víme, že za určitých (nám známých) podmínek to může být i jinak. Přesah má formální stránku, kdy říkáme, víme či tušíme, že „to může být jinak“, ale nevíme „jak jinak to může být“, a pak obsahovou, kdy si na základě kontaktu s realitou (prostřednictvím experimentu či zkušenosti) vytváříme představu toho, „jak jinak to je“. Tuto schopnost invence ještě dlouho bude mít pouze člověk.

a) Z organizačního hlediska je specificky lidskou schopností:

- Mít vizi, být vizí motivován, být pro ni zapálen, nalézat v ní smysl. Proto by univerzita měla klást velký důraz na to, aby její studenti od počátku studia co nejvíce její vizi, a to vizi v podrobnější verzi, v co největší míře sdíleli.

- Vytvářet si návyky týmové práce doprovázené schopností orientovat se v mezilidských vztazích (i konfliktech), chápat druhého (mít empatii), překonávat prvky rivalit a hledat synergické efekty na základě komplementarity rolí a pozic v týmu atd.

Proto by od počátku měla univerzita učit studenty pracovat ve skupinách, a to již v prvním ročníku při zpracování ročníkových prací.

Dostali jsme se k části, která je velmi náročná na zpracování. Dát **koncept perspektivní, realistické a přitažlivé vize univerzity ve společenském i globálním kontextu**, který zaujme a proti kterému nebudou zásadní výhrady, není jednoduché.

Protože z hlediska a) svých představ o vizích, které zveřejnily některé naše univerzity³¹, b) využívání možností, které jsou popsány v předcházejících částech, c) prioritách výzkumu a portfoliu studijních programů jsou na tom tyto instituce různé, neobsahuje koncept konkrétní body toho, co by v té či oné části mělo být uvedeno. V některém z pokračování ukážu, co by tam například mohlo být.

6.12 Koncept vize univerzity ve společenském a globálním konceptu

Úvod:

Růst role služeb, které přispívají k rozvoji, uchování a uplatnění schopností člověka, tj. produktivních služeb, je dlouhodobou historickou tendencí. Nyní se celá globální společnost dostala na pokraj zásadních proměn společnosti, které ji mohou pozvednout na vyšší úroveň, na úroveň, kdy se odvětví produktivních služeb může stát dominantním ekonomickým sektorem a podstatným způsobem přispět k vyšší míře reálného zespolečnění, tj. vyšší kvalitě mezilidských vztahů. Procházíme obdobím historického zlomu srovnatelného s průmyslovou revolucí, které je jako vždy, když se rodí nové, poznamenáno důsledky setrvačného vývoje v oblastech, v nichž již nastal čas změn.

Technologickými podněty a prostředky této změny jsou procesy označované jako digitalizace, Průmysl 4.0 či dokonce Průmysl 5.0, především však nástup umělé inteligence. Z tohoto hlediska musí univerzita, a to již ve střednědobé perspektivě svého rozvoje, vycházet z identifikování těch schopností, které jsou specificky lidské a tudíž nesubstituovatelné umělou inteligencí. Pokud by to neudělala, vystavovala by své absolventy riziku ztráty uplatnitelnosti, tj. potřebnosti. Za specificky lidské schopnosti, na jejichž pěstování klade univerzita důraz, jejichž role poroste a které jsou podmínkou dlouhodobého uplatnění absolventů, univerzita považuje: -

Změny, o kterých hovoříme, se každé, a tedy i naší univerzity, týkají dvojitým způsobem:

- Jednak je jedním z nejvýznamnějších poskytovatelů produktivních služeb.
- Jednak v rámci své výzkumné činnosti řeší jako prioritní výzkumná témata též problematiku, která s růstem role produktivních služeb a překonáním bariér zvýšení jejich efektivity bezprostředně souvisí. Dřív, než dáme podrobný výčet prioritních výzkumných témat, uvádíme ta, která z hlediska současných problémů vývoje společnosti považujeme za nejvýznamnější: _____

Zvýšení efektivity produktivních služeb poskytovaných univerzitou:

Obecným cílem vzdělávacích a dalších služeb poskytovaných univerzitou je dosáhnout toho, aby:

- Každý student měl co nejrychlejší kariérní růst, který začíná zapojením do praxe již během studia.

³¹ O nich ještě pojednáme.

- Absolventi ve středním období dosáhli významné kariérní pozice v oblasti svého uplatnění.

- Z hlediska celoživotní dráhy uplatnění studentů byli otevřeni novým poznatkům, byli schopni si je začleňovat do uceleného pohledu na svět a do oblasti své odborné přípravy, a aby na základě toho mohli prodloužit zenit i horizont svého profesního a společenského uplatnění.

Za nejdůležitější podmínku splnění těchto cílů považuje univerzita systematické a koncepční vytváření absolventské sítě:

- Prostřednictvím které nacházejí noví absolventi dobré uplatnění a do které jsou zapojováni již během studia.

- Původní a sledovatelský výzkum, s jehož výsledky efektivními formami univerzita seznamuje své absolventy po celý život tak, aby v této oblasti měli významnou konkurenční výhodu.

K naplnění těchto obecných cílů univerzita:

1. Předkládá veřejnosti marketingově zpracovanou verzi vize, jejímž cílem je informovat veřejnost o své činnosti, zaujmout ji a získat zájemce o studium. Odkaz na marketingovou verzi vize _____

2. Definuje své priority v oblasti výzkumné a návazně vzdělávací činnosti, kterými jsou: _____

3. Od začátku studia klade univerzita důraz na zapojení studentů do týmové práce tak, aby získali zkušenosti v této oblasti, osvojili si nezbytné návyky a získali předpoklady pro uplatnění v absolventských sítích. K tomu seznamuje studenty se svou vizí, již v prvním ročníku spojuje výuku se zpracováním ročníkových prací, současně se zadáním tématu je zapojuje do týmové práce ve skupinách a tvůrčích týmech:

Hodnocení současného stavu, dosažených pozitivních výsledků, neřešených problémů a příčin těchto problémů: _____

Konkrétní kroky ke zlepšení situace, překonání problémů a využívání možností: - _____

4. Spolupracuje s domácími i zahraničními univerzitami, konkrétně:

- Univerzita: _____, důvod spolupráce: _____, hodnocení výsledků, další kroky v rozvíjení spolupráce: _____

5. Vyhodnocuje výsledky svého působení:

- Trvalým kontaktem s absolventy, kde se osvědčují zejména tyto formy: - _____ V rámci toho hodnotí spolupráci s firmami a institucemi, kde absolventi působí, konkrétně: _____. V dalším období se v této oblasti zaměří zejména na následující: _____

- Analýzou ohlasů veřejnosti na její činnost, konkrétně těchto: _____

- Průběžným vyhodnocováním ohlasů studentů na výuku získaných systematicky i příležitostně následujícími formami: _____ V dalším období se univerzita v této oblasti zaměří zejména na: _____

- Rozborem evaluace její činnosti kompetentními orgány a vyvození závěrů z tohoto hodnocení, konkrétně: _____

6. Podrobně rozebírá problémy při uplatnění výsledků řešení výzkumných priorit, které nespádají do oblasti produktivních služeb (svých i partnerských univerzit), identifikuje

problémy, příčiny problémů a navrhuje cesty jejich řešení, konkrétně: -

7. Z hlediska úspěchů, nedostatků i problémů svého působení analyzuje společenské podmínky svého působení s uvážením globálního kontextu, z toho vyplývají následující závěry: _____. Návazně na to formuluje svůj pohled na problémy země, ve které univerzita působí, jejich příčiny a možnosti řešení, konkrétně a v alternativách (na některé otázky v této oblasti jsou z přirozených důvodů názory akademické obce odlišné): _____. Následujícím způsobem promítá poznatky získané v této oblasti do priorit výzkumné činnosti: _____

Možnosti zvýšení efektivity produktivních služeb v zemi, ve které univerzita působí, a univerzitní verze společenské vize zpracovaná s přihlédnutím ke globálnímu kontextu:

1. V této oblasti univerzita vychází zejména z problémů, které vznikají při využívání výsledků získaných v oblasti:

- Témat zaměřených na zvýšení efektivity produktivních služeb ve společnosti, konkrétně: _____

- Při řešení ostatních témat, v rámci kterých byly dosaženy výsledky, které by pozitivním způsobem mohly přispět k ekonomickému a sociálnímu rozvoji země, konkrétně: _____

Analyzuje problémy a jejich příčiny, promítá je do své představy společenské vize zpracované s uvážením globálního kontextu, konkrétně: _____

2. Při identifikování problémů vývoje společnosti a jejich příčin univerzita využívá poznatky od svých absolventů, z nichž mezi nejobecnější závěry patří zejména: -

3. Výše uvedené poznatky univerzita promítá do své verze společenské vize zpracované s přihlédnutím ke globálnímu kontextu, která je v této podobě určena pro odbornou i laickou veřejnost, zde: _____

Na závěr:

Naprosto nejdůležitější je, aby se na univerzitě vytvořily mechanismy zpětné vazby mezi její snahou o společenské uplatnění její role ve všech výše uvedených oblastech a analýzou bariér či problémů, které při tomto uplatnění její role vznikají, i příčin vzniku těchto bariér a problémů. V každé z oblastí či v každém směru této analýzy je nutné dojít až k tomu, co umožňuje problémy řešit. Spolupráce mezi univerzitami je z toho hlediska významná.

Realizační problémy jsou nejvýznamnějším zdrojem poznatků přispívajících ke konkretizaci její vize jak v oblasti využití vnitřních možností, tak při plnění jejího společenského poslání. Pokud si univerzita tuto zpětnou vazbu nevytvoří, je do určité míry slepá (a hluchá), pokud jde o pochopení toho, o co ve společnosti jde.

Univerzita je společenský subjekt nejlépe vybavený k tomu, aby mohl při poznávání příčin společenských problémů vycházet z výsledků svého působení. V současné době subjektem nejvýznamnějším, ne-li jediným, kdo může svým působením umožnit obrát k lepšímu, k vymanění společnosti z krize. A jak říká doktor v jedné z nejslavnějších a eticky nejzdařilejších českých filmových hlášek, když je někdo jediný, kdo může, tak musí.

6.13 Vize vybraných univerzit

Vize vybraných univerzit jsou uvedené v abecedním pořadí a upraveny do shodného formátu. Nejpřínosnější momenty jednotlivých vizí, které odpovídají realitě toho, co se na univerzitách odehrává, jsem zvýraznil tučně.³²

Vize Mendelovy univerzity v Brně

Posláním Mendelovy univerzity v Brně je být otevřenou univerzitou nabízející vzdělání reflektující potřeby 21. století a přispívající k obecnému rozvoji tvůrčí činnosti relevantní pro společnost a současně být dynamickou multikulturní institucí utvářející širší společenský vývoj.

Naše vize: Chceme být uznávanou univerzitou nejen na národní, ale také na mezinárodní úrovni, poskytovat unikátní kombinaci vzdělávacích, tvůrčích a profesně zaměřených aktivit. Tato vyvážená kombinace ve spojení se širokými možnostmi praktické výuky bude sloužit pro výchovu kvalitních a dobře uplatnitelných absolventů.

V oblasti vzdělávání chceme:

- **vybavit každého studenta komplexním souhrnem znalostí, dovedností a kompetencí, včetně schopnosti kritického myšlení, tj. kvalitním vzděláním;**
- nabízet relevantní vzdělávání reflektující potřeby 21. století;
- být otevřenou institucí ve vztahu k vnitřnímu i vnějšímu prostředí.

V oblasti tvůrčí činnosti chceme:

- přispívat k obecnému rozvoji poznání relevantního pro společnost;
- spolupracovat se všemi relevantními partnery;
- **přispívat k obousměrnému přenosu vědění mezi akademickou a aplikační sférou.**

V oblasti třetí role chceme:

- být multikulturním prostředím, které umožní vytvářet nové hodnoty;
- být dynamickou institucí utvářející širší společenský vývoj v ČR i ve světě.

Rovné zacházení, zásada stejné příležitosti. Pro MENDELU je pevnou zásadou stejné zacházení se všemi. Všichni mají stejnou příležitost k dalšímu profesnímu růstu, a to bez ohledu na svoji rasu, etnický původ, národnost, ideologii, náboženské vyznání, víru, světový názor, věk, pohlaví, sexuální orientaci, fyzický handicap, sociální původ nebo majetkový poměr. Každý z nás má tedy stejnou startovací pozici se všemi ostatními a nyní již bude záležet jen na něm samotném. Více k diverzitě a rovným příležitostem na MENDELU.

Na univerzitě ctíme a dodržujeme pravidla, jak ta obecná, která nás provázejí každodenním životem, jako jsou například pravidla slušného chování, tak i standardy, které stanovuje náš Etický kodex. Oblast výzkumu upravuje Prohlášení o politice zajišťování integrity výzkumu na Mendelově univerzitě v Brně.

Vize TU Liberec

Technická univerzita v Liberci se jasně profiluje v oblasti technických věd a matematiky, společenských a pedagogických věd, umění a zdravotnictví. **Cíleně**

³² Podklady poskytla Naďa Petřů.

směřuje k budování několika špičkových laboratorních pracovišť a týmů v oblastech, v nichž dosahuje celosvětově významných výsledků. Z hlediska výuky se v souladu s poptávkou po absolventech zaměřuje na obory, v nichž dosahuje v základním i aplikovaném výzkumu velmi dobrých výsledků. Opírá se o kvalitní a rozvinuté vědecké zázemí, **využívá synergického efektu jednotlivých součástí univerzity, akcentuje interdisciplinaritu ve výuce, výzkumu a vývoji.** Systematicky **spolupracuje s univerzitními a vědeckými pracovišti v zahraničí. Mezinárodní spolupráci naplňuje formou projektové spolupráce,** tvůrčí činnosti vědeckých a pedagogických pracovníků a ve studentských a docentských mobilitách.

Vize TU Ostrava

Jsme sebe-vědomá, průmyslem respektovaná univerzita, úspěšně rozvíjející individuální odborné i osobnostní předpoklady budoucích absolventů. Jsme unikátní živou laboratoří s profilovaným a mezinárodně uznávaným výzkumem řešícím budoucí výzvy společnosti v aktuálním čase. Každý na univerzitě přispívá k budoucím úspěchům jedinců, univerzity i společnosti.

Vize Univerzity Tomáše Bati

Naše univerzita je tu především pro studenty. Snažíme se, abychom jim poskytli co nejlepší podmínky pro co nejlepší přípravu na budoucí povolání. S tímto cílem budujeme univerzitu s pevným renomé ve vzdělávacím systému vysokoškolského vzdělávání, zajišťujeme kvalitní výzkum, rozvíjíme přirozené mezinárodní prostředí, a to při zachování sociální odpovědnosti uvnitř i navenek. Mezinárodní prostředí pomáhají vytvářet zahraniční studenti, jichž je na UTB zhruba 10 % a pocházejí z celého světa. Čeští posluchači pak jsou vedeni k výuce angličtiny a dalších cizích jazyků. Maximálně jsou podporovány všechny formy mezinárodní spolupráce a snažíme se, aby každý student, který projeví zájem, mohl alespoň část studia absolvovat v zahraničí.

Naše škola pracuje v konceptu podnikatelské univerzity. Co to znamená? Že univerzita klade důraz na předměty zaměřené na podnikatelství a vede své posluchače k tomu, aby sami byli schopní zrealizovat své podnikatelské záměry. **Také škola sama podniká a podporuje vznik start-upových firem svých absolventů.** Takže posluchači, kteří v sobě mají podnikatelského ducha, se u nás cítí jako doma. Stejně intenzivně se ale věnujeme i studentům, kteří se do budoucna vidí spíše jako zaměstnanci v některé zavedené firmě nebo instituci. Jde nám o to, abychom každému posluchači pomohli rozvinout potenciál, který v něm je.

Vize VŠFS, a.s.

- Budovat a rozvíjet plnohodnotné vysokoškolské pracoviště univerzitního typu.
- V odborném zaměření se přednostně koncentrovat na podnikatelský management, marketingovou komunikaci, finance, oblast regionálního rozvoje a veřejné správy, informatiky, aplikovaného práva, bezpečnosti a kriminalistiky.
- Zapojovat se do studijních a pedagogických aktivit evropského vzdělávacího prostoru.
- Soustředit se na inovaci a aktualizaci studijní nabídky, rozvoj vysoké kvality a úrovně zabezpečování vzdělávacího procesu a souvisejících služeb.

- Průběžně inovovat a dále rozšiřovat portfolio neakreditovaných vzdělávacích produktů.
- Nabízet speciální vzdělávací programy mezioborového charakteru pro absolventy jiných vysokých škol.
- V systému celoživotního učení zabezpečovat nové programy odpovídající aktuální poptávce.
- Ve vědecko-výzkumné práci zvýšit podíl základního výzkumu financovaného z vnějších zdrojů (GA ČR, TA ČR, operační programy atd.) a zapojení do mezinárodních projektů.
- Ve spolupráci s partnery průběžně zvyšovat manažerskou přitažlivost programů MBA.
- **Poskytovat další služby studentům v mimoškolní činnosti, vytvářet síť absolventů a program podpory nadaných studentů.**
- **Poskytovat absolventům informační servis využívající výzkumnou činnost a její původní výsledky.**
- Rozvinout vlastní plnohodnotnou nakladatelskou a vydavatelskou činnost pro vnitřní i vnější trh.
- V řízení školy uplatňovat moderní metody odpovídající nejlepší praxi.
- Vysokou úroveň materiálního a technického vybavení školy vytvářet účinnou podporu pro všechny oblasti její činnosti.

Vize VŠE

Cílem/vizí VŠE je zaujmout vedoucí postavení na trhu manažerského, ekonomického a infromatického vzdělávání v zemích střední Evropy. VŠE chce být vyhledávanou mezinárodně respektovanou výzkumnou univerzitou poskytující elitní bakalářské, magisterské a doktorské vzdělání v manažerských, ekonomických, infromatických a příbuzných oborech na všech fakultách, a kvalitní programy celoživotního vzdělávání určené špičkovým manažerům. VŠE si přeje vychovávat takové absolventy, kteří budou mít potřebný potenciál posilovat v rámci svého profesního působení širší sociálně-morální a environmentální odpovědnost ve společnosti.

Vize VUT Brno

Být mezinárodně uznávaným pracovištěm, které:

- spojuje excelentní výzkum s kvalitním vzděláváním,
- překračuje hranice jednotlivých vědních oborů,
- přináší nové hodnoty ve formě inovací, které mají přínos pro společnost,
- udává trendy v naplňování rolí moderní univerzity,
- je náročné ke studentům a zaměstnancům,
- vytváří přátelské a inspirující prostředí.

Hodnoty: Odpovědnost. Integrita. Excellence. Sebevědomí. Náročnost. Přívětivost.

Vize ZČU Plzeň

Posláním ZČU je zajistit kvalitní komplexní vzdělávání včetně doktorských studií českých i zahraničních studentů, opírající se o objektivní poznatky a vědeckou a tvůrčí činnost vysoké úrovně; být nezávislou platformou široké společenské diskuze i

hybatelem vzdělanostního potenciálu v západních Čechách, překračujícím jak hranice geografické, tak i hranice oborů a zažitých myšlenkových schémat.

Vize 2025 - Vzdělávat mladé lidi tak, aby pochopili širší souvislosti světa 21. století a mohli sami výrazně přispět k jeho pozitivnímu a udržitelnému rozvoji.

Základní hodnoty

Pro dosažení vize respektuje ZČU následující základní hodnoty:

- Svoboda, demokracie
- Tradiční morální hodnoty evropské civilizace
- Akademické svobody a odpovědnost
- Odvaha, slušnost a obezřetnost
- Profesionalita a sebedisciplína

Krédo ZČU: To nejlepší, co pro budoucí svět můžeme udělat MY, je napomáhat tomu, abyste to udělali VY.

6.14 Souhrnná poznámka k vizím univerzit

Patrně i laik si při čtení stávajících vizí univerzit povšimnul, že obsahují cenné momenty, z nichž některé vyjadřují to, co se univerzity daří, že však je co zlepšovat z hlediska role, kterou vize pro univerzitu má (viz část „*Význam vize univerzity*“). Dáme některá doporučení, jak posunout vize dál, či ještě lépe, jak odstartovat tvorbu vizí tak, aby to posunulo roli a kvalitu působení univerzit o kus dál:

1. Převzít od univerzit to, co se jim nejlépe daří, a uplatnit v podmínkách příslušné univerzity:

K tomu přímým kontaktem ověřit, jak to na univerzitě, jejíž podnět přijímáme, funguje a proč se jí to daří. Jedná se o standardní nástroj výměny zkušeností, který může přispět i k navázání spolupráce mezi univerzitami.

2. Formulovat priority výzkumné činnosti, zaměřit se na oblasti, kde působí tvůrčí týmy či kde jsou předpoklady pro vznik tvůrčích týmů:

To je poměrně náročný krok. Členové akademické obce mají tendenci přeceňovat své výsledky, evaluační mechanismy nenahrávají podpoře komplexního a týmového přístupu. To je jeden z důvodů toho, proč univerzitní svět tak trochu stagnuje oproti nárůstu výzev, které přicházejí od reality samotné. Jakmile by však začalo hledání dlouhodobých priorit a jejich mezigeneračního personálního zabezpečení, posunula by se univerzita o kus dál.

3. Podpořit všechny kroky vedoucí k posílení týmové práce, zejména po linii pracovní skupiny studentů vedené zkušeným pedagogem – dlouhodobě působící tvůrčí týmy – absolventské sítě:

Orientace tímto směrem je spíše vstupem do prostoru, který umožňuje postupně zvyšovat kvalitu společenského poslání, které univerzita plní. Každý krok dál musí stát na zažitých a vnitřně akceptovaných mechanismech, současně však vycházet z představy dlouhodobější perspektivy. Zde existuje velká návaznost na předcházející bod. K výběru priorit může přispět odpověď na otázku, kde jsou předpoklady vzniku studentských pracovních skupin napojených na mezigenerační tvůrčí týmy.

4. Návaznost na vizi vývoje společnosti: Docenění role produktivních služeb ve společnosti a univerzit jako jednoho z jejich nejvýznamnějších poskytovatelů z hlediska historické změny, o kterou ve společnosti jde:

Univerzita by se měla identifikovat s některou funkční vizí vývoje společnosti a modifikovat ji pro podmínky plnění svého poslání. Nemusí to být jedna vize a nemusí být domácího původu, ale měla by na ni explicitně odkázat. (V některých stávajících vizích takové náznaky jsou.)

Zde stojí za zdůraznění jeden důležitý moment. Univerzita se může identifikovat například s mezinárodně uznávaným Green Deal, který má v naší zemi konkrétní podobu vize prezentované pod jménem „*Nová dohoda*“, viz:

<https://novadohoda.cz/vyzva/>

To nepovažujeme za nevhodnější. V této vizi nejsou dostatečně doceněny možnosti, které se otevírají růstem ekonomické role produktivních služeb (vzdělání, včetně univerzitního, péče o zdraví, výchovy v rodině a působením kultury, mnohostrannou sociální práci zaměřenou na handicapované, znevýhodněné či vyloučené apod.). Tyto služby mohou:

- Plně využít lidský potenciál, který bude uvolňován v důsledku dříve popsaných technologických změn, zejména v důsledku růstu vstupu umělé inteligence do ekonomiky, správy společnosti i běžného života.
- Přesun těžiště osobní spotřeby či spotřeby domácností od konzumu k orientaci na rozvoj, uchování a uplatnění schopností:
 - Vede k mnohem bohatšímu životu, k naplnění reálného prožitkového bohatství lidského života, nalézání smyslu žití a bytí.
 - Zásadním způsobem snižuje zátěž přírody jak z hlediska využívání zdrojů, tak i poškozování přírody odpadními produkty či znetvořováním krajiny, tj. činí ekonomický růst nejen trvale udržitelným, ale i neomezeným a dynamickým.
- Zvyšuje inovační potenciál společnosti, který se mění ve faktor radikálního snižování přírodních vstupů nutných k dosažení konečných efektů přispívajících ke kvalitě lidského života.

Jinými slovy – stávající „greendealovské“ vidění řešení vztahu společenského vývoje a přírodního prostředí je příliš setrvačné, nereflektuje dostatečně ani roli univerzit samotných, univerzity mohou svou činností přispět v návaznosti na něj k postupnému vytváření a vnitřnímu sdílení perspektivnějších, přitažlivějších a realističtějších alternativ.

5. Vytváření zpětné vazby mezi analýzou toho, co se daří univerzitě realizovat a uplatnit ve společenské praxi na jedné straně, na straně druhé identifikováním vnitřních i vnějších příčin toho, co a proč se nedaří; využití této zpětné vazby pro konkretizaci vlastní a společenské vize:

Proto by univerzita měla formulovat konkrétní kroky zdokonalování svých vnitřních mechanismů a postupu v oblasti výzkumných priorit, podrobit to, co se nedaří, kvalifikované diskusi s cílem odpovědět na otázku, proč se to nedaří a jak dál. Zde je vhodné od počátku počítat s tím, že názory nebudou jednoznačné, tj. že je vhodné formulovat alternativní pohledy. Důležité je tyto alternativní pohledy zaznamenat.

7. Metodologická role vize z hlediska reformy penzijního systému

7.1 Předmluva k této problematice

Metodologická role vize z hlediska kontextu reálného vývoje se nejzřetelněji projevuje v oblasti diskusí (v některých případech spíše potlačování diskusí) vztahujících se k reformě penzijního systému. V této oblasti se setkáváme zejména s následujícím:

1. Ignorování dvou zásadních efektů, které má růst role produktivních služeb (tj. služeb zaměřených na nabývání, uchování a uplatnění lidských schopností, v případě sporů o reformu penzijního systému jde zejména o jejich roli při prodloužení období výdělečného uplatnění člověka na profesních trzích). Konkrétně se jedná:

- O efekt změny charakteru osobní spotřeby a spotřeby domácností, z hlediska podílu produktivních služeb. Zvýšení podílu produktivních služeb výrazně posiluje podíl spotřeby těch služeb, které jsou (na rozdíl od spotřeby hedonistického či okázalého typu) šetrné ve vztahu k životnímu prostředí, zatěžují životní prostředí minimálně či vůbec.

- O efekt zvýšení inovačního potenciálu společnosti, který vede ve svých důsledcích (alternováním a snižováním materiálních a energetických vstupů) k prahově nízkým hodnotám.

2. Vytržení problematiky reformy penzijního systému z komplexu změn, které je nutné realizovat, aby byla společnost vyvedena z krize, tj. k prosazování reforem nepodložených vizí. To má za následek upřednostňování krátkozrakých změn, jejichž výsledný efekt je negativní, působí přímo proti deklarovaným cílům.

3. Otevírá prostor pro působení pozičního investování, pro zvýšení míry administrativně pozičního přerozdělování, které se ve svých důsledcích obrací proti přirozeným vývojovým tendencím společnosti i lidem samotným.

Jedná se o typickou oblast zneužití nedostatečné komplexnosti koncepcí vycházejících z Green Dealu, v nichž se projevuje vliv globální moci vyrůstající z propojení struktur vzniklých na bázi pozičního investování a na bázi vzájemného krytí porušení obecně přijatých zásad.

Současně se jedná i o oblast, ve které lze nejnázorněji existovat možnosti pozitivního řešení problémů, s nimiž se každý setkává v globálním i lokálním měřítku (včetně dopadů na jeho vlastní život).

Tato část monografie má určité „akční“ prvky, resp. je popisem a analýzou vztahu mezi reálným děním a jeho ideovou reflexí vycházející z prezentovaného pojetí perspektivní, realistické a přitažlivé vize. Proto budeme uvádět jednotlivé jevy s daty, kdy k nim došlo.

7.2 Naděje, která může zůstat nevyužita

Nedlouho po volbách v roce 2021, konkrétně 11. dubna, uveřejnil časopis *Peníze.cz* rozhovor s ministrem práce a sociálních věcí M. Jurečkou, ve kterém byla zveřejněna jeho tehdejší představa toho, jak sociálně přijatelným a ekonomicky efektivním

způsobem reformovat penzijní systém, tak, aby ustál demografické tlaky a stal se trvale udržitelným³³. Citujeme nejdůležitější část rozhovoru:

„Otázka: Při oznámení vzniku expertního důchodového týmu jste řekl, že chcete klást důraz i na to, aby byl důchodový systém do budoucna finančně udržitelný. Dosud je silně závislý na vybraném pojistném, proto je podle vás nezbytně nutné jej stabilizovat dodatečnými příjmy. Kde se dají vzít další příjmy pro financování důchodů?

Jurečka: Nejzásadnější je, že **udržitelnost jsme schopni ovlivňovat tím, jak silný a robustní je průběžný systém.** Jde o to, jakou máme ekonomickou aktivitu, kolik máme ekonomicky aktivních lidí a **jak dlouho jsou aktivní. Musíme lidi na rodičovské nebo v důchodovém věku více zapojit do aktivního života.** Lidé také musí pochopit, že mají spoluzodpovědnost za svůj důchod, že si v rámci třetího pilíře mají spořit na stáří. Stát musí zajistit atraktivnější podmínky tohoto...

Otázka: Jak konkrétně chcete podpořit větší zapojení lidí v důchodovém věku nebo na rodičovské do ekonomické aktivity?

Jurečka: To je otázka daní. **Musíme je nastavit tak, aby se zaměstnavatelům vyplatily zkrácené úvazky. Dnes žádná taková motivace není. Ztrácíme mnoho lidí, kteří by mohli alespoň částečně pracovat. Lidé s důchodovým věkem v současnosti v drtivé většině končí s prací či podnikáním. Pro společnost je to škoda, nepředávají se zkušenosti a stát také přichází o příjmy z daní...**

Otázka: Udržitelnosti by výrazně prospělo i další postupné zvyšování důchodového věku. Je to pro vás cesta?

Jurečkova odpověď: **Nešel bych tudy. Chápu, že se zvyšuje doba dožití, ale na druhou stranu si musíme říct, jaká je kvalita života ve vyšším věku. Chci jít cestou motivace, říkat lidem, že pokud na to fyzicky i mentálně mají, ať pracují dál i v důchodovém věku. Ale říkat to paušálně všem ve všech profesích podle mne nejde. Když je člověk po celém dospělém životě v práci opotřebovaný, roste pak i riziko pro lidi, kteří jsou na jeho práci závislí. Paušálně zvyšovat věk odchodu do důchodu tedy nechci.”**

S tím, co tehdy navrhoval M. Jurečka, lze souhlasit:

1. Přinášelo výhodu tomu, kdo svoji profesní kariéru spojí s tím, aby ho práce bavila i ve vyšším věku a aby získal více než dnes.

2. Aby z velmi výrazných ekonomických efektů měli prospěch i ti, kteří z různých důvodů nemají možnost prodloužit dobu svého produktivního uplatnění, jsou vyčerpáni, nemají o to ani zájem, v některých případech závislých na typu profesí dokonce musejí dráhu svého produktivního uplatnění zkrátit.

Jde o reformu, která zabezpečí obojí a takovou reformu lze provést.

3. Tím se navíc otevře cesta ke komplexním reformám, která vrátí člověka do normálního světa.

M. Jurečka nebyl první z politiků současné vládní koalice, který uvedenou cestu navrhoval. Ještě před tím stejnou cestu zabezpečení trvalé udržitelnosti penzijního systému navrhovali i další, viz např. článek *Do důchodu dříve i podle libosti: Rodí se plány, jak to politicky realizovat*³⁴ uveřejněný 1. července 2021:

„Lidé by si mohli zvolit, zda půjdou do důchodu dříve, zároveň by ale stát měl zvýhodnit takzvané přesluhování. Je o tom přesvědčen například Věslav Michalik, kandidát na

³³ https://www.penize.cz/duchody/431314-minimalni-duchod-a-bonusy-za-deti-duchodova-reforma-podle-jurecky?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu

³⁴ <https://ceskeduchody.cz/zpravy/odchod-do-duchodu-drive-flexibilita-rodí-se-politické-plány>

ministra financí za Piráty a STAN. Momentálně až na výjimky není možné odejít do důchodu dříve než v 60 letech.

Je to odvážná myšlenka, zvláště v době, kdy je důchodový účet ve ztrátě, ale v politické debatě se začíná objevovat stále častěji. Řeč je o mnohem větší flexibilitě při odchodu do starobního důchodu.

Lidé by podle představ části politiků a ekonomů mohli mít mnohem více volnosti, což by ocenili zvláště nemocní lidé a pracovníci v náročných profesích, kteří by mohli jít do důchodu i mnohem dříve než dnes. Zároveň by ale **měli být zvýhodněni ti, kteří budou pracovat déle, tedy takzvaně přesluhovat.**

Zastáncem této představy je například Věslav Michalik, bývalý bankéř, starosta a také společný kandidát koalice Pirátů a STAN na ministra financí. Podle něj je důležité hledat rovnováhu mezi finančními možnostmi státu a vyplácením důchodů. „Je to relativně jednoduchá trojčlenka, kterou pak parametrizujete různými dodatečnými věcmi. Ale je jednoduchá v tom, že záleží na tom, kolik vyplácíte, jak dlouho a kolika lidem,“ uvedl v rozhovoru pro pořad Prostor X na Streamu.

Michalik odmítá debaty o zvyšování důchodového věku, který je momentálně zastropován na 65 letech, a místo toho navrhuje větší flexibilitu při volbě data odchodu do důchodu. „Já si myslím, že správně je o tom přemýšlet tak, že pojďme to udělat flexibilní. Nenuťte lidi, kteří v zásadě nechtějí, aby už šli (do důchodu, pozn. red.), a ti, kteří by chtěli dříve, že ještě nesmí,“ řekl v rozhovoru s tím, že by ale museli být výrazně více zvýhodněni lidé, kteří by pracovali déle. Nyní to není dostatečné a senioři nejsou motivováni pracovat.

Piráti (v koalici se STAN) se momentálně v předvolebních průzkumech pohybují střídavě na prvním a druhém místě, **obecně plánují více podpořit pracující důchodce.** „Obecně jsme pro pozvolný přechod osob do důchodu. Stát by měl podporovat práci na částečný úvazek, ať již seniorů nebo lidí blížících se k důchodovému věku,“ řekl pro České důchody poslanec a člen důchodové komise **Tomáš Martínek.**“

K článku M. Jurečky z 11. dubna 2022 byla tehdy (15. dubna 2022) položena následující otázka: „**je Jurečka schopen svoji nosnou vizi pojetí reformy penzijního systému ustát, zda nedostane za to, o co se pokouší, nedostane žlutou či dokonce červenou kartu**“³⁵

Otázka nebyla položena náhodou. V té době již intenzivně probíhaly práce na této verzi perspektivní, realistické a přitažlivé vize. Shodou okolností právě v ten den bylo uveřejněno 120 pokračování seriálu k této vizi, ve kterém byl formulován záměr zpracovat tuto monografii a prezentována její předběžná struktura, jako její šestá část byla navržena:

„Příklad resortní konkretizace vize

- Cesta ke zvýšení efektivnosti péče o zdraví z hlediska prodloužení doby produktivního uplatnění člověka (včetně ocenění ekonomických efektů)
- Souvislost s dalšími součástmi komplexní reformy systémů sociálního investování a sociálního pojištění“³⁶.

Při diskusích k dané otázce bylo opakovaně zdůrazněno, že pokud se k reformě nepřistoupí dostatečně komplexně s pochopením toho, o jakou historickou změnu v této souvislosti jde, převládnu tlaky na **zneužití reformy penzijního systému**

³⁵ <https://radimvalencik.pise.cz/10213-ma-jurecka-sanci-prosadit-svou-penzijni-reformu.html>

³⁶ <https://radimvalencik.pise.cz/10191-vize-jakou-potrebuje-120.html>

místo využití této reformy k pozitivní změně společnosti a k otevření cesty pro nový typ ekonomického růstu.

Nyní jsme svědky, že došlo k tomu, čeho se bylo možné obávat. M. Jurečka místo motivačního řešení založeného na zvýšení výkonnosti penzijního systému navrhuje administrativně modifikované demotivující řešení podlamující jak výkonnost penzijního systému, tak i ekonomický základ společnosti.

V rozhovoru pro *Novinky* 7. února 2023 odpovídá na otázku:

"Podle našich informací je v pracovních materiálech jako varianta věk odchodu do důchodu 68 let." takto: *"Podívejme se na to z pohledu veřejných financí, udržitelnosti důchodového systému do budoucna... Demografický deficit je v České republice za posledních 30 let zhruba až 900 tisíc nenarozených dětí."*

Ještě před tím M. Jurečka rozvíjí svoji představu, jak by "nepaušální" (administrativní) řešení mohlo vypadat:

"Chci, abychom hledali cesty, jak věkovou hranici nastavit s ohledem na dvě věci – jednak na prodlužující se délku dožití a také délku života ve zdraví a pak na to, že se mění doba, kdy lidé začínají být aktivní na pracovním trhu. Přicházíme na něj s prodlužující se dobou studia později, a to je potřeba do systému promítnout. - Jsem si samozřejmě plně vědom toho, že jsou tady fyzicky náročné profese, kdy je pro lidi, kteří v nich pracují celý život, problém vydržet do 65 let. Proto chci, aby systém měl férovou a spravedlivou flexibilitu. A aby bylo jasné, že jestliže někdo začal pracovat v 18 letech a dělal náročnou profesi, bude moci odejít do důchodu dříve bez toho, že by mu byl krácen. Protože zaměstnavatel by za něj měl odvádět vyšší pojistné, aby se nevytvářel deficit, aby byla vyrovnaná bilance. - Takže nemám rád formulace, které někde běhají v médiích, že se bude posouvat paušálně hranice odchodu do důchodu. Tímto směrem se nechci vydat, chci, abychom opravdu odlišovali různou náročnost profesí a to, kdy člověk na pracovní trh přichází. Tedy to, že někdo začal pracovat a přispívat do důchodového systému po vyučení a někdo po dokončení doktorandského studia... - Bylo by nefér komentovat detailní parametry, dokud to nebude mít projednáno se všemi politickými partnery. Variant řešení máme několik a pro mě je klíčové, aby systém narovnal některé záležitosti například i v oblasti odvodů a poměru toho, kolik potom člověk získává v důchodu."³⁷

Lze ocenit, že se M. Jurečka snaží být sociálně citlivý a vnímá existenci profesí, ve kterých 60 let je víc než dost. Ale to, co navrhuje je:

1. Velmi zneužitelné, administrativní rozlišování povede ke korupci, lobbování, "přítelíčkování" apod. Existuje obrovské množství hraničních případů (např. bude nutné rozlišovat formy studia apod.). Výsledný efekt bude pochybný.

2. Především však zcela vypadl **motivační efekt**, o kterém loni touto dobou Jurečka hovořil. Tedy to naprosto zásadní. Paušální prodloužení doby, byť jen pro některé profese, **znemožní posílit výkonnost penzijního systému k individuálně motivovanému dobrovolnému prodloužení doby (postupně rozvolňovaného) profesního uplatnění za aktivní podpory všech zúčastněných subjektů.**

³⁷ https://www.novinky.cz/clanek/ekonomika-jurecka-duchodovy-vek-bude-podle-profese-a-vzdelani-40422115?token=fmRpMGRpMDw-PD06ND0-PDk8NTk4OzU6Pjg1cXkwPDs6ODo5NT0_OiM_NThxeWgwPDs6ODo5NT0_OiM_NThxbjBPPEtLSUg5PUtONTk-Tzq5NDQ9Pkw1TkW0PD1JTz85OjY8Ozo7PT0-NTQ5Iz06OQ

7.3 Jaké jsou rezervy spojené s posílením výkonnosti, tj. motivační role penzijního systému

Uvedeme sedm možností zvýšení výkonnosti penzijního systému a efektů, které lze dosáhnout, včetně jejich ocenění:

1. Umožnit, aby osoba, která dosáhla důchodového věku a je v té době výdělečně činná, mohla volit smíšenou alternativu mezi souběžným pobíráním části důchodu a výraznějším zvyšováním výše důchodu. Toto opatření lze realizovat prakticky okamžitě, za plné shody a bez jakýchkoli nákladů. Efekt je založen na tom, že nutnost vybrat jednu z krajních alternativ – buď pobírat souběžně plný důchod, nebo se ho vzdát – je pro osoby uvažující o tom, zda ukončit výdělečnou činnost, demotivující. Smíšená alternativa pro některé z nich může být naopak přitažlivá.

Odhad účinku: Oproti současnému stavu by se počet výdělečně činných osob v důchodovém věku zvýšil po přepočtu na plné úvazky o 0,5 %.

2. Komplex pracovně právních opatření, která umožní postupné rozvolňování pracovních aktivit. Průzkumem v terénu se zjistilo, že poměrně velká část zaměstnanců by byla ochotna pokračovat v pracovní činnosti, pokud by jim byl zaměstnavatel ochoten snížit úvazek. Zaměstnavatelé mají o osvědčené zaměstnance důchodového věku často zájem, ale možnost jejich udržení formou zkráceného úvazku zatím přehlížejí. Vytváření pracovních příležitostí na snížený úvazek pro osoby ve vyšším věku by se mělo a mohlo stát součástí firemní kultury a společenské odpovědnosti firem.

Odhad účinku: Oproti současnému stavu by se počet výdělečně činných osob v důchodovém věku mohl zvýšit (po přepočtu na plné úvazky) o cca 2 %, a o dalších cca 5 % v delší perspektivě.

3. Zvýšení motivační síly průběžného penzijního systému k prodloužení doby dobrovolného produktivního uplatnění podle individuálních možností při současném posílení solidarity mezi těmi, kteří chtějí být i ve vyšším věku produktivně činní, a těmi, kteří již být nemohou či nechtějí. To lze zajistit vhodným přechodem ke specifické podobě NDC systému. Dokonce by stačilo vytvořit "postgraduální nadstavbu" průběžného systému, do které by mohly vstupovat osoby, které dosáhly hranice 65 let podle zásady, kolik peněz do systému vložím, tolik v podobě doživotní renty (po odpočtu vhodně nastaveného vnitro generačního solidárního odvodu) dostanu zpět. V principu by bylo možné tuto nadstavbu rozšiřovat směrem k nižším ročníkům a reformovat celý systém. Jedná se o dlouhodobý základ dále uvedených navazujících kroků.

Odhad účinku: Oproti současnému stavu by se počet výdělečně činných osob v důchodovém věku mohl zvýšit po přepočtu na plné úvazky cca o 3 až 5 %, zejména by se však otevřela cesta k navazujícím zásadním změnám s výrazným efektem.

4. Motivovat zdravotní pojišťovny a prostřednictvím nich poskytovatele zdravotních i lázeňských služeb k prodloužení fyzických i psychických předpokladů uplatnitelnosti člověka na profesních trzích včetně využití lázeňské péče a vhodně volených kulturních programů v rámci ní (přirozeně s přihlédnutím ke specifické zátěži osob v jednotlivých profesích). To lze zajistit tak, že část odvodů z výdělečné činnosti do zdravotního pojištění osob nad 65 let bude zůstávat příslušné výdělečně činné osobě na účtu, ze kterého bude moci hradit nadstandardní zdravotní péči určenou dané osobě právě k prodloužení doby dobrovolného produktivního uplatnění. Tím bude rovněž každá zdravotní pojišťovna zainteresovaná na poskytování těchto služeb, o které

jde, včetně prevence, monitoringu zdraví či poskytování lázeňské péče. Tak, aby osob, které se produktivně uplatňují v produktivním věku, bylo v jejím pojišťovacím kmeni co nejvíce.

Odhad účinku: Oproti současnému stavu by se počet výdělečně činných osob v důchodovém věku zvýšil po přepočtu na plné úvazky o cca 1,5 až 2 %. Postupným zdokonalováním systému podpory produktivního uplatnění v této oblasti, včetně zdokonalení tímto směrem orientovaných lékařských technologií k prodlužování lidského života v přiměřeně dobrém zdravotním stavu v průměru až cca o 10 %.

5. Celoživotní vzdělávání včetně certifikovaných kurzů zaměřených na upgrade schopností (profesních, komunikačních, sebezpečí o zdraví apod.) poskytovaných univerzitami s ohledem na reflexi změn ve společnosti. I tyto vzdělávací služby lze ufinancovat z jejich ekonomických efektů. Postupně se změní celý vzdělávací systém.

Odhad účinku: Oproti současnému stavu by se počet výdělečně činných osob v důchodovém věku zvýšil po přepočtu na plné úvazky o 0,5 až 1 %. Ve dvacetileté perspektivě až o 5 %.

6. Osvěta směřující k tomu, aby člověk od dětství uvažoval o celé své profesní kariéře, postupně si konkretizoval představu o své seberealizaci. Náklady v tomto směru jsou minimální a lze začít realizovat neodkladně. Pokud se tím postupně ovlivní dominující pohled na svět, povede to ke snížení procenta těch, kteří jsou odkázáni na financování z penzijního systému. Jde o změnu životního stylu směrem k přirozenému životu naplněnému smyslem.

Odhad účinku: Oproti současnému stavu by se počet výdělečně činných osob v důchodovém věku zvýšil po přepočtu na plné úvazky o až o 5 %.

7. Hlavní a klíčové: Růst role tvůrčích mezigeneračních týmů v ekonomice jako nositelů inovačního potenciálu i jako oblasti ekonomicky velmi efektivního uplatnění osob vyššího věku. To ovšem předpokládá vymanění se ze setrvačného vývoje směřování ke společnosti.

Odhad účinku: Oproti současnému stavu by se počet výdělečně činných osob v důchodovém věku mohl zvýšit (po přepočtu na plné úvazky) v důsledku růstu role tvůrčích mezigeneračních týmů v perspektivě 20 let od zahájení komplexních reforem až o 10 až 15 %, což je víc než dostatečné pro jeho udržitelnost. V delší perspektivě pak ještě o vyšší procento...

Pokud shrneme výše řečené, tak problém trvalé udržitelnosti průběžného penzijního systému lze řešit výše uvedeným způsobem, protože během 20 let lze dosáhnout zvýšení počtu výdělečně činných osob v důchodovém věku po přepočtu na plné úvazky o více než 20 % oproti současnému stavu (při současném výrazném zvýšení výdělků). To je pro jeho trvalou udržitelnost více než dostatečné. K tomu je nutné uvažovat výrazné pozitivní efekty v oblasti daňového systému. Současně s tím bude probíhat přechod ke společnosti, jejíž ekonomika je založena na produktivních službách.

Na *Kudy z krize* je k tomu podrobný rozbor z pera J. Šulce, dlouhodobého experta ČMKOS na pensijní systém a poradce předsedy senátu M. Štěcha³⁸.

³⁸ <https://www.kudyzkrize.cz/2022/12/04/jaroslav-sulc-k-duchodove-reforme/>

7.4 Proč došlo k Jurečkovu obratu?

Jurečkův rozhovor obsahuje i řadu pozitivních momentů, např. zvýšení výkonnosti penzijního systému formou zabudování motivací k pořízení a výchově dětí, viz: "navrhujeme jeden procentní bod z pojistného, který by mohly převádět pracující děti přímo na výplatu důchodů svých rodičů". Tuto motivaci, dle diskusí v Potůčkově komisi, by bylo možné zvýšit až na 5 %. Není to populismus, protože zde je podstatné, jak rodiče děti vychovávají.

Tím spíše je na místě otázka, **proč došlo k Jurečkovu obratu a proč tento obrat bylo možné předpovědět**. Zde je odpověď:

V reformě penzijního systému jde o mnohem víc, než se zdá. Je to jedna z oblastí ekonomiky, ve které může začít a proběhnout podstatná část zásadní proměny ekonomiky směrem k ekonomice, která je pro člověka (jejím cílem i rozhodujícím faktorem je rozvoj a uplatnění schopností člověka v mnohem větší míře než dnes), která se dynamicky vyvíjí, přičemž růst v ní je nejen trvale udržitelný, ale neomezený.

Jedná se o **alternativu tupého greandealovského vidění založeného na nesmyslných restrikcích, devastujících projektech, globálních čachrech s povolenkami, které žene celou globální civilizaci do slepé uličky zániku**.

Otázka pak stojí takto: **Proč současná globální moc místo rozumného a perspektivního řešení zoufale lpí na nesmyslném, proč žene civilizaci do slepé uličky jejího zániku a proč připustí k možnosti něco ovlivnit jen ty, kteří se jí podřídí?**

Pohled „do zpětného zrcátka“ nejen lidských dějin, ale i vývoje přírody ukazuje, že posuny vpřed mají podobu určitých skoků, po kterých následuje dlouhé období využívání prostoru, který se otevřel. Pokud se nenabídne příležitost pro výrazný posun vpřed, začnou v systému (společenském i přírodním) narůstat problémy. Shodují se na tom vědecké kapacity ze zcela odlišných oblastí, např. egyptolog M. Bárta (2021) či evoluční biolog a parazitolog J. Flegr (2016)

Jaké to má vysvětlení? Jakmile dojde k pokroku nějaké populace (ať již v rámci přírodního nebo společenského vývoje), jakmile se populace dostane o něco výše, než byla, a nemusí usilovat o každodenní přežití, začnou v ní nezadržitelně bujet mechanismy toho, co lze nazvat parazitováním na úspěchu, a to právě díky „polštáři evolučního úspěchu“. Tím se zablokuje další pokrok, končí postup vpřed a populace (v případě společnosti civilizace) začne upadat. Zahubí jí právě to, co ji zrodilo, tj. onen evoluční úspěch, který vytvořil živnou půdu pro „endoparazity“, tj. pro ty parazity, kteří jsou z dané populace a nikoli z vně. Právě to je příčinou problémů, se kterými se potýká a v různé míře v jednotlivých zemích vyrovnává či nedokáže vyrovnat celá globální civilizace.

Další pokrok je možný v alternativní enklávě nebo po prodělání hlubší krize, která přivede populaci na pokraj stability či přežití. Právě v takových podmínkách se může (ale nemusí) zrodit nové, následuje evoluční skok, další evoluční úspěch, populace se dostává na vyšší úroveň, „rozjede se“. Proto potřebujeme znát:

1. Podstatu systému parazitování na úspěchu, tj. kdo jsou endoparazité, jak fundují a proč vedou vývoj do slepé uličky.
2. Co je základem budoucího úspěchu, který umožní poposkočit vpřed a otevře cestu dalšímu vývoji. Tomuto druhému bodu budeme bližší věnovat pozornost.

K odpovědi na druhou otázku potřebujeme perspektivní, realistickou a přitažlivou vizi, která bude žít a replikovat se jako alternativa setrvačného uvažování, toho setrvačného uvažování, které brání nalezení východiska z problémů, které prožívá celý svět.

Čím více se vymaníme ze zajetí setrvačného pohledu, čím více si uvědomíme příčinu a podstatu změn, do kterých jdeme, čím komplexnější vizi budeme mít a čím plněji pochopíme vzájemnou provázanost reforem v jednotlivých oblastech společenského života, tím menší rizika nás čekají, tím lépe a plněji využijeme možnosti, které se otevírají. Pochopení podstaty a obsahu změny, do které jdeme, má ještě jeden důležitý praktický i strategický význam: Čím lépe budeme znát, jaké změny a proč je třeba je provést, tím větší vůlí, odhodláním a trpělivostí při jejich prosazování se vyzbrojíme. Není důležité změny uspěchat, důležité je jednotlivé kroky správně dávkovat, získávat pro ně podporu a tím vývoj posunout co nejdále.

Možná, pokud se podaří vytvořit vztahy, za kterých je naplněním života člověka svobodný rozvoj jeho osobnosti, přičemž svobodný rozvoj každého je podmínkou rozvoje všech a současně i základem nejefektivnějšího typu ekonomiky, skončí předhistorie lidského rodu a člověk se dostane na úroveň, na které již nebude hrozit recidiva kontaminace komunity endoparazity. Proč to lze předpokládat? Protože není vyloučeno, že právě toto je **evolučně stabilní strategie lidstva.**

Každopádně žijeme v době, která v mnohém připomíná průmyslovou revoluci. Průmysl, 4.0, digitalizace, nanotechnologie, umělá inteligence a některé další technologické výboje vedou k nebývale intenzivnímu šíření inovačních vln zvyšujících úspory energií, materiálů, které vedou k tomu, že se ekonomika stává mnohem šetrnější k přírodnímu prostředí, které vytvářejí nové potřeby lidí. Výrazně roste poptávka po těch schopnostech člověka, které nelze nahradit umělou inteligencí.

To je pohled na současnost optimistickým prizmatem. Na druhé straně měnící se realitu vnímáme příliš setrvačně, společenské poměry umožňují téměř všem více či méně parazitovat na benefitech technického pokroku, aniž by do popředí vyzdvihovaly osoby, které jsou inovátory, aniž by podporovaly vznik, rozšiřování a propojování tvůrčích týmů.

Objektivně roste role odvětví, která umožňují nabývání, uchování a uplatnění lidského kapitálu:

- Vzdělání a celoživotní vzdělání včetně systematického „upgrade“ lidských schopností v návaznosti na technologické změny, generování nových potřeb lidí i změny probíhající ve společenském organismu.
- Výchovu s důrazem na mezigenerační soudržnost, zodpovědnost k tomu, co bylo vytvořeno předcházejícími generacemi, pěstování volných vlastností, osobní zodpovědnosti za společenský vývoj.
- Zdravotnictví, které umožňuje obnovovat produktivní aktivity člověka, prodloužit horizont, ale i zenit výdělečného uplatnění jeho znalostí a zkušeností.
- Lázeňství přispívající k obnově duševních a psychických sil, umožňující v období plné pracovní angažovanosti dočasně rozvolnit životní aktivity člověka, v pozdějším věku pak nasměrovat profesní trajektorii k postupnému rozvolňování profesních aktivit.
- Sociální práce zaměřená na odstranění nejrůznějších handicapů, znevýhodnění, diskriminací a vyloučení.

V této souvislosti je nutné zdůraznit, že funkce vytváření a udržování sociální infrastruktury má výrazné a perspektivně stále rostoucí produkční efekty, a to zejména v návaznosti na produkování i uchování lidského kapitálu a tím i pro zvyšování inovačního potenciálu země.

Paradoxem současné doby a určitým svědectvím toho, že naše civilizace stojí opět na křižovatce (Richta, 1965) je, že v některých z uvedených odvětví nejenže neshledáváme dostatečný pokrok (např. v oblasti špičkového vzdělání), ale spíše úpadek.

Nelze nepřehlédnout ani to, že místo vytvoření podmínek k tomu, se uvedená odvětví produktivních služeb postavila na vlastní nohy financování výrazných ekonomických efektů pramenících z poskytování produktivních služeb, jsou ve většině zemí tato odvětví odkázána na administrativní přerozdělování prostředků, které vede nejen k deficitu prostředků, ale i ztrátě motivací producentů produktivních služeb a otevírá prostor pro nejružnější formy parazitování spojením s pozičním investováním a působením struktur založených na vzájemném krytí porušování obecně přijatých zásad.

Důležitá není otázka, zda je srovnání současné doby s průmyslovou revolucí příliš nadnesené v tom smyslu, že by se odvětví produktivních služeb mohla změnit v dominantní sektor společnosti, tak jako se to podařilo průmyslu, či zda naopak nedoceňuje hloubku a výraznost změn, které nás čekají, pokud chceme zajistit další perspektivu pro naši civilizaci. Jak již bylo výše naznačeno, důležité je, že společným jmenovatelem reforem je podstatné zvýšení role produktivních služeb. Základním předpokladem vzrůstu jejich role je to, aby jejich financování co nejvíce vycházelo z ekonomických efektů, které jejich působením vznikají. K tomu jsou nezbytné zásadní reformy financování systémů sociálního investování a sociálního pojištění, zejména vzdělání (které je spojeno s investováním do lidského kapitálu), zdravotnictví (které je spojeno s investováním do lidského kapitálu i pojištěním lidského kapitálu), penzijním systémem (který je spojen s pojištěním lidského kapitálu).

Praktickou otázkou je, kde a čím komplexní reformy začít. Koncem minulého století byla podniknuta řada pokusů v oblasti financování špičkového, resp. vysokoškolského vzdělání. V řadě zemí došlo ke snaze zdokonalit a převzít tzv. australský systém HECS. Velmi blízko k jeho zdokonalení a uplatnění v podmínkách naší země formou přijetí příslušného zákona byla i naše země (Zákon, 2002). Významné v této oblasti byly zejména práce N. Baara (2004, 2012), I. Palacios (2004), u nás P. Matějů (vedoucí týmu, který zpracoval návrh Zákona o změně financování na vysokých školách a který byl jeho předkladatelem). Velmi nadějný systém MyRichUncle se rodil ve Spojených státech.

V té době se však již začalo ukazovat, jak hluboce se zakořenilo administrativní ovládnutí ekonomiky a potlačování výkonnosti v těch oblastech, které jsou pro budoucnost klíčové. Reformy byly zvráceny v globálním měřítku a systém vzdělání v Evropě (nejen v EU) byl podřízen tzv. Boloňskému procesu, který demotivoval všechny jeho účastníky, otevřel cestu k nadvládě průměrnosti a hlubokému propadu úrovně vysokoškolského vzdělání.

Dnes se z řady důvodů zdá, že nejperspektivnější cestou je odstartovat reformy prostřednictvím zvýšení motivační role penzijního systému. Jednak proto, že je nutné řešit problém stability penzijního systému (a objevuje se i poptávka po teoretické opoře vycházející z praxe), jednak proto, že v této oblasti se zvlášť dobře projevuje to, jak spolu jednotlivé oblasti poskytování produktivních služeb a vytváření podmínek pro zvýšení efektivnosti těchto služeb souvisejí.

8. Využití nástrojů analýzy pozičního investování k rozlišení reforem a antireforem

8.1 Popis a definování fenoménu pozičního investování

Paralelně s pěstováním perspektivní, realistické a přitažlivé vize probíhají práce v oblasti zdokonalování nástrojů **pozičního investování**. Jedná se o oblast základního výzkumu, kde – jak se ukazuje – každý krok ve zdokonalení nástrojů umožňuje lépe identifikovat:

- Jak rozvíjet finanční trhy tak, aby byly investiční příležitosti co nejvíce využívány podle míry jejich výnosnosti.
- Jaký původ mají bariéry, které tomu brání.
- Jak volit jednotlivé kroky při přípravě a realizaci reforem (včetně toho, na co zaměřit pozornost).
- Kde je žádoucí, resp. nezbytná veřejná diskuse k překonání některých stereotypů.

Roli pozičního investování lze pochopit několika cestami, které se vzájemně propojují:

1. Nejnázornější cestou je vysvětlení **paradoxu, který vzniká v ultimátních hrách**. Proč většinou hráč, kterému je nabídnuto rozdělení např. 10 pro něj, 90 nabízejícímu (či 20:80) nesouhlasí?³⁹ Je to jen věc psychologie, např. závisti či pocitu křivdy z nenaplněného očekávání (Vavra, Chang, Sanfey, 2018), nebo to má hlubší příčinu, kterou lze odhalit modelem pozičního investování?

2. K odhalení vede i cesta přes **ekonomii produktivní spotřeby, tj. ekonomii, ve které cílem spotřeby není užitek ve smyslu prožitku, ale tvorba a provozování aktiv, která přinášejí budoucí příjem**, včetně investování do rozvoje schopností či společenské pozice (Černík, Valenčík, Wawrosz 2020). Umožňuje odpověď na otázku, co brání tomu, aby byly investiční příležitosti využívány podle míry jejich výnosnosti.

3. Významná je **analýza Marxova pojetí osobní spotřeby kapitalisty** v jeho Kapitálu II. (Marx 1885), který nedokázal dokončit. Spotřebu kapitalisty považoval jen za neproduktivní, sloužící k dosažení požitků. Tím narazil na otázku, proč konkurence nevede k tomu, aby kapitalista redukoval nejen spotřebu dělníků, ale i svoji. Věděl, že je to otázka významná, ale odpověď na ni nedokázal dát, protože nedokázal rozlišit dva typy investování: a) do rozšíření a inovování výroby, b) do pozice.

4. Další cestou je postupné **odhalování role pozičního investování od T. Veblena (1934) (okázalá spotřeba) přes J. Clarka (1915/2007) a další k R. Reichovi (1991)**. Zde najdeme velké množství velmi brilantně a přitažlivě formulovaných pohledů, nenajdeme zde však jejich organické začlenění do jádra ekonomické teorie.

5. Navázáním na **rozlišení krátkozraké a nikoli-krátkozraké rovnováhy**, které je teorií her poměrně dobře prozkoumáno (Madani, Hipel 2011). Jaký horizont budoucnosti vzít v úvahu a co je při aktuálním rozhodování z hlediska budoucího vývoje důležité?

6. **Využitím modelu Nashova (S, d) vyjednávacího problému**, který se někteří teoretici (Thomson 2010), (Thomson, Lensberg 2006) snaží rozšířit o případné reakce druhé strany, které vychází z odhadovaných důsledků rozdělení.

³⁹ Tento paradox je mnohokrát experimentálně ověřen viz Güth a Kocher (2014).

7. **Analýza role pozičních statků z hlediska jejich vlivu na budoucí příjem.** Weiss a Fershtman (1998) přinášejí mnoho příkladů, jak společenský status může ovlivňovat distribuci tržních i netržních statků. To dokládají také experimentální výsledky, dle kterých lidé od vyššího statusu skutečně očekávají jistý vliv na získání dodatečných zdrojů (Ball et al. 2001).

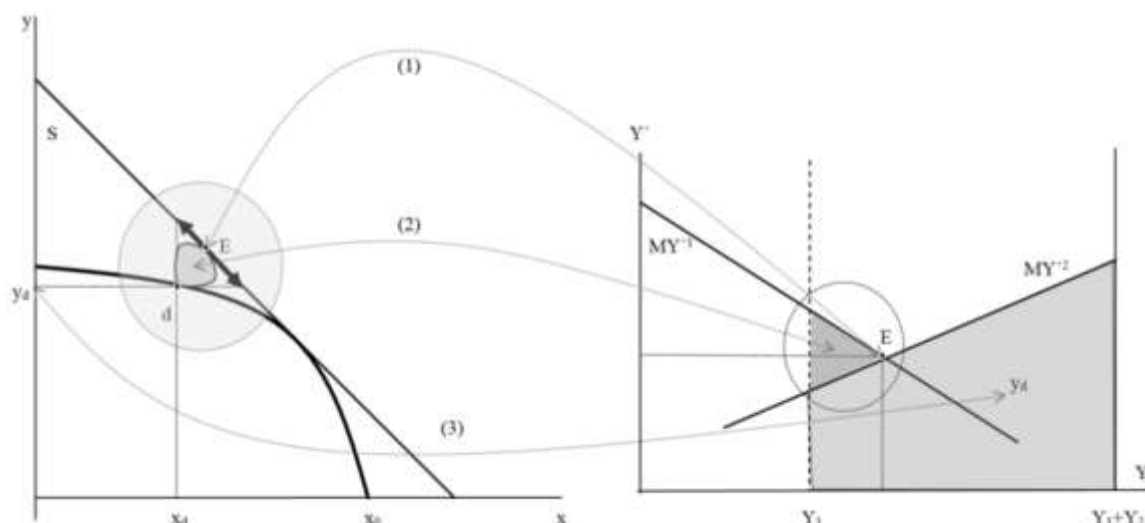
Všech sedm kontextů je pro pochopení role **dvousložkového modelu pozičního investování** (model vlivu pozičního investování na realizovatelnost investičních příležitostí a funkce neutrality pozičního investování v rámci konceptu ekonomie produktivní spotřeby) významné a hraje důležitou roli při jeho konkrétních aplikacích.

8.2 Základní nástroje analýzy pozičního investování

Základ modelu – rovnováha na finančních trzích z hlediska využívání investičních příležitostí:

Rovnováhu na finančních trzích lze vyjádřit následujícím obrázkem:

Obrázek 7: Rovnováha na finančních trzích

Zdroj: Vlastní výtvar

Pravá strana modelu:

Y současný příjem

Y' budoucí příjem

Y₁ současný příjem (rozpočtové omezení) chudšího hráče

Y₂ současný příjem (rozpočtové omezení) bohatšího hráče

MY'₁ mezní výnos z investičních příležitostí, které má chudší hráč k dispozici

MY'₂ mezní výnos z investičních příležitostí dostupných bohatšímu hráči

E bod, kde $MY'1 = MY'2$, všechny investiční příležitosti jsou plně využity bez ohledu na to, kdo je investorem a kdo vlastní finanční zdroje (lze interpretovat jako bod rovnováhy na kapitálovém trhu)

Levá strana modelu:

x, y výplaty chudšího a bohatšího hráče

$d(x_d, y_d)$ bod neshody, neboli nedostatečné využití kapitálového trhu, je dán rozpočtovými omezeními hráčů a křivkami mezních výnosů MY'_1 a MY'_2 .

E bod, v němž jsou plně využity všechny investiční příležitosti bez ohledu na to, kdo je vlastníkem finančních zdrojů (lze interpretovat jako bod rovnováhy na kapitálovém trhu)

S množina všech možných rozdělení výplat mezi hráči

přímka se sklonem 45°: Hranice množiny **S**, kde $x + y = s$ platí pro všechny body na ní, kde s je úsečka, na níž se nacházejí všechny body maximálního součtu výplat, kdy všechny investiční příležitosti jsou plně využity podle míry jejich výnosnosti bez ohledu na to, kdo vlastní finanční zdroje

Zvýrazněná linie sklonu 45° ohraničená šipkami: část hranice množiny **S**, která splňuje požadavky individuální racionality, kolektivní racionality a dostupnosti

Vystínovaná oblast mezi body d a E: oblast paretovských zlepšení daných příležitostmi k využití vlastních finančních zdrojů k realizaci investičních příležitostí druhého hráče; oblast splňující předpoklad individuální racionality a dosažitelnosti v daném (S, d) Nashovu vyjednávacím problému.

Některé souvislosti mezi levou a pravou stranou modelu (znázorněné tečkovanými čarami se šipkami):

- (1) Bod **E** na levé straně obrázku odpovídá bodu **E** na pravé straně obrázku.
- (2) Trojúhelník zvýrazněný tmavě šedou barvou na levé straně obrázku odpovídá vystínovanému bodu na levé straně obrázku uzavřené oblasti mezi body **d** a **E** na pravé straně obrázku.
- (3) Zkosený čtyřúhelník zvýrazněný světlejší barvou na levé straně obrázku odpovídá hodnotě y_d (souřadnice bodu **d** bohatšího hráče) na pravé straně obrázku.

První původní složka modelu:

Ukážeme mechanismus pozičního investování, tj. to, jak **dochází k přeměně majetkové výhody jednoho hráče ve znevýhodnění (diskriminaci) druhého hráče**. Zprostředkující mezičlánky této přeměny mohou být nejrůznější, např.:

- okázalá (prestižní) spotřeba,
- použití síly či hrozba použití síly,
- získání vlivu v institucích, umožňující uplatňovat dvojí metr vůči hráčům,
- vytváření sociálních sítí s inside informacemi,
- využití finančně náročných služeb jiným hráčům nedostupných (např. právních, detektivních apod.),
- omezování vertikální mobility ve společnosti,
- sociální segregace na bázi ekonomické diferenciacce,
- a další.

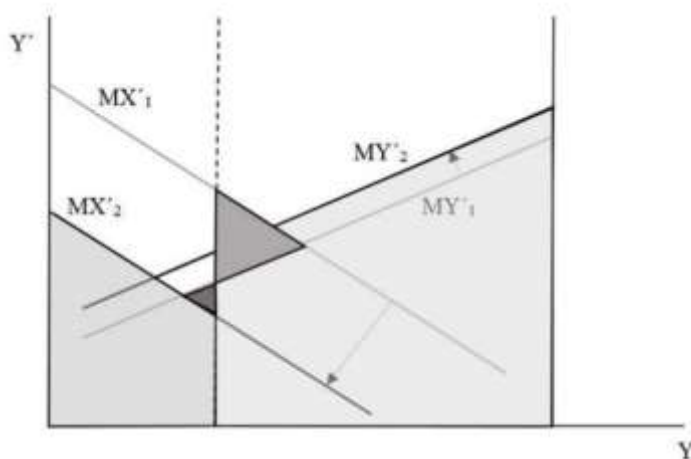
V reálném životě zpravidla dochází k synergickému efektu spolupůsobení vícero mezičlánků.

Konečným důsledkem je to, že **dochází k omezování možnosti využívat investiční příležitosti, které má znevýhodněný hráč (zejména ty investiční příležitosti, které jsou spojeny s nabýváním, uchováním a uplatněním jeho schopností), čímž**

současně (zpravidla výrazně) roste výnosnost investičních příležitostí, kterými disponuje hráč s majetkovou výhodou. Současně s tím dochází k poklesu efektivity příslušného ekonomického systému.

Schematicky je to znázorněno následující dvojicí obrázků, kde první je v mezních a druhý v celkových veličinách.

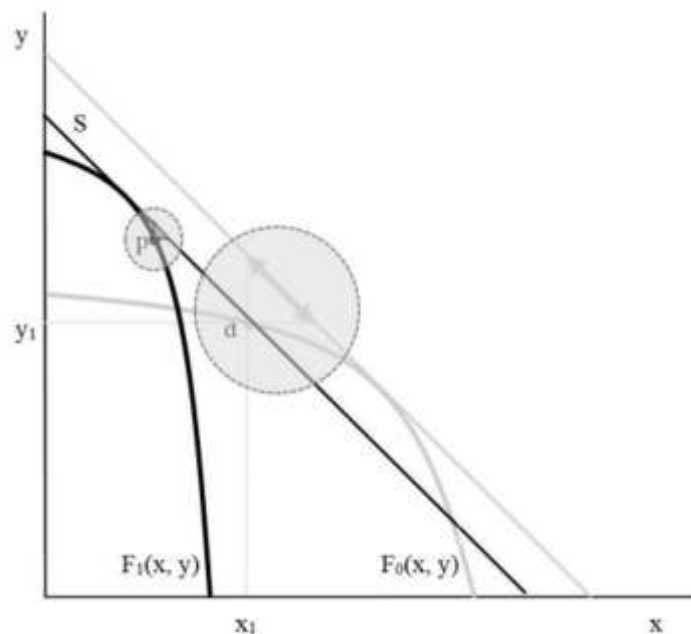
Obrázek 8: Posuny křivek mezních výnosů z investičních příležitostí v důsledku pozičního investování

Zdroj: Vlastní výtvar

Obrázku v mezních veličinách odpovídá obrázek v celkových veličinách, který umožňuje ukázat souvislost s (S, d) Nashovým vyjednávacím problémem.

Obrázek 9: Posuny hranice množiny S

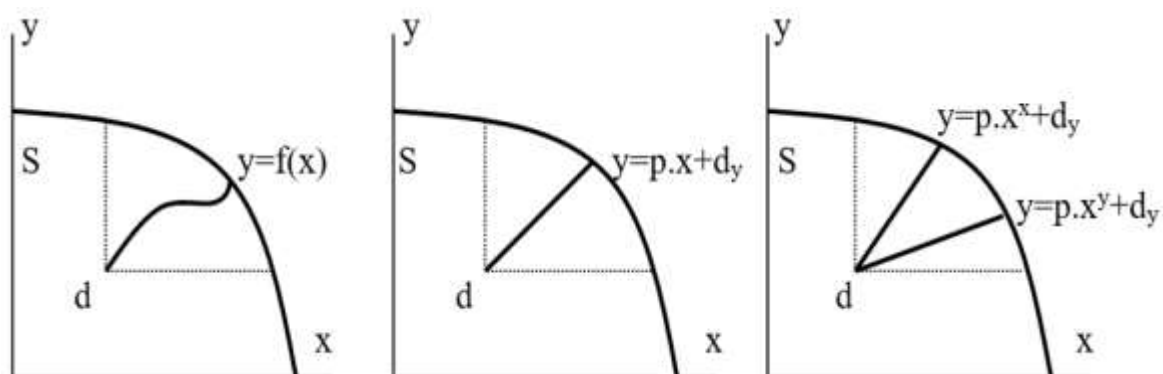
Zdroj: Vlastní výtvar

K tomu: Důležité je, že poziční investování jako **přeměna majetkové (finanční) výhody ve zvýhodnění hráče v dalších kolech hry**, které přináší zvýšení příjmu, je spojena s modelem toho, jak k tomu dochází, nikoli odvozena od dílčích empirických pozorování (jak tak činí většina autorů, kteří se k problematice pozičního investování dostali různými cestami, v důsledku čehož jim zůstává podstata skryta). Nejsou pak schopni analýzu zařadit do hlavního teoreticko-praktického vyústění – vývoje finančních trhů a rozlišení kvazireforem od skutečných reforem. Poziční investování se totiž promítá právě do této oblasti.

Druhá původní složka modelu:

Nyní budeme předpokládat, že existuje funkce **$f(x)$** , která přiřazuje každému zvýšení výplat jednoho hráče takové zvýšení výplat druhého hráče, které **neumožňuje dosáhnout efektu pozičního investování**, tj. využít příjmovou výhodu jednoho hráče ve znevýhodnění druhého hráče. Tuto funkci nazýváme **funkcí neutrality pozičního investování**, ve zjednodušeném případě budeme hovořit o **linii neutrality pozičního investování**. Na následujícím obrázku jsou prezentovány některé případy, které mohou nastat:

Obrázek 10: Funkce neutrality pozičního investování a linie neutrality pozičního investování

Zdroj: Vlastní výtvar

x, y výplaty hráčů

S množina dostupných výplat

d bod neshody (výchozí bod)

$y = f(x)$ funkce neutrality pozičního investování

$y = p \cdot x + d_y$ linie neutrality v případě, kdy jsou hráči dokonale racionální a vidí tuto linii stejně

$y = p \cdot x^y + d_y$, $y = p \cdot x^y + d_y$ linie neutrality v případě, kdy nejsou hráči dokonale racionální a vidí tuto linii odlišně

Potud stručný výklad nových výsledků zdokonalování nástrojů analýzy pozičního investování. Na základě těchto výsledků lze zformulovat dvě hypotézy vztahující se k aktuálnímu dění ohledně penzijního systému.

- Administrativní, demotivující, povinné, paušální (či administrativně modifikované paušální) prodloužení doby odchodu do důchodu otevírá prostor pro poziční

investování v lokálním i globálním měřítku, které umožní vyvážení obrovských prostředků z penzijního systému a současně vede k výrazné ztrátě efektivnosti ekonomického systému.

- Dobrovolné, individuální, motivované prodloužení doby výdělečného uplatnění nejen umožňuje udržet stabilitu penzijního systému, ale je přirozenou obranou proti pozičnímu investování a přispívá k vytváření rovnosti příležitostí pro rozvoj, uchování a uplatnění schopností, tj. pro využívání investičních příležitostí v této oblasti podle míry jejich výnosnosti, zvyšuje efektivnost ekonomického systému a ve vztahu k přírodě pozitivním způsobem mění kvalitu ekonomického růstu.

Obě tyto hypotézy jsou falzifikovatelné, testovatelné, a bude je možné interpretovat na konkrétních událostech, které nastanou. Zatímco prosazení varianty potlačující možnosti pozičního investování bude vyžadovat rozsáhlou odbornou diskuzi nad různými variantami vývoje penzijního systému, v zájmu o prosazení první varianty zvyšující možnosti pozičního investování bude eliminovat či potlačit odbornou diskuzi ke dvěma cestám uchování poměru mezi přispívajícími a čerpajícími z penzijního systému.

8.3 Rozlišení reforem a antireforem

Zaměříme se na rozlišení dvou typů reforem (resp. reforem a antireforem) s využitím nástrojů analýzy pozičního investování:

1. Reforem, které problém řeší posunutím společnosti do „vyššího levelu“ dynamického, ekologicky šetrného a na člověka orientovaného ekonomického vývoje (kde rozvoj schopností člověka je tím nejvýraznějším faktorem ekonomického růstu), při kterém roste vzájemná důvěra mezi těmi, kteří zemi spravují, a těmi, kteří v dané zemi žijí.

2. Antireforem, které blokuji pozitivní změny ve vývoji společnosti, demotivují populaci, vyhrocují vztahy uvnitř společnosti a otevírají prostor pro poziční investování domácím i zahraničním lobby, tj. prostor pro přeměnu již nabytých majetkových a pozičních výhod v ještě větší přerozdělování vytvářeného bohatství v jejich prospěch.

Aktuální dění v České republice na konkrétním příkladu penzijní problematiky umožňuje předvést význam nástrojů popisu a analýzy pozičního investování (které je hlavní příčinou a nejvýznamnějším faktorem deformací společenského života) k přehlednému rozlišení reforem a antireforem.

Posiční investování je přeměna majetkové výhody ve výsadu, tj. v pozici, ze které lze diskriminovat oběť pozičního investování a zvyšovat svoji budoucí majetkovou výhodu a tím i míru diskriminace. Má mnoho podob, ale její nejvýznamnější formou je potlačování investičních příležitostí spojených s možnostmi rozvoje, uchování a uplatnění schopností těch, proti kterým poziční investování působí, tak, aby se prosadily investiční příležitosti závislé na dobytých pozicích. Nejvýznamnější prevencí či obranou proti negativní roli pozičního investování je vytváření podmínek pro rovnost příležitostí k nabývání, uchování a uplatnění lidského kapitálu. A to v tržní podobě, která nevede k pouhé redistribuci prostředků, avšak umožňuje investovat do cizího lidského kapitálu až do mezní míry jeho výnosnosti.

Penzijní problematika se sice týká jen jedné z mnoha oblastí a jednoho aspektu cesty zvýšení efektivnosti ekonomického systému (služeb souvisejících s uchováním schopností člověka, resp. jeho lidského kapitálu), ale právě v této oblasti se v České republice odehrává to nejpodstatnější a hlavně to, co je nejvíce čitelné.

Poziční investování je ekonomickou základnou, ze které vyrůstá to, co může spustit úpadkovou fázi vývoje naší civilizace. Poziční investování:

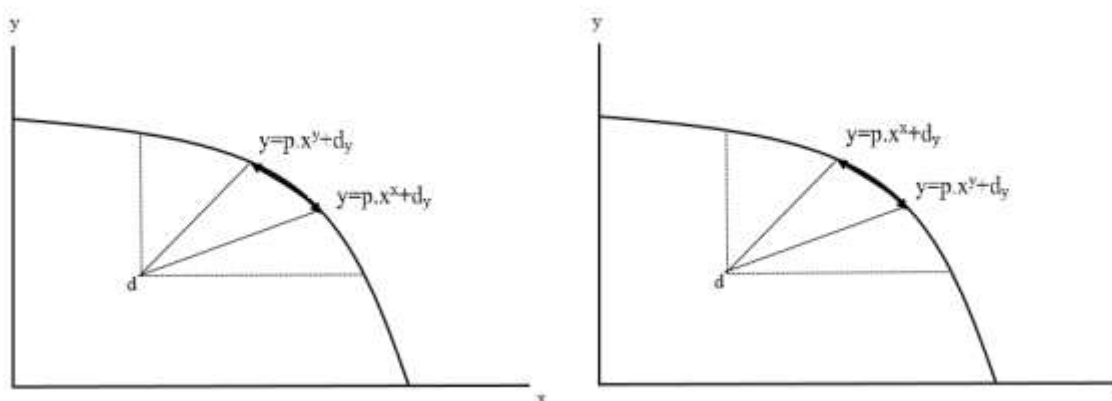
- Je přesnější název pro jevy, které jsou v tradici Marxova výkladu reality označovány za vykořisťování, nebo odcizení.
- Odpovídá na otázku, co je zdrojem toho, co intuitivně pociťujeme jako distributivní nespravedlnost či považujeme za nespravedlivé.
- Popisuje mechanismy, kterými dochází k segregaci společnosti, omezování vertikální prostupnosti, eliminování rovnosti příležitostí.
- Odhaluje to, co dalo podnět k hromadnému spuštění tvorby struktur založených na vzájemném krytí porušování obecně přijatých zásad a co zvyšuje efektivnost tohoto krytí.
- Je klíčem k pochopení toho, jak funguje srostlice struktur založených na pozičním investování a vzájemném krytí porušování obecně přijatých zásad.
- Umožňuje odpovědět na otázku, proč došlo k propojení moci vytvářené shora dosazováním manipulovatelných a vydíratelných osob se vzlínáním struktur založených na vzájemném krytí porušování obecně přijatých zásad zdola.
- Dává odpověď na otázku, proč v oblasti pozičního investování došlo k omezení konkurence a jak se omezení konkurence v této oblasti promítá i do potlačení konkurence v oblasti podnikání založeném na investicích do rozšíření výroby a inovací.
- Poskytuje určitou oporu pro odhad toho, jak kompaktní je spontánně vzniklá srostlice struktur založených na pozičním investování a vzájemném krytí porušování obecně přijatých zásad (tj. v jakém smyslu a do jaké míry lze považovat současnou globální moc za subjekt ovlivňující dění).
- Je nástrojem k identifikování procesu dosazování vstřícných i vynuceně poslušných do hierarchie institucionálního systému.

V případě společenských reforem zaměřených na stimulování výkonnosti a rozdělení vytvořeného bohatství si vědomě či podvědomě lidé, kterých se reformy dotýkají, kladou otázku: Je daná reforma zaměřena na zlepšení fungování ekonomiky (případně na řešení určitého problému, který je nutné řešit), nebo se spíše zaměřuje na zlepšení pozice těch, kteří z titulu majetkové převahy mají možnost ovlivnit chování vlády? V druhém případě je uváděná nutnost řešení určitého problému jen záminkou k ještě většímu upevnění pozic na úkor těch, kterým formou antireformy („lidožroutské“ reformy) odnímají větší část prostředků k životu, než dříve. Jedná se o základní dilema, které většina lidí v souvislosti s vytvářením svého postoje k reformám řeší.

Při realizaci každé reformy většina lidí řeší dilema, zda je daná reforma skutečně ku prospěchu většiny, nebo zda je jen způsobem, kterým si lobby, jejichž vliv pochází z majetkové převahy, touto reformou neposilují své pozice. Z tohoto hlediska stojí za to, aby si každý uvědomil, že ve společnosti existují různé možnosti, formy, cesty a mechanismy přeměny majetkové výhody ve zvýhodnění jedněch a znevýhodnění druhých. Pokud jsou tyto možnosti vyvažovány vytvářením více či méně rovných podmínek pro rozvoj, uchování a uplatňování schopností člověka, může se společnost zdárně rozvíjet. Pokud však dochází k systematickému posilování role pozičního investování, vydává se společnost na cestu k úpadku. Jak si ukážeme, teoretické nástroje vyvinuté k analýze pozičního investování umožňují velmi přesně odlišit reformy od antireforem.

Hráči zpravidla nejsou dokonale racionální a dokonale informováni, takže mohou reálnou situaci, kterou modelujeme prostřednictvím linie neutrality, vidět odlišně, viz obrázek 11.

Obrázek 11: Dvě alternativy odlišného vidění reality jednotlivými hráči

Zdroj: Vlastní výtvar

x, y souřadnice, které vyjadřují výplaty jednotlivých hráčů

S množina dosažitelných výplat ohraničená křivkou (obloukem)

d výchozí situace, nazýváme ji bod nedohody tj. rozdělení výplat v případě, že by ke společné akci nedošlo

$y = p \cdot x^x + d_y$ linie neutrality pozičního investování, jak ji vidí hráč X

$y = p \cdot x^y + d_y$ linie neutrality pozičního investování, jak ji vidí hráč Y

Rozhoduje horní index, kterému odpovídá sklon linie neutrality pozičního investování. Konkrétní hodnoty dané linií neutrality jednoho z hráčů lze definovat také jako minimální požadovanou záruku proti pozičnímu investování druhým hráčem.

V levé části obrázku existuje prostor pro vyjednávání: Pokud budeme uvažovat množinu, která splňuje předpoklad dosažitelnosti, individuální a kolektivní racionality, tak při splnění minimální záruky, kterou požaduje hráč X, má hráč Y větší výplatu, než při splnění jeho minimální záruky, a naopak.

V pravé části obrázku neexistuje prostor pro vyjednávání: Pokud budeme uvažovat množinu, která splňuje předpoklad dosažitelnosti, individuální a kolektivní racionality, tak při splnění minimální záruky, kterou požaduje hráč Y, má hráč X menší výplatu, požaduje ke splnění jeho minimální záruky, a naopak.

Z toho vyplývá první série obecných závěrů (které budeme konkretizovat, až přejdeme k problematice systému penzijního pojištění):

1. Pokud ve společnosti nemá docházet k vyhocování problémů, je nutné reformy realizovat tak, aby se pěstovala atmosféra důvěry a prostor pro vyjednávání byl co nejširší.

2. Dobře připravené a ekonomicky efektivní reformy by měly posouvat hranici dosažitelných výplat směrem k vyšším výplatám, antireformy posouvají hranici opačným směrem.

V případě společenské reality a zejména při odhadování a oceňování budoucnosti je to, že hráči vidí realitu odlišně, zcela přirozené. Nikdo není vševědoucí. Nicméně i z

uvědomění této skutečnosti vyplývá určitý závěr: Je důležité sledovat, kdo se snaží při ovlivňování pohledu účastníků (hráčů) o zvýšení jejich informovanosti a racionality, a kdo tomu brání. I to je důležitým indikátorem při odlišení reformem od antireformem.

Nyní se budeme věnovat prezentování a interpretaci dvojice obrázků, které názorně vystihují odlišnost (polaritu) skutečných reformem a antireformem. Ukážeme, že v některých případech lze prostřednictvím teorie popsat realitu včetně směřování vývoje poměrně přesně. Základem je rozlišení dvou krajních případů:

1. Situaci, kdy je vláda schopna čelit tlaku domácích a zahraničních lobby, kdy je schopna dostat své zodpovědnosti za vývoj dané země, kdy se do její politiky účinným způsobem promítá vliv té podstatné části veřejnosti, na kterou by otevření prostoru pro poziční investování svými negativními důsledky nejvíce dopadlo. V daném případě pak vláda navrhuje takové reformy, které:

- Omezují roli pozičního investování a vytvářejí vyšší míru rovnosti pro nabývání, uchování a využití schopností člověka jako nejvýznamnějšího faktoru určujícího dynamiku i kvalitu ekonomického růstu.
- Zvyšují efektivnost ekonomického systému.

Jedná se o případ skutečných reformem, které posouvají společnost v souladu s přirozenými vývojovými tendencemi.

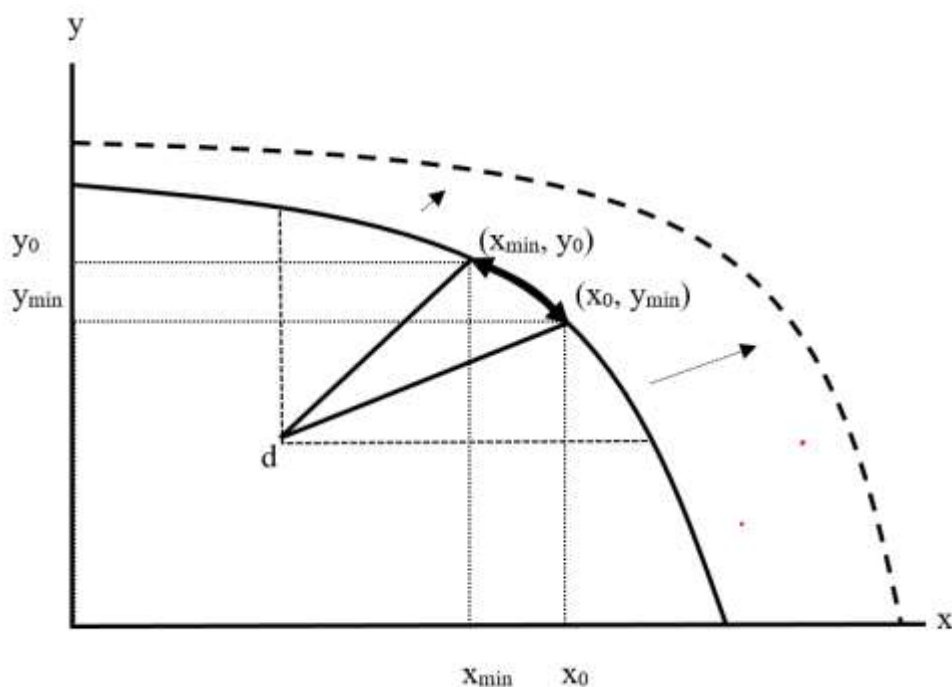
2. Situaci, kdy vláda podlehne tlaku domácích a zahraničních lobby, rezignovala na svoji zodpovědnosti za vývoj dané země, snaží se eliminovat roli té podstatné části veřejnosti, na kterou by zneužití změn k otevření prostoru pro poziční investování svými negativními důsledky nejvíce dopadlo. V daném případě pak vláda navrhuje antireformy, které:

- Otevírají prostor pro poziční investování, jehož prostředníkem se stává i samotná vláda, potlačuje se tím možnost nabývat, uchovávat a uplatnit schopnosti člověka jako nejvýznamnějšího faktoru určujícího dynamiku i kvalitu ekonomického růstu.

Jedná se o případ zneužití reformem, které odsuzují společnost k úpadku, strádání a nevyhnutelným vnitřním konfliktům, které mohou znamenat i rozklad ekonomiky dané země.

Ponechejme ještě chvíli otevřenou otázku, kdo jsou v dané hře hráči. Není to tak triviální otázka, jak by se mohlo na první pohled zdát. Ještě před tím dáme v návaznosti na výše řešené názorný koncept, který nám umožní realitu lépe číst.

Obrázek 12: Skutečné reformy

Zdroj: Vlastní výtvar

Pokud uvažujeme body, které splňují podmínku dosažitelnosti, individuální a kolektivní racionality (tj. tučně zvýrazněnou a šipkami ohraničenou oblast hranice dosažitelných výplat), tak:

x_{\min} je výplata odpovídající minimální záruce, kterou požaduje hráč X, aby se nestal obětí pozičního investování ze strany hráče Y

y_0 je výplata hráče Y v tomto bodě

y_{\min} je výplata odpovídající minimální záruce, kterou požaduje hráč Y, aby se nestal obětí pozičního investování ze strany hráče X

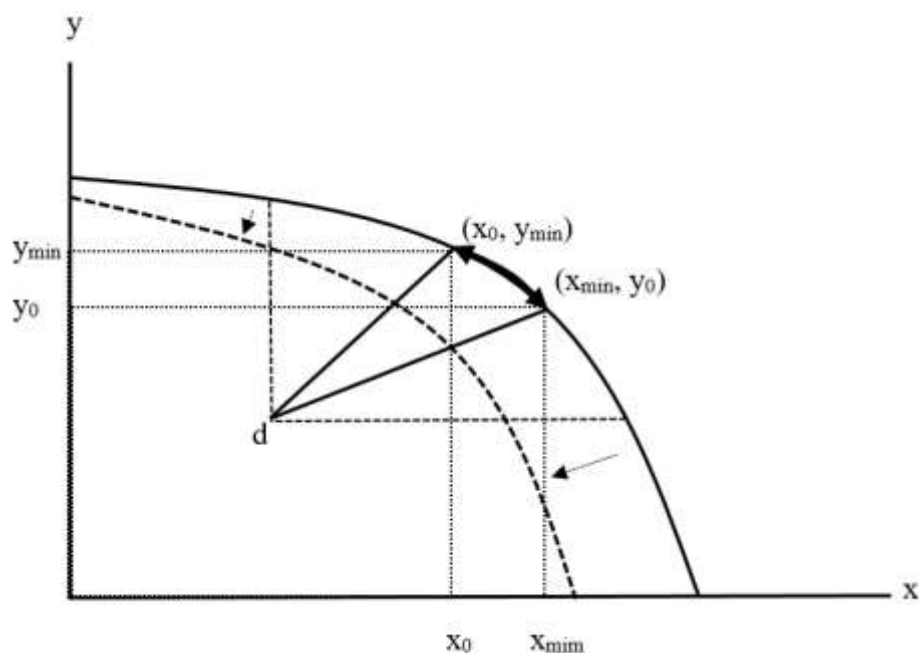
x_0 je výplata hráče X v tomto bodě.

Vzhledem k tomu že $x_{\min} < x_0$ a $y_{\min} < y_0$ **existuje** v tomto případě prostor pro dohodu.

K tomu:

1. Hráč X (tj. ti, kterým jsou reformy určeny) v nich vidí perspektivu zvýšení efektivity ekonomického systému a následně i možnost zvýšení vlastních výplat.
2. Hráč X má důvěru v to, že hráč Y (vláda) dostatečně hájí zájem dané země jak před vnitřním, tak i vnějším pozičním investováním.
3. V tomto případě, i když jsou reformy spojeny s určitou restrikcí, současně obsahují i perspektivu zlepšení, tudíž hráč X realizaci reforem podporuje.
4. Pokud se očekávání alespoň částečně naplňují, má to dva pozitivní důsledky:
 - Roste efektivnost ekonomického systému (případně roste jeho odolnost vůči zátěži, které je vystaven vnějšími podmínkami, což lze vyjádřit posunem hranice dosažitelného rozdělení výplat. To je v obrázku vyjádřeno šipkami a přerušovanou křivkou odlišující novou hranici dosažitelného rozdělení výplat od původní.
 - Mění se sklon linií neutrality pozičního investování ve smyslu rozšiřování prostoru pro dohodu. To v obrázku nevyznačujeme, abychom jej dále nekomplikovali. Tento posun je snadné si představit.

Obrázek 13: Antireformy

Zdroj: Vlastní výtvar

Vzhledem k tomu že $x_{\min} > x_0$ a $y_{\min} > y_0$ **neexistuje** v tomto případě prostor pro dohodu.

K tomu:

Druhý případ lze interpretovat takto:

1. Hráč X (tj. ti, kterým jsou reformy určeny) v nich vidí nebezpečí otevření ještě většího prostoru pro poziční investování.
2. Hráč X nemá důvěru v to, že hráč Y (vláda) dostatečně hájí zájem dané země jak před vnitřním, tak i vnějším pozičním investováním.
3. Hráč X v tomto případě realizaci reformy nepodporuje, resp. projevuje odpor vůči nim.

4. Pokud se negativní očekávání naplňují, má to dva negativní důsledky:

- Klesá efektivnost ekonomického systému (případně klesá jeho odolnost vůči zátěži, které je vystaven vnějšími podmínkami, což lze vyjádřit posunem hranice dosažitelného rozdělení výplat. To je v obrázku vyjádřeno šipkami a přerušovanou křivkou odlišující novou hranici dosažitelného rozdělení výplat od původní.

- Mění se sklon linií neutrality pozičního investování ve smyslu vzdalování se od prostoru pro dohodu.

To v obrázku nevyznačujeme, abychom jej dále nekomplikovali. Tento posun je snadné si představit.

Pokud dokážeme najít dostatečně obecné vyjádření toho, co se v realitě odehrává, slouží nám toto vyjádření současně jako klíč k „rozklíčování“ reality, jako nástroj „dešifrování“ reality, jako „čtecí prizma“ pochopení toho, co se odehrává.

V případě změn v oblasti penzijního systému se jedná o následující, vpravdě učebnicovou polaritu:

- Buď se cesta k dlouhodobé stabilitě průběžného penzijního systému bude ubírat směrem k dobrovolnému, individuálnímu, motivovanému prodloužení doby výdělečného uplatnění těch, kteří mohou a chtějí se seberealizovat ve své profesi.
- Nebo se vydáme cestou administrativního, demotivujícího, povinného, paušálního (či administrativně modifikovaného paušálního) prodloužení doby odchodu do důchodu.

Jedno, nebo druhé.

Není pravda, že reforma penzijního systému musí bolet. Lze jít cestou, která prodlouží plnohodnotný život člověka a naplní jej smyslem, kdy (buď i postupně rozvolňované profesní aktivity) dávají člověku pocit uspokojení, vědomí toho, že je prospěšný druhým, umožňují mu uchovat společenské kontakty.

Obrovské a zbytečně nevyužívané rezervy jsou v oblasti:

- Výchovy od nejranějšího věku k pojetí dráhy profesního uplatnění jako běhu na dlouhou trať.
- Systému vzdělání zaměřeného na rozvíjení a uchování schopnosti neustále si doplňovat kvalifikaci a využívat možnost nezbytného upgrade kvalifikace.
- Zdravotní péče zaměřené na to, aby byl člověk co nejdéle a v co největší míře psychicky a fyzicky fit.
- Pěstování firemní kultury tak, aby byly vytvářeny pro firmu přínosné pozice pro uplatnění lidí ve vyšším věku.
- Podpoře opatření, která umožňují člověku ve vyšším věku postupně rozvolňovat jeho profesní aktivity.
- Budování tvůrčích mezigeneračních týmů, v nichž starší lidé mohou nalézt plnohodnotné a efektivní uplatnění.

Využití výše uvedených možností je závislé na vytvoření potřebných motivací zabudovaných do penzijního systému. Výkonnost penzijního systému závisí na jeho motivačním účinku pro všechny výše uvedené subjekty. Administrativní, nucené prodloužení doby odchodu do penze vede ke zničení těchto motivací a tím i zničení výkonnosti penzijního systému.

Ve sporu o reformu nejde ani tak o to, zda a jak budou důchodci trpět, ale hlavně a především o to, zda se vydáme cestou k nové kvalitě ekonomického růstu, který může být trvale udržitelný, dynamický a neomezený.

Nová kvalita ekonomického růstu je dána dvojitým efektem produktivních služeb, tj. služeb zaměřených na rozvoj, uchování a uplatnění lidských schopností:

- První efekt je dán tím, že spotřeba, v níž hrají produktivní služby dominantní roli, je na rozdíl od okázalé, prestižní, konzumní spotřeby šetrná ze samotné své podstaty k přírodě.
- Druhý efekt je dán tím, že tato spotřeba vede k výraznému posílení inovačního potenciálu společnosti, který je základním a dostatečně vlivným faktorem odlehčení ekonomického růstu od všech aspektů zatěžování životního a zejména přírodního prostředí.

Tato souvislost není na první pohled zřejmá. Objeví se tehdy, když začneme analyzovat možnosti, které se k prodloužení doby produktivního uplatnění nabízejí. Konkrétně se jedná o tyto body (kromě prvního):

- Vytvářejí přirozenou obranu proti vlivu pozičního investování.

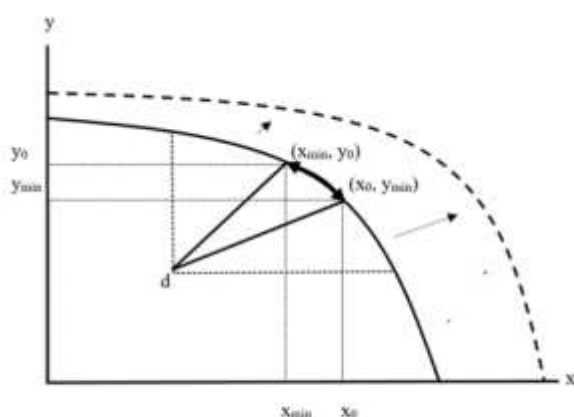
- Podporují růst role odvětví produktivních služeb, tj. služeb přispívajících k nabývání, uchování a uplatnění lidského kapitálu.
- Tím současně mění charakter ekonomického růstu směrem k dynamickému a přírodní prostředí nezatěžujícímu.
- Přispívají k vytváření rovnosti příležitostí pro nabývání, uchování a uplatnění lidských schopností.

8.4 Kdo jsou hráči v současné hře v České republice, jak se hra vyvíjí a jak skončí?

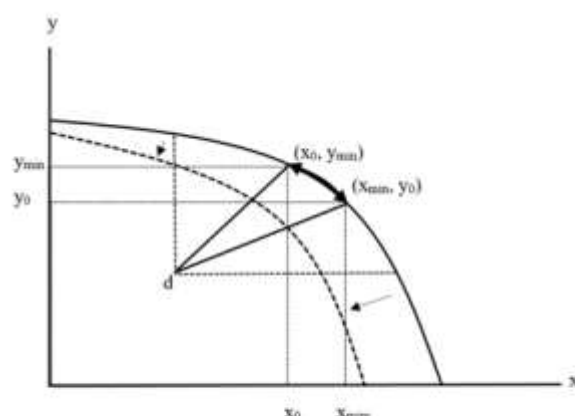
Obecně platí, že realitu si lze představit jako určitý konglomerát vzájemně propojených her, z nichž si každý člověk uvědomuje pouze část z nich. Často, či spíše většinou, nemá ani tušení, která z her je dominantní, resp. dominantní hru přehlídí.

Připomeňme si a poněkud upravme dvojici obrázků 12 a 13 tak, aby sloužily jako určité čtecí prizma reality. Získáme tak koncept, který umožní jednotlivé hry identifikovat a případně analyzovat prostřednictvím standardních modelů teorie her (dvouhramcových her vyjadřujících rozhodovací dilemata hráčů).

Obrázek 14: Koncept reformem a antireformem jako čtecí prizma

Případ, kdy vláda **nepodlehla** tlaku domácích či zahraničních lobby, která se snaží využít změny v oblasti vytváření podmínek pro rozvoj, uchování či uplatnění schopností lidí k pozičnímu investování (tj. „dobýt“ tuto oblast). Vládě se **podařilo** vytvořit potřebný konsensus (existuje prostor pro vyjednávání a dohodu, což je vyjádřeno tím, že $X_{min} < X_0$ a $Y_{min} < Y_0$) a prostřednictvím reformem **zvyšuje** efektivnost ekonomického systému (což je vyjádřeno posunem hranice dosažitelných výplat).

Případ, kdy vláda **podlehla** tlaku domácích či zahraničních lobby, která se snaží využít změny v oblasti vytváření podmínek pro rozvoj, uchování či uplatnění schopností lidí k pozičnímu investování (tj. „dobýt“ tuto oblast). Vládě se **nepodařilo** vytvořit potřebný konsensus (neexistuje prostor pro vyjednávání a dohodu, což je vyjádřeno tím, že $X_{min} > X_0$ a $Y_{min} > Y_0$) a prostřednictvím reformem **snižuje** efektivnost ekonomického systému (což je vyjádřeno posunem hranice dosažitelných výplat).

Zdroj: Vlastní výtvar

Pokud chceme analyzovat jakoukoli hru, musíme v první řadě splnit následující:

1. Říci, o jakou hru se jedná (tj. zařadit reálné dění do určité oblasti teorie her).

2. Vymezit hráče (tj. definovat a podrobněji popsat, kdo s kým příslušnou hru hraje, jaké jsou preference hráčů).

3. Vymezit strategie, kterými hráči disponují.

4. Popsat důsledky různých kombinací použitých strategií.

Většinou se při přípravě, schvalování a realizaci reform, které se dotýkají oblasti nabývání, uchování a uplatnění schopností člověka hrají dva vzájemně propojené typy her:

1. Mezi vládou a domácími i zahraničními lobby, která se snaží otevřít prostřednictvím změn cestu ke zvýšení role pozičního investování. V každé konkrétní situaci má každý z těchto hráčů dvě strategie:

- Vláda může buď tlaku ustoupit, nebo mu čelit.

- Lobby mohou tlak na vládu zvyšovat, nebo ustoupit.

2. Mezi vládou a veřejností (zpravidla reprezentovanou opozicí či částí opozice). V každé konkrétní situaci má každý z těchto hráčů dvě strategie:

- Vláda může buď tlaku veřejnosti či opozice ustoupit, nebo mu čelit.

- Veřejnost či opozice mohou tlak na vládu zvyšovat, nebo se se situací smířit.

Vláda je tak vystavena dvojímu tlaku a prostřednictvím ní se střetávají dvě protichůdné síly. Při každé konkrétní hře závisí na řadě faktorů, které lze identifikovat a jejichž vliv lze přibližně ocenit s využitím základního konceptu a v rámci tohoto konceptu. Na základě toho lze dát predikce dalšího vývoje, vymezit a popsat nejvýznamnější momenty střetů, které doprovázejí přípravu, přijetí a realizaci reform námi sledovaného typu.

V České republice došlo v současné době k nestandardní a z hlediska teoretické analýzy velmi zajímavé situaci. Vláda zcela vyprázdnila svoji pozici prostředníka mezi dvěma typy tlaků a ustoupila lobby, přičemž se jedná většinou o lobby zahraniční.

Tím je odstartována hra, kdy na jedné straně stojí zahraniční lobby používající k prosazování své strategie vládu, na druhé straně veřejnost a opozice. Přitom:

- Zahraniční lobby pozičně investuje do ovládnutí institucionálního systému České republiky (včetně zpravodajských služeb, mediálního mainstreamu a soudů), jsou si vědomé své síly a téměř nic neriskují.

- Veřejnost i opozice si zcela nedostatečně uvědomují (v mnoha případech vůbec neuvědomují), o co jde, resp. jaká hra se hraje.

Českou republiku tak čeká velmi obtížná zkouška. V tuto chvíli lze jen stěží říci, kam až situace zajde, resp. kam až se tato země propadne.

Otázkou je, jakou roli v této situaci může sehrát teorie, která je vybavena teoretickými nástroji analýzy takovýchto situací. Jakákoli teorie může být z praktického hlediska úspěšná, pokud nachází svého realizátora, ale i naopak, pokud její realizátor najde tuto teorii.

Toto vzájemné propojení nebývá z řady důvodů jednoduché. Protože proti němu mohou působit:

- Administrativní zábrany ze strany té části institucionálního systému, který je pozičním investováním ovládan.

- Ovládnutí komunikačního prostoru subjekty napojenými na poziční investování.

- Dokonce i ovládnutí samotné oblasti vědy (akademické půdy) subjekty napojenými na poziční investování.

- Tendence významné části většinové veřejnosti k upřednostňování jednoduchých cest, což brání realistickému vyhodnocování reálného vývoje, sjednocování těch, kteří jsou největší obětí nepříznivého vývoje, zneužívání excesů k propojení pozičního investování a použití silových nástrojů držby moci.

Hlavním nástrojem teorie je v těchto nepříznivých podmínkách předvídání budoucího vývoje v podobě krátkodobých predikcí, nastínění alternativ a identifikování zlomových situací, v nichž se o tom, která alternativa převáží, rozhoduje.

Přitom je nutné si neustále uvědomovat, že nápravná změna může probíhat jedním ze dvou způsobů:

- Buď se prosadí reformní síly „shora“, tj. z oblasti zneužívající poziční investování, těžících z pozičního investování a sloužících dominantní formě pozičního investování. K tomu ovšem potřebují spojence „zdola“, tj. ze strany těch, kteří jsou obětí pozičního investování.

- Nebo se prosadí jako hegemón změn odpor „zdola“, k čemuž ovšem potřebuje získat spojence „shora“.

Z tohoto hlediska musí být teorie vnitřně konzistentní a současně se obracet k adresátům na obou stranách.

Další významná role teorie spočívá v analýze a kvalifikovaném dokumentování reálného vývoje tak, aby se do podobné situace nedostaly jiné země.

V České republice byly vytvořeny velmi příznivé podmínky pro to, aby na snadno předvídatelný vývoj demografické situace reagovala komplexem aktivních opatření vedoucích k vytvoření vhodných podmínek a zvýšení motivací k dobrovolnému individuálnímu prodloužení doby produktivního, tj. výdělečného uplatnění člověka na profesních trzích. To by ekonomiku pozvedlo na vyšší kvalitu ekonomického růstu, umožnilo zvýšit jeho dynamiku i jeho „vstřícnost“ jak k reálnému bohatství života člověka, tak i k životnému prostředí.

V téže době ovšem došlo k vytvoření vlády (a obsazení institucionálního systému), která plně ustoupila zahraničním lobby. Ta z České republiky učinila prostor ovládaný pozičním investováním v nadnárodním měřítku. Projevuje se to například tím, že České republice byl vnucen model závislé exportní politiky, který velmi výrazně potlačil velké množství velmi významných investičních příležitostí, kterými disponovala.

To, co se nyní odehrává v souvislosti s řešením penzijní problematiky, lze vyjádřit následujícími body:

1. Z demografické projekce víme, že přibližně mezi léty 2030 až 2050 bude průběžný systém vystaven určitému přechodnému tlaku, kdy pro jeho trvalou udržitelnost bude nutné během 20 let dosáhnout zvýšení počtu výdělečně činných osob v důchodovém věku po přepočtu na plné úvazky téměř o 20 % oproti současnému stavu (při současném výrazném zvýšení výdělků). To i s velkou rezervou lze dosáhnout komplexem opatření, která podporují:

- Motivace k dobrovolnému individuálnímu prodloužení doby výdělečného uplatnění při postupném rozvolňování pracovních aktivit v souladu s psychickou a fyzickou kondicí.

- Podpůrnými aktivitami v oblasti firemní kultury, zaměření výchovy, vzdělání, zdravotní péče apod.

2. Využití těchto možností by pro Českou republiku znamenalo:

- Posunutí ekonomiky na vyšší úroveň z hlediska obecného směřování vývoje společnosti k růstu role produktivních služeb, tj. služeb zaměřených na nabývání, uchování a uplatnění lidských schopností.

- Posílení pozice ve světě a zvýšení nezávislosti na vnějších tlacích.

3. Tuto cestu podporoval ještě v dubnu 2022 (tedy před rokem) ministr práce a sociálních věcí M. Jurečka (2022).

4. Ti, kteří se penzijní problematikou na MPSV zabývají, o přednostech cesty založené na individuálních motivacích k prodloužení doby produktivního uplatnění člověka a její neslučitelnosti s paušálním nuceným prodloužením doby odchodu do důchodu dobře vědí, příslušné analýzy totiž byly zveřejněny v časopisu, který MPSV vydává (Šulce, Valenčík 2020), (Sedláček, Valenčík 2020).

5. Bezprostředně po zvolení P. Pavla prezidentem, začala vláda (a s ní spjatí odborníci) tvrdit, že existuje jen jedno řešení – paušální (jen lehce administrativně modifikované) nucené prodloužené doby odchodu do penze, které je naprosto nevhodné. Do mediálního prostoru existence druhé možnosti vůbec nepronikla.

6. Situace v oblasti názorů veřejnosti na paušální prodloužení doby odchodu do penze se pro vládu, resp. pro zájmy lobby prezentované vládou, nevyvíjela příznivě. Zejména v lékařské odborné obci bylo sneseno dost argumentů, které převzal i mainstreamová média. Bylo jen otázkou času, kdy se otevře diskuse i o cestě individuálního, dobrovolného prodloužení doby produktivního uplatnění, a to v přímém kontextu dlouhodobé vývojové perspektivy České republiky. Tato země má totiž na to, aby do „levelu“ vyšší kvality ekonomického růstu postoupila. Přitom jinou než pochybnou „greendealovskou“ cestou. A tak byl narychlo spuštěn scénář přímé devastace penzijního systému. Ti, kteří tento scénář spustili, předpokládají, že podlomení důvěry v penzijní systém znemožní nejen aktuální, ale i budoucí úvahy o možnosti řešení, které nabízí perspektivu.

7. K tomu dlužno dodat, že vláda byla svou nekompetentností i vnějším působením dotlačena k obrovskému rozpočtovému propadu a řešit problematiku likvidity emitováním dluhopisů je spojeno s hrozbou defaultu.

Ve hře je tedy velmi mnoho.

Komplexně pojatá reforma penzijního systému s využitím opatření podporujících, motivujících a umožňujících prodloužení doby produktivního uplatnění člověka na profesních trzích nasměřuje Českou republiku na cestu k lepší budoucnosti. Antireforma založená na administrativních překážkách naopak tomuto rozvoji brání.

Čtecí prizma, které v tomto příspěvku navrhujeme v podobě nástrojů analýzy pozičního investování a od nich odvozeného konceptu umožňujícího rozlišení reformou a antireformou umožní současné dění analyzovat, predikovat a zdokumentovat.

Na otázku, zda v tomto konkrétním případě sehraje teorie pozitivní roli při odvrácení nepříznivého vývoje v dané oblasti, nebo zda dojde ještě k větší destrukci teorie a eliminování její společenské role, případně i perzekuci těch, kteří teorii rozvíjejí, nelze v současné době odpovědět. Ve hře je příliš neznámých. Jedno však říci lze: Při rozhodování o této alternativě bude záviset na každém, kdo porozumí a pochopí to, co je schopna teorie k dané problematice říci.

9. Závěrečná část

9.1 Shrnutí

Monografie *Metodologická role vize při orientování, integrování a využití výzkumu zaměřeného na problematiku společenského vývoje* vznikla jako výsledek spojení dlouholeté práce týmu působícího při VŠFS, který zabývá problematikou růstu role odvětví produktivních služeb, a iniciativy zaměřené na rozpracování perspektivní, realistické a přitažlivé vize, která vznikla koncem roku 2021.

Monografie dává odpověď na otázku, jak zvýšit využitelnost výzkumu zaměřeného na problematiku společenského rozvoje. K tomu:

- Vychází z pojetí vývoje poznání jako rozvíjejícího se systému, který pro svůj rozvoj využívá týmovou práci, vychází z interakce teorie a praxe, tj. podrobuje neustálé analýze problematiku problémů spojených s nedostatečným využíváním teoretického poznání, vyústíje do rozpracování perspektivní, realistické a přitažlivé vize.
- Shrnuje dosavadní zkušenosti z pěstování vize a její návaznosti na předcházející výsledky bádání v oblasti ekonomie produktivní spotřeby a produktivních služeb.
- Prezentuje strukturu vize, tj. to, jaké musí a jaké by měla mít součásti, aby byla dostatečně komplexní a tím i životaschopná, současně s tím ukazuje různé formy vize z hlediska její prezentace v různých kontextech jejího využití.
- Obsahuje část věnovanou prognóze globálního vývoje z hlediska změny role velkých států.
- Podrobně rozebírá jeden z nejvýznamnějších pokusů o spojení vývoje v naší zemi s rozpracováním komplexní vize (práce týmu R. Richty) včetně analýzy příčin toho, že se nepodařilo dosáhnout plného úspěchu.
- Rovněž tak podrobně rozebírá další paralelní pokusy o tvorbu vize, konkrétně „Nové dohody“ a „Druhé ekonomické transformace“.
- Předkládá stručnou a rozšířenou podobu vize ČR v globálním kontextu.
- Podrobně se zabývá problematikou firemní vize a vize univerzity, a to v obecné rovině i na konkrétních příkladech, přičemž dává i obecný koncept vize univerzity.
- Ukazuje nezbytnost vize na konkrétním příkladu řešení problematiky trvalé udržitelnosti penzijního systému lidsky přijatelnou, ekonomicky efektivní a perspektivní cestou.
- Návazně zaměřuje pozornost roli pojičního investování ve společnosti, jeho podstatu, prezentuje nástroje analýzy pojičního investování a vhodný koncept vycházející z teorie pojičního investování, který umožňuje odlišit skutečné reformy od antireforem.
- Teoretické nástroje analýzy pojičního investování návazně konfrontuje s analýzou aktuálního společenského dění.
- Přináší krátkodobou predikci vývoje, kterou bude možné konfrontovat s realitou.

Monografie tak poskytuje nejen konkrétní výstupy, ale i způsob ověření teorie (poznatků, které obsahuje) v praxi. Během půl roku se ukáže, jak kvalitní jsou teoretická východiska, z nichž vychází.

9.2 Diskuse

Teoreticky a analyticky zaměřené práce na monografii byly ukončeny v polovině března roku 2023. Do jejího vydání poté probíhaly jen práce technické (redukce textu, sladění podkladů apod.). Monografie jako celek i jednotlivé prvky procházely přibližně jeden a půl roku intenzivní veřejnou diskusí, mj. i v rámci online diskusí týmu, který na vizi pro ČR v globálním kontextu pracuje.

V řadě otázek se podařilo dosáhnout značného konsensu a dovést je do podoby, která bude po určitou dobu metodologicky vyhovující. Jedná se zejména:

- Vymezení struktury vize a jejích prezentačních forem.
- Významu penzijní problematiky a důrazu na využití možnosti dobrovolného individuálního prodloužení doby produktivního uplatnění člověka na profesních trzích jako lidsky přijatelného, ekonomicky efektivního i perspektivního řešení trvalé udržitelnosti penzijního systému.
- Významu vize pro praxi i pro rozvoj teorie.
- Docenění role tvůrčích mezigeneračních týmů.
- Zaměření pozornosti na rostoucí roli odvětví produktivních služeb.

Některé důležité otázky jsou stále živé a jsou intenzivně diskutovány, zejména:

- Pojetí vývoje vlastnických vztahů ve středně dobé a dlouhodobé perspektivě.
- Dynamické změny na profesních trzích, zejména v souvislosti s růstem role umělé inteligence.
- Perspektivní změny v oblasti financování vzdělání.
- Zdokonalení nástrojů pozičního investování a jejich převedení do uživatelské podoby.
- Upřesnění používaných pojmů.
- Vymezení subjektů, kterým je vize určena, a jednotlivých kroků, které umožní využít vizi v praxi.

9.3 Závěrečná poznámka

Vydání této monografie chápeme jen jako dílčí krok na dlouhé cestě pěstování perspektivní, realistické a přitažlivé vize. Do tohoto procesu se může zapojit každý. Tým, který se pěstování vize ujal, je otevřený a neuzavírá se před nikým. Doposud se podařilo využít všechny dílčí náměty, resp. včlenit je do diskuse a vytěžit z nich maximum. Doba není jednoduchá, patrně budeme procházet značnými turbulencemi. Tím větší význam pro orientaci má vize, která dokáže formulovat nejen dlouhodobou perspektivu, ale predikovat nejbližší vývoj, aktuálně vyhodnocovat situaci a srozumitelně sdělovat, o co jde a co dělat.

Summary

The monograph The methodological role of vision in guiding, integrating and using research on social development issues was written as a result of a combination of the long-standing work of the team working at the the University of Finance and Administration, which deals with the issue of the growing role of the productive services sector, and an initiative aimed at developing a forward-looking, realistic and attractive vision, which was launched at the end of 2021. The monograph answers the question of how to increase the usability of research on social development issues. To do this:

- It is based on the concept of knowledge development as an evolving system, which uses teamwork for its development, it is based on the interaction of theory and practice, i.e., it subjects the problems associated with the underutilization of theoretical knowledge to constant analysis, it results in the elaboration of a perspective, realistic and attractive vision.
- It summarises the experience gained so far in cultivating the vision and its relation to previous research results in the field of economics of productive consumption and productive services.
- It presents the structure of a vision, i.e., what components it must and should have in order to be sufficiently comprehensive and thus viable, while at the same time showing different forms of vision in terms of its presentation in different contexts of its use.
- It includes a section on forecasting global development in terms of the changing role of major states.
- It discusses in detail one of the most important attempts to combine development in our country with the elaboration of a comprehensive vision (the work of R. Richta's team), including an analysis of the reasons for the failure to achieve full success.
- It also discusses in detail other parallel attempts to develop a vision, namely the "New Deal" and the "Second Economic Transformation".
- It presents a concise and expanded form of the vision of the Czech Republic in a global context.
- It discusses in detail the issues of corporate vision and university vision, both in general terms and with specific examples, while also giving a general concept of university vision.
- It demonstrates the necessity of vision through the concrete example of addressing the issue of sustainability of the pension system in a humanly acceptable, cost-effective and forward-looking way.
- It draws attention to the role of positional investing in society, its nature, presents tools for analyzing positional investing and a suitable concept based on positional investing theory to distinguish real reforms from anti-reforms.
- It then confronts the theoretical tools of the analysis of positional investing with the analysis of actual social developments.
- It provides a short-term prediction of developments that can be confronted with reality.

The monograph thus provides not only concrete outputs, but also a way of verifying the theory (the knowledge it contains) in practice. Within six months, it will become clear how good the theoretical foundations on which it is based are.

The theoretical and analytical work on the monograph was completed in mid-March 2023. After that, only technical work was carried out until its publication. The monograph as a whole and its individual elements have been subject to about one and a half years of intensive public discussion, including online discussions by the team working on the vision for the Czech Republic in a global context.

A considerable consensus was reached on a number of issues and they were brought to a form that will be methodologically satisfactory for some time. In particular:

- Defining the structure of the vision and its presentation forms.
- The importance of the pension issue and the emphasis on the use of the possibility of voluntary individual extension of a person's productive time in the professional markets as a humanly acceptable, economically efficient and prospective solution for the sustainability of the pension system.
- The importance of the vision for practice and for the development of theory.
- Appreciation of the role of creative intergenerational teams.
- Focusing attention on the growing role of the productive services sector.

Some important issues are still alive and being intensely debated, in particular:

- The notion of the evolution of property relations in the medium and long term.
- Dynamic changes in professional markets, especially in the context of the growing role of artificial intelligence.
- Prospective changes in education funding.
- Improvement of positional investment tools and their translation into user-friendly form.
- Clarification of the terms used.
- Defining the stakeholders and the steps to put the vision into practice.

Podíl jednotlivých spoluautorů

Monografie vznikla jako výsledek týmové práce, přesto však podíl některých z nich na zpracování jednotlivých kapitol převažuje. Všichni spoluautoři se účastnili aktivního připomínkování monografie jako celku:

Vladimír Čechák: Kapitola 6 (celkem 10 % podílu na monografii).

Ondřej Černík: Kapitola 8 (celkem 5 % podílu na monografii).

Lenka Farkačová: Kapitola 6 (celkem 5 % podílu na monografii).

Jan Mertl: Kapitola 1, 7 (celkem 10 % podílu na monografii).

Jiří Mihola: Kapitola 3 (celkem 10 % podílu na monografii).

Jan Pokorný: Kapitola 8 (celkem 15 % podílu na monografii).

Jaroslav Šulc: Kapitola 4 (celkem 10 % podílu na monografii).

Radim Valenčík: Ostatní (celkem 35 % podílu na monografii).

Zdroje

Literatura

- AKTER, S. 2021. Companies' vision, mission, and core values focus on human resource management. *International Journal of Financial, Accounting, and Management (IJFAM)*, Vol 2, No 4, pp. 343-355.
- ASHKENAS, R., MANVILLE, B. 2018. *Harvard Business Review Leader's Handbook: Make an Impact, Inspire Your Organization, and Get to the Next Level*. Harvard Business Review Press; 1st edition, 2018. ISBN 978-1633693746.
- BARR, N. 2004. Higher education funding. *Oxford review of economic policy*, 20 (2). pp. 264-283.
- BARR, N. 2012. *Economics of the Welfare State*. 5th edition. Oxford: Oxford University Press.
- BARRINGER, B. R., JONES, F. F. & NEUBAUM, D. O. 2005. A quantitative content analysis of the characteristics of rapid-growth firms and their founders, *Journal of Business Venturing*, 20, 663–687.
- BÁRTA, M. 2021. *Sedm zákonů, nakladatelství Jota*.
- BENIOFF, M. 2020. Create Strategic Company Alignment With a V2MOM online. [cit. 2023-01-12]. Dostupné z: <https://www.salesforce.com/blog/how-to-create-alignment-within-your-company/>
- BRAUDEL, F. 1999. *Dynamika kapitalismu*. Argo.
- DJILAS, M. 2019. *Nová třída*. Academia.
- DOBRINIĆ, D., FABAC, R. 2021. Familiarity with Mission and Vision: Impact on Organizational Commitment and Job Satisfaction. *Business Systems Research*, vol. 12, No. 1.
- DUMITRAȘCU, M., FELEAGĂ, L. 2019, Mission, Vision, and Values of Organizations, the Catalysts of Corporate Social Responsibility, *Audit Financiar*, Vol XVII, No. 1(153)/2019, pp. 142-148, DOI: 10.20869/AUDITF/2019/153/007
- FLEGR, J. 2016. *Zamrzlá revoluce*. Academia.
- INGLEHART, R. 1977. *The Silent Revolution*. Princeton. University Press.
- JUREČKA, M. 2022. Minimální důchod a bonusy za děti. *Reforma podle Jurečky*. https://www.penize.cz/duchody/431314-minimalni-duchod-a-bonusy-za-deti-duchodova-reforma-podle-jurecky?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu
- LESNIKOVA, P., SCHMIDTOVA, J. 2020. Development of Corporate Sustainability in Enterprises through the Application of Selected Practices and Tools. *Organizacija, Sciendo*, Vol. 53(2), pages 112-126.
- MARX, K. 1974. *Rukopisy „Grundrisse“ II*, Praha, Svoboda.
- MASON, P. 2015. *PostCapitalism. A Guide to Our Future*. Allen Lane.
- MIHOLA, J. 2014. *Přehled českého školství*, nakladatelství Občanské sdružení Melius, 1. vydání, Praha.
- NÁVRH NOVELY ZÁKONA o vysokých školách a novely nařízení vlády č. 274/2016 Sb., o standardech pro akreditaci ve vysokém školství.
- NICOLETA, N. 2017. The exercise company - alive company. *Social-Economic Debates*, Association for Entrepreneurial Spirit Promotion, Vol. 6(1), pp. 6-10.

- PAINE THOMAS NATIONAL HISTORICAL ASSOCIATION. 2017. Paine on Basic Income and Human Rights, [online]. [cit. 2017-10-10], dostupné z <http://thomaspaine.org/paine-on-basicincome-and-human-rights.html>
- PALACIOS, M. 2004. Investing in Human Capital. Cambridge: Cambridge University Press.
- RICHTA, R. a kol. 1966. Civilizace na rozcestí. Praha. Svoboda.
- SIRŮČEK, P. 2023. Nové čtení Radovana Richty. Slaný. Melandrium.
- STRECKOVÁ, Y. 1997. Teorie veřejného sektoru. Brno. ESF MSU.
- SVĚTLÍK, J. 2005. Cesta k trhu. Nakl. Aleš Čeněk.
- SYNEK, M., KISLINGEROVÁ, E. 2010. Podniková ekonomika. 5. Praha. Beck.
- ŠULC, J., VALENČÍK, R. 2020. Jakou reformu penzí pro ČR a proč? Fórum sociální politiky. No 2, pp. 22–30.
- VALENČÍK, R. a kol. 2014. Perspektivy a financování odvětví produktivních služeb, 2014
- VALENČÍK, R. a kol. 2015. Čtvrtá průmyslová revoluce, nebo ekonomika produktivních služeb? Praha, VŠFS.
- VALENČÍK, R. a kol. 2017. Ekonomický základ odvětví produktivních služeb a zahájení komplexních reforem. Praha, VŠFS.
- VALENČÍK, R. a kol. 2018. Odvětví produktivních služeb. Teorie a praxe. Praha, VŠFS.
- VALENČÍK, R. a kol. 2019. Ekonomie produktivní spotřeby. Praha, VŠFS.
- VALENČÍK, R. a kol. 2020. Bohatství a chudoba jako problém. Praha, VŠFS.
- VALENČÍK, R. a kol. 2022. Tvůrčí mezigenerační týmy: základ inovačního potenciálu i realizátor změn. Praha, VŠFS.
- VALENČÍK, R., SEDLÁČEK, P. 2020. Čtvrtá průmyslová revoluce, nebo změna srovnatelná s průmyslovou revolucí? Fórum sociální politiky. No 4, pp. 22-26.
- ZÁKON O ZMĚNĚ FINANCOVÁNÍ na vysokých školách. 2002.
- VEBLEN, T. 1999. Zahálčivá třída. Praha: Sociologické nakladatelství.
- ZUZÁK, R. 2011. Strategické řízení podniku. Praha, Grada.

Internetové zdroje

<https://ceskeduchody.cz/zpravy/odchod-do-duchodu-drive-flexibilita-ropi-se-politicke-plany>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Radovan_Richta

<https://druhaekonomickatransformace.cz/co-se-deje/>

<https://ekonom.cz/c1-67125410-vladimir-bezdek-zadna-duchodova-reforma-uz-v-cesku-nebude-nastal-cas-utahovani-sroubu>

<https://kudyzkrize.cz/2022/12/04/jaroslav-sulc-k-duchodove-reforme/>

<https://novadohoda.cz/aktuality/>

https://novinky.cz/clanek/ekonomika-jurecka-duchodovy-vek-bude-podle-profese-a-vzdelani-40422115?token=fmRpMGRpMDw-PD06ND0-PDk8NTk4OzU6Pjg1cXkwPDs6ODo5NT0_OiM_NThxeWgwPDs6ODo5NT0_OiM_NThxbjBPPEtLSUg5PUtONTk-Tzq5NDQ9Pkw1TkW0PD1JTz85OjY8Ozo7PT0-NTQ5Iz06OQ

https://penize.cz/duchody/431314-minimalni-duchod-a-bonusy-za-deti-duchodova-reforma-podle-jurecky?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu

<https://radimvalencik.pise.cz/10100-vize-jakou-potrebujeme-66.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10191-vize-jakou-potrebujeme-120.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10213-ma-jurecka-sanci-prosadit-svou-penzijni-reformu.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10650-hlavni-oblast-stretu-penzijni-system.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10644-vize-jakou-potrebujeme-365.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10665-prvni-rok-pestovani-vize-souhrn.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10727-reforma-pnezijniho-systemu-ano-ale-ne-takto.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10728-v-bezdek-o-vyznamu-vize-a-proc-ji-nemame.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10740-penze-do-nich-dokud-jsou-zblbli.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10741-penze-dvoji-omyl-pekarove.html>

<https://radimvalencik.pise.cz/10742-penze-proc-jurecka-zradil-rozumne-reseni.html>

http://sds.cz/docs/prectete/eknihy/rri_cnr.htm

<https://svetlikmar.wixsite.com/nova-vize/f%C3%B3rum>

<https://vsfs.cz/?id=2479-monografie>

<https://youtube.com/watch?v=yPfaT2vLu8k>

Přílohy: Přehled příspěvků uveřejněných v prvním roce pěstování vize (12. prosince 2021 až 11. prosince 2022)

- Vize, jakou potřebujeme/1: Start
- Vize, jakou potřebujeme/2: Smýkal
- Vize, jakou potřebujeme/3: Význam struktury
- Vize, jakou potřebujeme/4: Příčiny problémů
- Vize, jakou potřebujeme/5: K výzvě manažerů
- Vize, jakou potřebujeme/6: Otázky k vizi
- Vize, jakou potřebujeme/7: Mertl a další ohlasy
- Vize, jakou potřebujeme/8: Subjekt vize (adresát a realizátor)
- Vize, jakou potřebujeme/9: Význam teorie
- Vize, jakou potřebujeme/10: Struktura vize dle monografie
- Vize, jakou potřebujeme/11: Struktura vize podrobně
- Vize, jakou potřebujeme/12: Jaroslav Tichý a Marťani
- Vize, jakou potřebujeme/13: Jaroslav Tichý a Marťani - pokračování
- Vize, jakou potřebujeme/14: Karel Hais - Komunitarismus
- Vize, jakou potřebujeme/15: Ladislav Žák
- Vize, jakou potřebujeme/16: S trochou fantazie – everettovský svět + kaje knížka
- Vize, jakou potřebujeme/17: Umělá a naše lidská inteligence
- Vize, jakou potřebujeme/18: Martin Hofer
- Vize, jakou potřebujeme/19: Martin Hofer - dokončení
- Vize, jakou potřebujeme/20: Jaroslav Šulce a rekapitulace + další ohlasy
- Vize, jakou potřebujeme/21: Pěstování vize, dopis P. Hampla, hodnoty M. Seemana
- Vize, jakou potřebujeme/22: Vize musí sjednocovat
- Vize, jakou potřebujeme/23: Kdy skončíš? Až budu hotov
- Vize, jakou potřebujeme/24: Vladimír Rudolf
- Vize, jakou potřebujeme/25: Štěpán Forgač a demokratické osvobození
- Vize, jakou potřebujeme/26: Jaroslav Štefec - Jaká musí být vize
- Vize, jakou potřebujeme/27: Michael Kroh o strategii a taktice tvorby vize
- Vize, jakou potřebujeme/28: Skepse Jiřího Benesche
- Vize, jakou potřebujeme/29: Karel Hais - Pojmosloví
- Vize, jakou potřebujeme/30: První report
- Vize, jakou potřebujeme/31: Druhá část prvního reportu
- Vize, jakou potřebujeme/32: První nástřel vize
- Vize, jakou potřebujeme/33: K prvnímu nástřelu vize
- Vize, jakou potřebujeme/34: Vyvadil, Pavlák, Hais
- Vize, jakou potřebujeme/35: Radovan Přikryl - 1. část
- Vize, jakou potřebujeme/36: Radovan Přikryl - 2. část
- Vize, jakou potřebujeme/37: Radovan Přikryl - 3. část
- Vize, jakou potřebujeme/38: Radovan Přikryl - 4. část
- Vize, jakou potřebujeme/39: Radovan Přikryl - 4. část
- Vize, jakou potřebujeme/40: SUBJEKT-ZMĚNA-POLARITA
- Vize, jakou potřebujeme/41: Tady můžeme diskutovat
- Vize, jakou potřebujeme/42: Tibor Ganzer - Poznámky k vizi 1
- Vize, jakou potřebujeme/43: Tibor Ganzer - poznámky k vizi 2
- Vize, jakou potřebujeme/44: Miloš Vaňák + z Parlamentních listů
- Vize, jakou potřebujeme/45: Co nestačí?!
- Vize, jakou potřebujeme/46: Michael Kroh

Vize, jakou potřebujeme/47: K Nové dohodě - 1. část
Vize, jakou potřebujeme/48: K Nové dohodě - 2. část:
Vize, jakou potřebujeme/49: K Nové dohodě - 3. část
Vize, jakou potřebujeme/50: Jan Schneider – poučení rabi Šamaje
Vize, jakou potřebujeme/51: Chtít od ekonomiky, aby sloužila lidem, je špatně?
Vize, jakou potřebujeme/52: Štefec ke Schneiderovi
Vize, jakou potřebujeme/53: Karel Mayer k Michaelu Krohovi
Vize, jakou potřebujeme/54: Marian Světlík - poznámky
Vize, jakou potřebujeme/55: Marian Světlík - poznámky
Vize, jakou potřebujeme/56: Proč a jak pěstujeme vizi
Vize, jakou potřebujeme/57: Michael Kroh o základním rozporu
Vize, jakou potřebujeme/58: Osvobozování dle Štěpána Forgáče
Vize, jakou potřebujeme/59: Trochu z klasika - o podstatě změny
Vize, jakou potřebujeme/60: Druhý report
Vize, jakou potřebujeme/61: Jak si vedou naši manažeři a co je čeká
Vize, jakou potřebujeme/62: Jana Simonová – vize Česka pro 21. století
Vize, jakou potřebujeme/63: Jaké trumfy máme v rukou?
Vize, jakou potřebujeme/64: Karel Hais - Největším nepřítelem naší společnosti je naše konzervativní mysl
Vize, jakou potřebujeme/65: Přehled prvních 60 dílů
Vize, jakou potřebujeme/66: Inteligence lidská a umělá: možnosti substituce
Vize, jakou potřebujeme/67: Poznámky od Maxima
Vize, jakou potřebujeme/68: Marian Světlík - Role laiků v diskusi
Vize, jakou potřebujeme/69: Jaroslav Šulc - Únorové úvahy nad dalším (ne)směřováním KUDY Z KRIZE
Vize, jakou potřebujeme/70: Z rozhovoru v Parlamentních listech
Vize, jakou potřebujeme/71: Série o moci – 1. část
Vize, jakou potřebujeme/72: Série o moci – 2. část
Vize, jakou potřebujeme/73: Série o moci – 3. část
Vize, jakou potřebujeme/74: Série o moci – 4. část
Vize, jakou potřebujeme/75: Série o moci – 5. část
Vize, jakou potřebujeme/76 Série o moci – 6. část
Vize, jakou potřebujeme/77 Série o moci – 7. část
Vize, jakou potřebujeme/78 Série o moci – 8. část
Vize, jakou potřebujeme/79 Série o moci – 9. část
Vize, jakou potřebujeme/80 Série o moci – 10. část
Vize, jakou potřebujeme/81 Série o moci – 11. část
Vize, jakou potřebujeme/82 Série o moci – 12. část
Vize, jakou potřebujeme/83 Série o moci – 13. část
Vize, jakou potřebujeme/84 Série o moci – 14. část
Vize, jakou potřebujeme/85 Série o moci – 15. část
Vize, jakou potřebujeme/86 Vize Marka Řezanky - 1. část
Vize, jakou potřebujeme/87 Vize Marka Řezanky - 2. část
Vize, jakou potřebujeme/88 Vize Marka Řezanky - 3. část
Vize, jakou potřebujeme/89 Vize Marka Řezanky - 4. část
Vize, jakou potřebujeme/90 Třetí report
Vize, jakou potřebujeme/91 Vize Marka Řezanky - 5. část
Vize, jakou potřebujeme/92 Vize Marka Řezanky - 6. část
Vize, jakou potřebujeme/93 Vize Marka Řezanky - 7. část
Vize, jakou potřebujeme/94 Vize Marka Řezanky - 8. část

Vize, jakou potřebujeme/95 Vize Marka Řezanky - 9. část
Vize, jakou potřebujeme/96 Vize Marka Řezanky - 10. část
Vize, jakou potřebujeme/97 Co nestačí
Vize, jakou potřebujeme/98 Vize a národní kořeny podle Z. Červeného
Vize, jakou potřebujeme/99 Nová vize Karla Haise
Vize, jakou potřebujeme/100 Sté pokračování – poděkování
Vize, jakou potřebujeme/101 Ještě jednou Marek Řezanka
Vize, jakou potřebujeme/102 Poznámky Harryho Bauera – 1. část
Vize, jakou potřebujeme/103 Poznámky Harryho Bauera – 2. část
Vize, jakou potřebujeme/104 Myšlenka liberalismu a doktrína liberalismu
Vize, jakou potřebujeme/105 K roli vědy a vzdělání
Vize, jakou potřebujeme/106 Diskuse o roli vědy v návaznosti na vzdělání
Vize, jakou potřebujeme/107 Rozšířená definice pojmu vize
Vize, jakou potřebujeme/108 K otázce změny vlastnických vztahů
Vize, jakou potřebujeme/109 K monografii o tvůrčích mezigeneračních týmech
Vize, jakou potřebujeme/110 Mezigenerační spolupráce 1. část
Vize, jakou potřebujeme/111 Mezigenerační spolupráce – 2. část
Vize, jakou potřebujeme/112 Mezigenerační spolupráce – 3. část
Vize, jakou potřebujeme/113 Jaroslav Šulce: Poznámky k vizi 1. část
Ad doc. Michael Kroh (Vize, jakou potřebujeme/46)
Vize, jakou potřebujeme/114 Jaroslav Šulce: Poznámky k vizi 2. část
Vize, jakou potřebujeme/115 Jaroslav Šulce: Poznámky k vizi 3. část
Vize, jakou potřebujeme/116 Jaroslav Šulce: Poznámky k vizi 4. část
Vize, jakou potřebujeme/117 Tibor Ganzer – rozdíly ve vizích přehledně
Vize, jakou potřebujeme/118 Marian Světlík: Až na dřeň
Vize, jakou potřebujeme/119 Evoluce, nebo revoluce?
Vize, jakou potřebujeme/120 Čtvrtý report
Vize, jakou potřebujeme/121- Přehled 61-120
Vize, jakou potřebujeme/122 – Světlík k otázce vlastnických vztahů
Vize, jakou potřebujeme/123 – Vize jako naděje
Vize, jakou potřebujeme/124 – První online setkání k pěstování vize
Vize, jakou potřebujeme/125 – Šance na odstartování vize (ad Jurečka)
Vize, jakou potřebujeme/126 Vize R. Richty – 1. část
Vize, jakou potřebujeme/127 Vize R. Richty – 2. část
Vize, jakou potřebujeme/128 Vize R. Richty – 3. část
Vize, jakou potřebujeme/129 K Pjakinovi
Vize, jakou potřebujeme/130 Vize R. Richty – 4. část
Vize, jakou potřebujeme/131 Vize R. Richty – 5. část
Vize, jakou potřebujeme/132 Vize R. Richty – 6. část
Vize, jakou potřebujeme/133 Druhé online setkání k pěstování vize
Vize, jakou potřebujeme/134 Vize R. Richty – 7. část
Vize, jakou potřebujeme/135 Vize R. Richty – 8. část
Vize, jakou potřebujeme/136 Přikryl a Hais k vizi
Vize, jakou potřebujeme/137 Kalenda a Černík k vizi
Vize, jakou potřebujeme/138 Světlík, Forgač a Felix k vizi
Vize, jakou potřebujeme/139 Hais a Pilmaier k vizi 231 (mezi Syllou a Charybdou)
Vize, jakou potřebujeme/141 Laická představa o změně
Vize, jakou potřebujeme/142 Vize a využitelnost výsledků vědy – 1. část
Vize, jakou potřebujeme/143 Vize a využitelnost výsledků vědy – 2. část
Vize, jakou potřebujeme/144 Vize a využitelnost výsledků vědy – 3. část

Vize, jakou potřebujeme/145 Vize a využitelnost výsledků vědy – 4. část
 Vize, jakou potřebujeme/146 Vize a využitelnost výsledků vědy – 5. část
 Vize, jakou potřebujeme/147 Vize a využitelnost výsledků vědy – 6. část
 Vize, jakou potřebujeme/148 J. Šulc o „Druhé transformaci“ – 1. část
 Vize, jakou potřebujeme/149 J. Šulc o „Druhé transformaci“ – 2. část
 Vize, jakou potřebujeme/150 Pátý report
 Vize, jakou potřebujeme/151 S Kapalem ve Svobodném rádiu o vizi
 Vize, jakou potřebujeme/152 J. Šulc o „Druhé transformaci“ – 3. část
 Vize, jakou potřebujeme/153 J. Šulc o „Druhé transformaci“ – 4. část
 Vize, jakou potřebujeme/154 J. Šulc o „Druhé transformaci“ – 5. část
 Vize, jakou potřebujeme/155 J. Šulc o „Druhé transformaci“ – 6. část
 Vize, jakou potřebujeme/156 Marie Neudorfllová k vizi
 Vize, jakou potřebujeme/157 P. Kalenda o Overtonových oknech
 Vize, jakou potřebujeme/158 J. Šulc o „Druhé transformaci“ – 7. část
 Vize, jakou potřebujeme/159 J. Šulc o „Druhé transformaci“ – 8. část
 Vize, jakou potřebujeme/160 R. Příkryl – reflexe vize
 Vize, jakou potřebujeme/161 J. Pokorný: Ještě k pozičnímu investování – 1. část
 Vize, jakou potřebujeme/162 J. Pokorný: Ještě k pozičnímu investování – 2. část
 Vize, jakou potřebujeme/163 J. Pokorný: Ještě k pozičnímu investování – 3. část
 Vize, jakou potřebujeme/164 J. Pokorný: Ještě k pozičnímu investování – 3. část
 Vize, jakou potřebujeme/165 J. Pokorný: Ještě k pozičnímu investování – 4. část
 Vize, jakou potřebujeme/166 Ze čtvrtého setkání k vizi
 Vize, jakou potřebujeme/167 J. Suk – jsme obětí cizí vize – 1. část
 Vize, jakou potřebujeme/168 J. Suk – jsme obětí cizí vize – 2. část
 Vize, jakou potřebujeme/169 J. Suk – jsme obětí cizí vize – 3. část
 Vize, jakou potřebujeme/170 J. Suk – jsme obětí cizí vize – 4. část
 Vize, jakou potřebujeme/171 Suk – jsme obětí cizí vize – 5. část
 Vize, jakou potřebujeme/172 Suk – jsme obětí cizí vize – 6. část
 Vize, jakou potřebujeme/173 Suk – jsme obětí cizí vize – 7. část
 Vize, jakou potřebujeme/174 Suk – jsme obětí cizí vize – 8. část
 Vize, jakou potřebujeme/175 Rozhovor pro Petr Bureš TV
 Vize, jakou potřebujeme/176 Bárta a Flegl k příčinám úpadku civilizací (endoparazitě)
 Vize, jakou potřebujeme/177 Příspěvek Rudolfa Hegenbarta
 Vize, jakou potřebujeme/178 Skutečná bezpečnostní rizika
 Vize, jakou potřebujeme/179 Program RETRO-REFLEXE
 Vize, jakou potřebujeme/180 Pátý report
 Vize, jakou potřebujeme/181 Retro-reflexe od Marka Řezanky – 1. část
 Vize, jakou potřebujeme/182 Retro-reflexe od Marka Řezanky – 2. část
 Vize, jakou potřebujeme/183 Retro-reflexe od Jaroslava Šulce – 1. část
 Vize, jakou potřebujeme/184 Retro-reflexe od Jaroslava Šulce – 2. část
 Vize, jakou potřebujeme/185 Retro-reflexe od Jaroslava Šulce – 3. část
 Vize, jakou potřebujeme/186 Retro-reflexe od Jaroslava Šulce – 4. část
 Vize, jakou potřebujeme/187 Retro-reflexe od Jaroslava Šulce – 5. část
 Vize, jakou potřebujeme/188 Retro-reflexe od Pavla Kalendy
 Vize, jakou potřebujeme/189 Retro-reflexe od Vítěslava Pilmaiera
 Vize, jakou potřebujeme/190 Retro-reflexe od Michala Blahouta
 Vize, jakou potřebujeme/191 Retro-reflexe od Karla Kužela – 1. část
 Vize, jakou potřebujeme/192 Retro-reflexe od Karla Kužela – 2. část
 Vize, jakou potřebujeme/193 Stručná verze vize – část I.
 Vize, jakou potřebujeme/194 Stručná verze vize – část II.

Vize, jakou potřebujeme/195 Stručná verze vize – část III.
Vize, jakou potřebujeme/196 Retro-reflexe od Petra Hampla
Vize, jakou potřebujeme/197 V Parlamentních listech o vizi
Vize, jakou potřebujeme/198 Retro-reflexe od Jana Zemana
Vize, jakou potřebujeme/199 K „Podnikatelské vizi“ – 1. část
Vize, jakou potřebujeme/200 K „Podnikatelské vizi“ – 2. část
Vize, jakou potřebujeme/201 K „Podnikatelské vizi“ – 3. část
Vize, jakou potřebujeme/202 Program: Stručná verze vize
Vize, jakou potřebujeme/203 Martin Hofer ke stručné verzi vize – 1. část
Vize, jakou potřebujeme/204 Martin Hofer ke stručné verzi vize – 2. část
Vize, jakou potřebujeme/205 Jak vznikla vize „až to praskne“
Vize, jakou potřebujeme/206 Úvod k sérii k pozičnímu investování
Vize, jakou potřebujeme/207 Poziční investování a „spravedlnost“ (Pokorný)/1
Vize, jakou potřebujeme/208 Poziční investování a „spravedlnost“ (Pokorný)/2
Vize, jakou potřebujeme/209 Poziční investování a „spravedlnost“ (Pokorný)/3
Vize, jakou potřebujeme/210 6. report
Vize, jakou potřebujeme/211 Poziční investování a „spravedlnost“ (Pokorný)/4
Vize, jakou potřebujeme/213 Poziční investování a „spravedlnost“ (Pokorný)/6
Vize, jakou potřebujeme/214 Poziční investování a „spravedlnost“ (Pokorný)/7
Vize, jakou potřebujeme/215 Poziční investování a „spravedlnost“ (Pokorný)/8
Vize, jakou potřebujeme/216 Poziční investování a „spravedlnost“ (Pokorný)/9
Vize, jakou potřebujeme/217 Poziční investování a „spravedlnost“ (Pokorný)/10
Vize, jakou potřebujeme/218 Poziční investování a „spravedlnost“ (Pokorný)/11
Vize, jakou potřebujeme/219 Poziční investování a „spravedlnost“ (Pokorný)/12
Vize, jakou potřebujeme/220 Řezanka – k vize „až to praskne“
Vize, jakou potřebujeme/221 R. Novotný K otázce vzniku a zániku profesí
Vize, jakou potřebujeme/222 Akademická verze vize/1
Vize, jakou potřebujeme/223 Akademická verze vize/2
Vize, jakou potřebujeme/224 Akademická verze vize/3
Vize, jakou potřebujeme/225 Kdo má a kdo nemá vizi (geopolitický aspekt)
Vize, jakou potřebujeme/226 Ruská verze vize/1
Vize, jakou potřebujeme/227 Ruská verze vize/2
Vize, jakou potřebujeme/228 Ruská verze vize/3
Vize, jakou potřebujeme/229 Ruská verze vize/4
Vize, jakou potřebujeme/230 Ruská verze vize/5
Vize, jakou potřebujeme/231 Ruská verze vize/6
Vize, jakou potřebujeme/232 K 8. online setkání
Vize, jakou potřebujeme/233 Marek Řezanka – alternativní politici
Vize, jakou potřebujeme/234 Jiří Suk – před 8. online setkáním
Vize, jakou potřebujeme/235 Zdeně Červený – zamyšlení k vizi
Vize, jakou potřebujeme/236 Radek Novotný k výsledkům 8. online setkání
Vize, jakou potřebujeme/237 Orbánova vize/1
Vize, jakou potřebujeme/238 Orbánova vize/2
Vize, jakou potřebujeme/339 Orbánova vize/3
Vize, jakou potřebujeme/240 7. report
Vize, jakou potřebujeme/241 Orbánova vize/4
Vize, jakou potřebujeme/242 Orbánova vize/5
Vize, jakou potřebujeme/243 Orbánova vize/6
Vize, jakou potřebujeme/244 Radek Novotný – vize šitá Česku na míru/1
Vize, jakou potřebujeme/245 Radek Novotný – vize šitá Česku na míru/2

Vize, jakou potřebujeme/246 Radek Novotný – vize šitá Česku na míru/3
Vize, jakou potřebujeme/247 O novém typu růstu
Vize, jakou potřebujeme/248 Stanislava Kučerová o pokroku/1
Vize, jakou potřebujeme/249 Stanislava Kučerová o pokroku/1
Vize, jakou potřebujeme/250 Stanislava Kučerová o pokroku/3
Vize, jakou potřebujeme/251 Stanislava Kučerová o pokroku/4
Vize, jakou potřebujeme/252 SMR – spojení národní a podnikové vize/1
Vize, jakou potřebujeme/253 SMR – spojení národní a podnikové vize/2
Vize, jakou potřebujeme/254 SMR – spojení národní a podnikové vize/3
Vize, jakou potřebujeme/255 SMR – spojení národní a podnikové vize/4
Vize, jakou potřebujeme/256 Z přípravy na 10. online setkání
Vize, jakou potřebujeme/257 O zapouzdřujících memplexech/1
Vize, jakou potřebujeme/258 O zapouzdřujících memplexech/2
Vize, jakou potřebujeme/259 R. Novotný o problémech sjednocení
Vize, jakou potřebujeme/260 R. Novotný o komunikaci
Vize, jakou potřebujeme/261 Před rozhovorem pro Svobodné rádio
Vize, jakou potřebujeme/262 R. Novotný – pěstitelé vize a současná moc
Vize, jakou potřebujeme/263 – J. Šulc k pěstování vize
Vize, jakou potřebujeme/264 J. Suk – Co a jak se zvirtlo
Vize, jakou potřebujeme/265 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 1.
Vize, jakou potřebujeme/266 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 2.
Vize, jakou potřebujeme/267 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 3.
Vize, jakou potřebujeme/268 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 1.
Vize, jakou potřebujeme/269 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 5.
Vize, jakou potřebujeme/270 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 6.
Vize, jakou potřebujeme/271 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 7.
Vize, jakou potřebujeme/272 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 8.
Vize, jakou potřebujeme/273 K. Janko k vizi/1
Vize, jakou potřebujeme/274 K. Janko k vizi/2
Vize, jakou potřebujeme/275 K. Janko k vizi/3
Vize, jakou potřebujeme/276 K. Janko k vizi/4
Vize, jakou potřebujeme/277 K. Janko k vizi/5
Vize, jakou potřebujeme/278 J. Pokorný k memplexům
Vize, jakou potřebujeme/279 – To nejdůležitější z pěstování vize (Marathon)
Vize, jakou potřebujeme/280 8. report
Vize, jakou potřebujeme/281 Z rozhovoru pro Parlamentní listy
Vize, jakou potřebujeme/282 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 9.
Vize, jakou potřebujeme/283 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 10.
Vize, jakou potřebujeme/284 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 11,
Vize, jakou potřebujeme/285 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 12.
Vize, jakou potřebujeme/286 R. Novotný k univerzitám 454
Vize, jakou potřebujeme/287 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 13.
Vize, jakou potřebujeme/288 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 14.
Vize, jakou potřebujeme/289 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 15.
Vize, jakou potřebujeme/290 Projekt UNIVERZITY VŠEHO VĚKU – část 16.
Vize, jakou potřebujeme/291 P. Hampl k vizi a Prolomení hradeb II
Vize, jakou potřebujeme/292 R. Novotný Jak prezentovat a šířit "žití" Vize
Vize, jakou potřebujeme/293 M. Neudorfová: České národní obrození a současnost
Vize, jakou potřebujeme/294 K 13. online setkání a výsledkům voleb
Vize, jakou potřebujeme/295 Potřeba Druhého národního obrození

Vize, jakou potřebujeme/296 O konferenci Lidský kapitál a investice do vzdělání
Vize, jakou potřebujeme/297 Mouchy pod sklem (o úpadku levice)/1
Vize, jakou potřebujeme/298 Mouchy pod sklem (o úpadku levice)/2
Vize, jakou potřebujeme/299 Mouchy pod sklem (o úpadku levice)/3
Vize, jakou potřebujeme/300 9. report 477
Vize, jakou potřebujeme/301 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/4
Vize, jakou potřebujeme/302 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/5
Vize, jakou potřebujeme/303 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/6
Vize, jakou potřebujeme/304 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/7
Vize, jakou potřebujeme/305 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/8
Vize, jakou potřebujeme/306 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/9
Vize, jakou potřebujeme/307 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/10
Vize, jakou potřebujeme/308 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/11
Vize, jakou potřebujeme/309 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/12
Vize, jakou potřebujeme/310 D. Hmíra k vizi/1
Vize, jakou potřebujeme/311 D. Hmíra k vizi/2
Vize, jakou potřebujeme/312 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/11
Vize, jakou potřebujeme/313 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/12
Vize, jakou potřebujeme/314 Marek Řezanka k Druhému národnímu obrození
Vize, jakou potřebujeme/315 Ještě k malým modulárním reaktorům
Vize, jakou potřebujeme/316 Vize a demonstrace
Vize, jakou potřebujeme/317 Letošní konference Lidský kapitál 25.11.
Vize, jakou potřebujeme/318 Jurečkova zrada
Vize, jakou potřebujeme/319 Rozhovor v Parlamentních listech – penze/1
Vize, jakou potřebujeme/320 Rozhovor v Parlamentních listech – penze/2
Vize, jakou potřebujeme/321 Rozhovor v Parlamentních listech – penze/3
Vize, jakou potřebujeme/322 Jak hodnotit demonstraci 28. 11. očima vize
Vize, jakou potřebujeme/323 Ještě k hodnocení demonstrace – ad Vidlák
Vize, jakou potřebujeme/224 Ad Campbell k Putinovi
Vize, jakou potřebujeme/325 Kapitalismus s lidskou tváří?
Vize, jakou potřebujeme/326 Demonstrace a vize očima Marka Řezanky
Vize, jakou potřebujeme/227 Jiří Kohout - Jak dál s průmyslem v ČR? I.
Vize, jakou potřebujeme/328 Jiří Kohout - Jak dál s průmyslem v ČR? II.
Vize, jakou potřebujeme/329 Nedostatky Putinovy vize
Vize, jakou potřebujeme/330 - 10. report (13.10.–11.11.)
Vize, jakou potřebujeme/331 Poznámky M. Kroha k vizi
Vize, jakou potřebujeme/332 Vize a budoucnost vlastnických vztahů
Vize, jakou potřebujeme/333 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice - závěr
Vize, jakou potřebujeme/334 J. Šulc k penzijnímu systému a rozpočtové situaci I.
Vize, jakou potřebujeme/335 J. Šulc k penzijnímu systému a rozpočtové situaci II.
Vize, jakou potřebujeme/366 J. Šulc k penzijnímu systému a rozpočtové situaci III.
Vize, jakou potřebujeme/337 J. Šulc k penzijnímu systému a rozpočtové situaci IV.
Vize, jakou potřebujeme/338 K článku A. Tomského o situaci v USA
Vize, jakou potřebujeme/339 M. Řezanka k vlastnictví
Vize, jakou potřebujeme/340 R. Novotný – co nás čeká (a nemine?)
Vize, jakou potřebujeme/341 R. Novotný a J. Simonová – další otázky
Vize, jakou potřebujeme/342 Z Litoměřického odborného semináře
Vize, jakou potřebujeme/343 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/15
Vize, jakou potřebujeme/344 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/16

Vize, jakou potřebujeme/345 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/17
Vize, jakou potřebujeme/346 Mouchy pod sklem: Příčiny úpadku a selhání levice/18
Vize, jakou potřebujeme/347 L. Smýkal: Základy duchovních a mravních hodnot I.
Vize, jakou potřebujeme/348 L. Smýkal: Základy duchovních a mravních hodnot II.
Vize, jakou potřebujeme/349 L. Smýkal: Základy duchovních a mravních hodnot III.
Vize, jakou potřebujeme/350 K otázce základů duchovních a mravních hodnot
Vize, jakou potřebujeme/351 Pavel Makovec: Jsme před bankrotem?
Vize, jakou potřebujeme/352 Sociální práce jako produktivní služba I.
Vize, jakou potřebujeme/353 Sociální práce jako produktivní služba II.
Vize, jakou potřebujeme/354 Sociální práce jako produktivní služba III.
Vize, jakou potřebujeme/355 Sociální práce jako produktivní služba IV.
Vize, jakou potřebujeme/356 Sociální práce jako produktivní služba V.
Vize, jakou potřebujeme/557 J. Šulc k reformě penzijního systému/6
Vize, jakou potřebujeme/558 J. Šulc k reformě penzijního systému/7
Vize, jakou potřebujeme/559 J. Šulc k reformě penzijního systému/8
Vize, jakou potřebujeme/360 11. report (12. 11.–12. 12.) a 1. výroční report
Vize, jakou potřebujeme/361 J. Šulc k reformě penzijního systému/8
Vize, jakou potřebujeme/362 J. Šulc k reformě penzijního systému/9
Vize, jakou potřebujeme/363 J. Šulc k reformě penzijního systému/10
Vize, jakou potřebujeme/364 J. Šulc k reformě penzijního systému/11
Vize, jakou potřebujeme/365 Proč je problematika penzijní reformy tak významná